

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJA**

**Lietuvos kaimo plėtros 2004-2006 metų plano
įgyvendinimo 2007 m.
ataskaita**

2008 m. gegužė

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BENDROS LIETUVOS SOCIALINĖS - EKONOMINĖS SITUACIJOS APŽVALGA	4
1.1. LIETUVOS KAIMO POKYČIAI 2004-2007 METAIS	6
1.2. LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIAUS POKYČIAI 2004-2007 METAIS	13
2. LIETUVOS KAIMO PLĖTROS 2004–2006 METŲ PLANO TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ ĮGYVENDINIMO PAŽANGOS ĮVERTINIMAS	18
2.1 KPP ĮGYVENDINIMAS IR KPP PRIEMONIŲ ADMINISTRAVIMAS	19
2.1.1. KPP VALDYMO IR ADMINISTRAVIMO STRUKTŪRA	19
2.1.2. Žmogiškieji ištekliai.....	22
2.1.3. Teisinė bazė.....	23
2.1.4. KPP administruojančios institucijos akreditacija ir auditas.....	27
2.1.5. Administravimo procedūros.....	30
2.1.6. Informacinė sistema.....	30
2.1.7. KPP įgyvendinimo priežiūra.....	31
2.1.8. KPP viešinimas.....	33
2.2. PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO ĮVERTINIMAS	37
2.2.1. Paraiškų pagal KPP priemones surinkimas	37
2.2.2. Tikslų įgyvendinimo mastas	40
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	42
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais	47
Agrarinė aplinkosauga	54
Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	64
Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas	71
Standartų laikymasis	76
Techninė parama	82
3. FINANSINIS ĮGYVENDINIMAS	84
4. PROBLEMŲ, KILUSIŲ ĮGYVENDINANT PRIEMONES, SUVESTINĖ	85
5. LIETUVOS 2004-2006 METŲ KAIMO PLĖTROS PLANO ATITIKIMO ES HORIZONTALIOMS POLITIKOMS ĮVERTINIMAS	89
1 priedas. Priežiūros rodiklių lentelės (pateikiamos elektroniniu pavidalu)	93

ĮVADAS

Tai Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano (toliau tekste – KPP), patvirtinto 2004 m. rugpjūčio 3 d. Europos Komisijos sprendimu Nr.C(2004)2949, įgyvendinimo ataskaita, teikiama Europos Komisijai sutinkamai su Komisijos reglamento 817/2004 61 straipsnio reikalavimais.

Ši ataskaita aprašo KPP įgyvendinimą 2007 metais.

KPP yra parengtas Lietuvos Respublikai, ir jo priemonės (išskyrus priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“) taikomos visoje Lietuvos teritorijoje. Priemonė „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ įgyvendinama tik nustatytose vietovėse, kurios patvirtintos kartu su KPP, ir išskirtose „Natura 2000“ vietovėse.

Trejų metų KPP įgyvendinimo laikotarpiui numatyta 489,500 milijonų EUR ES dalis.

Ši ataskaita apima tokias priemones, nustatytas Tarybos reglamente 1257/1999 ir įgyvendinamas pagal KPP:

Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos (10-12 str.),

Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais (13-21 str.),

Agrarinė aplinkosauga (22-24 str.),

Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku (31 str.),

Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas (33 str.),

Standartų laikymasis (33 str.),

Techninė parama (33 str.),

Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos (33 str.).

Taipogi atskira eilute išskirtos lėšos SAPARD perviršiui finansuoti.

Ataskaitą parengė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros departamento Kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo skyrius, bendradarbiaudamas su kitais ministerijos departamentais, Nacionaline mokėjimo agentūra bei Lietuvos agrarinės ekonomikos institutu.

1. BENDROS EKONOMINĖS - SOCIALINĖS SITUACIJOS LIETUVOJE APŽVALGA

Lietuvai įsijungus į bendrąją ES rinką, esant laisvam prekių, darbo jėgos ir kapitalo judėjimui, atsivėrė naujos galimybės – integracija į naujas rinkas, užimtumo didinimas ir kvalifikacijos kėlimas, palankesnės sąlygos užsienio investicijoms bei ūkio subjektų apsirūpinimui finansiniais ištekliais, - įtakojančios šalies ekonominį augimą. Be to, narystė ES sudarė prielaidas Lietuvos ūkio konkurencingumui ir pajamų didinimui, derinant gamybos intensyvumą su aplinkos išsaugojimu. Tačiau tuo pat metu iškilo būtinybė konkuruoti su technologiškai pranašesniu, produktyvesniu ir didesnę paramą gaunančiu (ypač ES-15 šalių) žemės ir maisto ūkiu.

Lietuva, kaip ir kitos ES šalys narės, siekia Lisabonos strategijoje nustatytų tikslų - konkurencingumo ir užimtumo didinimo, gyvenimo kokybės gerinimo. Savo programas sieja su kitomis iniciatyvomis: ekologinio ūkininkavimo plėtra, atsinaujinančių energijos išteklių naudojimu, miškų ir biologinės įvairovės strategijomis, klimato kaitos mažinimo priemonių įgyvendinimu. Kaimo plėtros plano pagrindinis tikslas – konkurencingo žemės ūkio kūrimas, galimybės įvairinti veiklą, aplinkosauga, o konkretūs jo tikslai yra šie: žemės ūkio struktūrų ir konkurencingumo gerinimas, ūkininkų pajamų didinimas; aplinkos gerinimas; alternatyvių pajamų šaltinių suteikimas per žemės apželdinimo mišku programą; pagalba žemės ūkio gamintojams, padengiant išlaidas dėl naujų ES reikalavimų užtikrinimo.

Šalies bendra socialinė ir ekonominė situacija turėjo teigiamą poveikį 2004–2006 metų Kaimo plėtros programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui. Pagrindinis KPP tikslas- Konkurencingas žemės ūkis, galimybės įvairinti veiklą, aplinkosauga - analizuojamu 2004– 2007 metų laikotarpiu buvo pasiektas, nes, kaip rodo detali makroekonominės situacijos analizė, daugelis planuotų rodiklių kito teigiama linkme. Pagrindinis plėtros variklis – intensyvesnis lėšų panaudojimas, kuris skatino konkurencingumo didinimą, alternatyvių žemės ūkiui veiklų plėtrą ir ekologinio gamybos būdo vystymą.

Bendrasis vidaus produktas (BVP) 2004–2007 metais augo itin sparčiai. Išankstinio Lietuvos Respublikos finansų ministerijos vertinimo duomenimis, BVP 2007 metais buvo 22 556,5 mln. eurų (77 883 mln. Lt), palyginti su 2006-aisiais, išaugo 8,7 proc., o palyginti su 2004-aisiais, – net 26,3 proc.

Pabrėžtina, kad analizuojamu laikotarpiu išsiskyrė Lietuvos žemės ir maisto ūkis, kurio uždaviniai, numatyti KPP, buvo sėkmingai įgyvendinti. Lietuvos žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės pridėtinė vertė padidėjo nuo 1 031,8 mln. eurų (3 562,5 mln. Lt) 2004 metais iki

1 385,3 mln. eurų (4 783,3 mln. Lt) 2007-aisiais. Jos dalis BPV nuo 5,8 proc. 2004 metais sumažėjo iki 5,5 proc. 2007-aisiais. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, kurie žemės ūkiui buvo nepalankūs dėl meteorologinių sąlygų, žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės pridėtinė vertės dalis BVP padidėjo 0,4 procentinio punkto, bet, palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 0,3 procentinio punkto. Investicijos į žemės ir maisto ūkį sudarė sąlygas gerinti ūkių struktūrą ir taip užtikrino ekonomiškai stipraus, konkurencingo žemės ūkio plėtrą, didėjo produktyvumas, o higienos ir aplinkos standartų laikymasis sąlygojo produkcijos kokybės ir saugumo gerinimą.

Teigiamą efektą KPP konkurencingumo didinimo nuostatai pasiekti turėjo tiesioginių užsienio investicijų (TUI) skatinimas. Nors TUI, tenkančių žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės sektoriui, dalis (nuo visos tiesioginių užsienio investicijų sumos) sumažėjo nuo 0,8 proc. 2004 metais iki 0,5 proc. 2007-aisiais, vertine išraiška TUI į žemės ūkį, medžioklę ir miškininkystę didėjo ir 2004 metais siekė 127,8 mln. Lt, 2005 metais – 168,1 mln. Lt, 2006 metais – 170,3 mln. Lt ir 2007-aisiais – 180 mln. Lt.

Ūkio plėtros infliacijos rodiklis 2004–2007 metais turėjo neutralų poveikį KPP tikslų ir uždavinių įgyvendinimui, tačiau 2007 metais padidėję infliacijos tempai vertė imtis naujų fiskalinių ir monetarinių sprendimų. 2007 metais vidutinė metinė infliacija buvo 5,8 proc., metinė infliacija (2007 m. gruodžio mėn., palyginti su 2006 m. gruodžio mėn.) – 8,2 proc.

Įvertinus užsienio prekybos apimtis matyti, kad 2007 metais eksportuota prekių už 17,7 mlrd. eurų (61,2 mlrd. Lt), o į Lietuvą importuota prekių už 15,4 mlrd. eurų (53,3 mlrd. Lt). Lietuvos užsienio prekybos deficitas – 5,3 mlrd. eurų (18,2 mlrd. Lt), palyginti su 2006 metais, jis padidėjo 26,4 proc., palyginti su 2004-aisiais – daugiau kaip 2 kartus. Lietuvos žemės ūkio ir maisto sektoriuje pasiektas teigiamas užsienio prekybos saldo. Šis procesas rodo, jog įgyvendinant KPP priemones buvo sėkmingai sprendžiamas uždavinys, numatantis padidinti Lietuvos žemės ir maisto ūkio konkurencingumą.

Įvertinus darbo rinkos rodiklių įtaką, siekiant KPP tikslo dėl aukšto gyventojų užimtumo rodiklio, matyti, kad didėjantis gyventojų ekonominis aktyvumas buvo vienas iš faktorių, lėmusių užimtų gyventojų skaičiaus augimą ir nedarbo mažėjimą. Darbo jėgos augimas daugiausia susijęs su darbuotojų statybose ir kai kuriuose paslaugų sektoriuose skaičiaus didėjimu. Užimtųjų žemės ūkyje skaičius nuolatos mažėjo. 2007 metais Lietuvoje dirbo 1543 tūkst. gyventojų, arba 3 proc. daugiau nei 2006 metais ir 7 proc. daugiau nei 2004-aisiais. Žemės ūkyje 2007 metais buvo užimta 167,6 tūkst. darbuotojų, palyginti su 2006-aisiais, jie sudarė 90 proc. visų užimtų šiame sektoriuje darbuotojų, o palyginti su 2004-aisiais, tik 74 proc. Mažėjimo tendenciją lėmė natūralūs demografiniai pokyčiai, vidaus migracija, dideli emigracijos mastai, dalies žemės ūkio darbuotojų

pasinaudojimas taikoma KPP priemone anksčiau pasitraukti iš žemės ūkio gamybos ir kitos priežastys.

Bedarbių skaičius, spartėjant ūkio plėtrai, kuriant naujas darbo vietas ir besitęsiant gyventojų emigracijai, mažėjo. 2007 metais Lietuvoje jų buvo 68,1 tūkst., palyginti su 2006 metais, 21,2 tūkst. arba 23,7 proc. mažiau, o palyginti su 2004-aisiais, šis skirtumas siekė 116,3 tūkst., arba buvo 63,1 proc. mažiau. 2007 metais bedarbių struktūroje moterų skaičius, palyginti su vyru, buvo nežymiai didesnis: moterų dalis siekė 51 proc., o vyrų – 49 proc.

Apibendrinant paminėtus rodiklius, darytina išvada, kad jie užtikrino teigiamą poveikį KPP tikslams ir uždaviniams, susijusiems su darbo rinka. Teigiamą įtaką minėtų tikslų įgyvendinimui darė ir darbo užmokesčio kilimas. 2007 metais vidutinis bruto darbo užmokestis Lietuvoje išaugo iki 525,1 euro (1813 Lt). Palyginti su 2006 metais, jis pakilo 21 proc., o palyginti su 2004-aisiais, – 58 proc. Nuo 2007 m. liepos 1 d. minimali mėnesinė alga padidinta iki 700 Lt (16,7 proc.). Darbo užmokesčio pokyčiams įtakos turėjo darbo jėgos paklausos didėjimas ir minimalios mėnesinės algos didinimas.

2007 metais padidėjęs vidutinis bruto darbo užmokestis turėjo įtakos vidutiniam mėnesiniam neto darbo užmokesčio kilimui. 2007 metais neto darbo užmokestis siekė 393,7 euro (1359,3 Lt).

Apibendrinant šalies ekonominę socialinę situaciją 2004 – 2007 metais, galima teigti, kad sukurtos makro sąlygos leido padidinti kaimo verslų konkurencingumą ir kaimo gyventojų pajamas.

1.1. LIETUVOS KAIMO POKYČIAI 2004–2007 METAIS

2004-2006 metų KPP priemonės buvo įgyvendinamos Lietuvos kaime vykstant pokyčiams, kuriuos sąlygojo po narystės ES pasikeitusios socialinės ir ekonominės kaimo vystymosi sąlygos. ES parama, ateinanti į Lietuvos kaimą kaip tiesioginės išmokos, parama investiciniams projektams pagal Bendrąjį programavimo dokumentą, Kaimo plėtros 2004-2006 m. planą sukūrė naujus iššūkius ir sudarė galimybes kaimo gyventojams optimistiškiau žvelgti į ateitį ir didinti savo pajamas plėtojant žemės ūkio produkcijos gamybą ir kuriant naujas alternatyvias veiklas kaime.

Kaimo gyventojų dalis jau ilgą laiką išlieka stabili, sudarydama 1/3 visų Lietuvos gyventojų. Tačiau absoliučia išraiška gyventojų skaičius pastaruoju metu nežymiai mažėjo. 2007

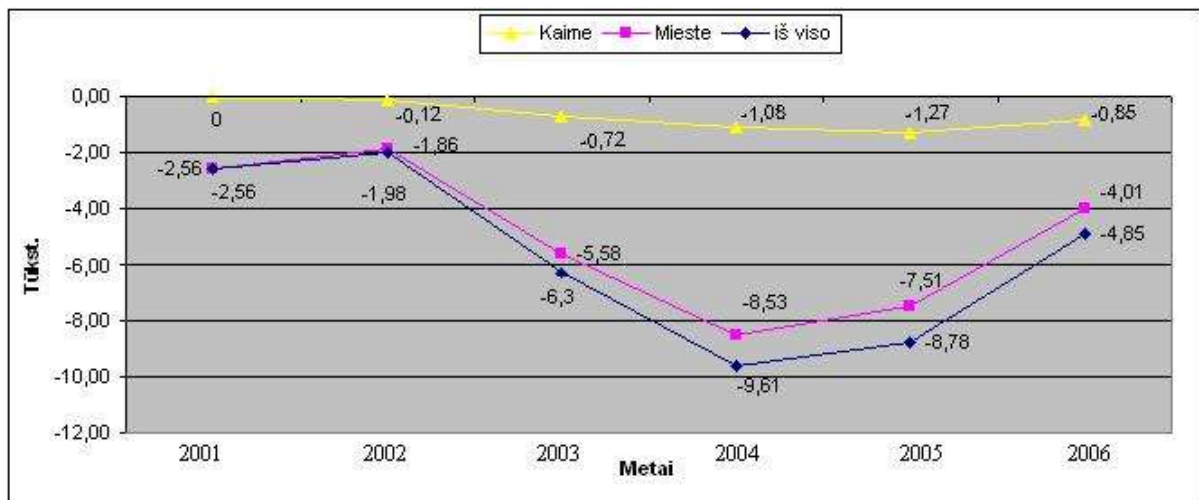
m. pradžioje Lietuvos kaime gyveno 1 124,76 tūkst. žmonių, lyginant su 2006 m. jų skaičius sumažėjo 1 proc. punktu.

Gyventojų struktūra pagal lytį taip pat ilgą laiką buvo stabili. 2007 m. pradžioje 51,5 proc. Lietuvos kaimo gyventojų sudarė moterys, tačiau lyčių disproporcija kaime šeimai kurti tinkamo reproduktyvaus amžiaus grupėje susiklosčiusi vyrų nenaudai – 15-59 metų amžiaus grupėje 1000 vyrų teko tik 915 moterų. Moterys dominuoja vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2007 metų pradžioje 65 ir daugiau metų amžiaus grupėje 100-ai kaimo vyrų teko 188 šio amžiaus moterų.

Nors kaimas senėja – senėjimo indeksas per metus didėjo apie 3 proc. ir 2006 m. sudarė 133 – šis procesas lėtesnis nei mieste. Be to, pastebimi teigiami poslinkiai ilginant gyvenimo trukmę. 2006 m. vyrų gyvenimo trukmė padidėjo vieneriais metais, o moterų – 1/5 metų. Tiesa, kaime šis rodiklis išlieka žymiai blogesnis nei mieste: būsima vidutinė gyvenimo trukmė kaime 2006 m. buvo tik 69 metai, o mieste – 72 metai.

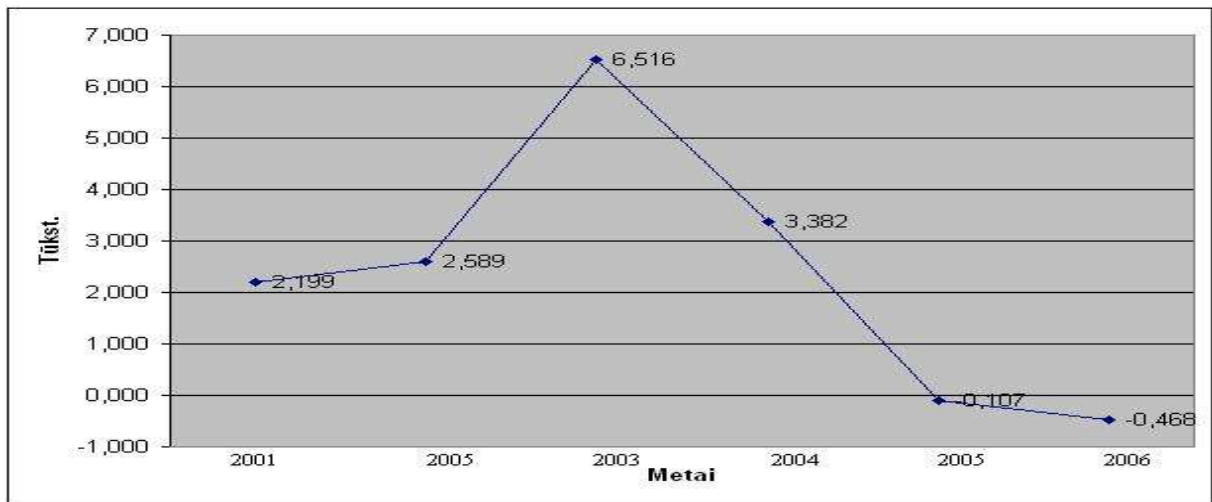
2006 metais kaime suminis gimstamumo rodiklis buvo 1,58, o mieste – 1,19. Nors gimstamumo rodiklis kaime išlieka gerokai aukštesnis negu mieste, pastaraisiais metais jis mažėja, kai tuo tarpu mieste jis nuo 2002 metų po truputį didėja.

Gyventojų skaičiaus mažėjimą, visų pirma, įtakojo emigracijos procesai, nes nuo 2002 m. tarptautinės migracijos saldo Lietuvos kaime buvo neigiamas. Tačiau nuo 2006 m., tiek visoje Lietuvoje, tiek ir kaime emigracijos procesas sulėtėjo, kartu žymiai pagerėjo tarptautinės migracijos balansas (1 pav.).

1 pav. Tarptautinės migracijos saldo 2001 – 2006 metais, tūkst.

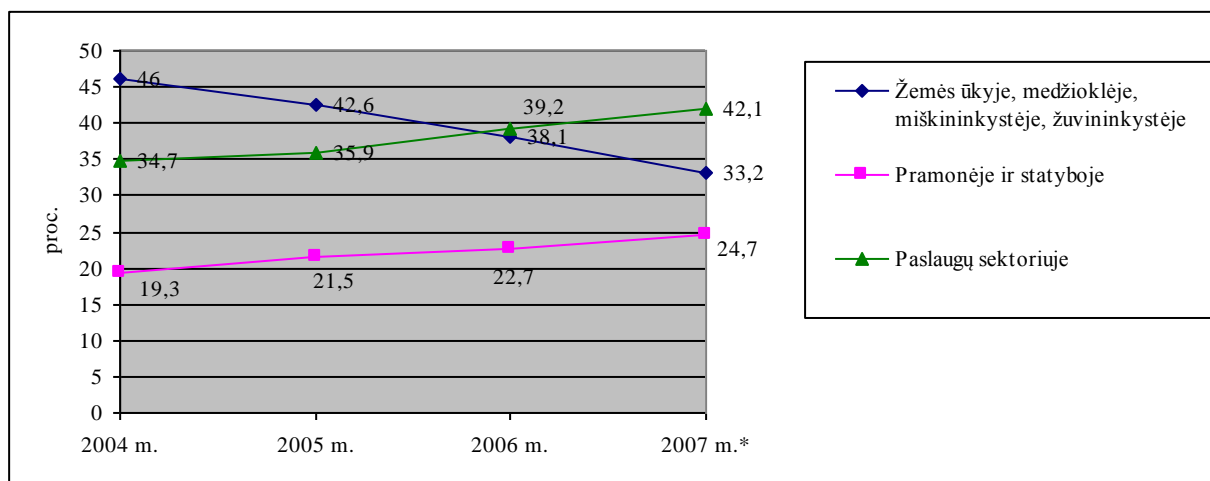
Lietuvos kaimo gyventojų skaičių taip pat įtakojo vidinės migracijos srautų krypties pasikeitimas. 2001–2003 m. kaimui labai palankias tendencijas rodęs vidinės migracijos saldo, nuo 2004 m. persisvėrė į neigiamą pusę (2 pav.).

2 pav. Vidinės migracijos saldo kaime 2001 – 2006 metais, tūkst.

Bendras užimtumo lygis kaime 2004–2007 m. laikotarpiu kito nežymiai (1–2 procentiniais punktais per metus) ir sudarė apie 60 proc. (ES – 65 proc). 2007 m. išankstiniais duomenimis, užimtųjų Lietuvos kaimo gyventojai buvo apie 450,4 tūkst., palyginti su 2004 m., padidėjo 4,5 proc.

Kaimo vietovėse vyksta esminiai struktūriniai užimtumo pokyčiai. 2005 m. kaime dar dominavo žemės ūkio sektoriuje užimti darbuotojai (įskaitant ir medžioklę, miškininkystę ir žuvininkystę), bet per 2006 m. jų dalis sumažėjo 4,5 procentinio punkto, o per 2007 m. – dar 4,9 procentinio punkto. Nuo 2006 m. daugiausia kaimo užimtųjų dirba paslaugų sektoriuje (3 pav.).

* - išankstiniai duomenys

3 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis 2004–2007 m., proc.

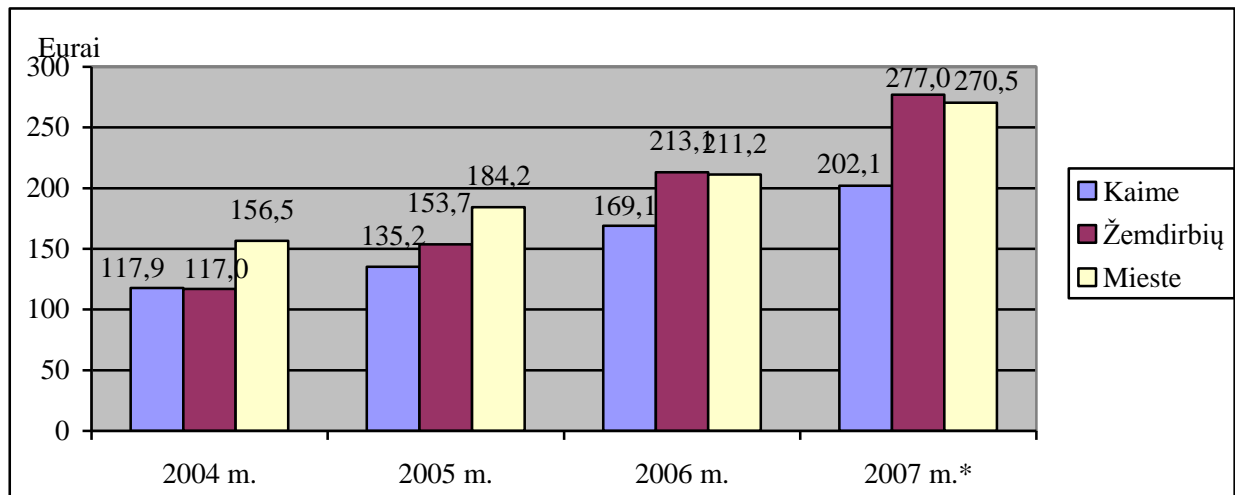
Šalies mastu užimtųjų skaičius žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje nuo 2003 m. nuolat mažėjo. 2003 m. ji sudarė 17,8 proc., o 2007 m. – 10,4 proc. visų šalies užimtų gyventojų skaičiaus.

Greitais tempais mažėjant kaimo gyventojų užimtumui žemės ūkyje, jiems tenka ieškoti kitų pajamų šaltinių. Tai viena iš priežasčių, kodėl 2004–2007 m. laikotarpiu kaime sparčiai didėjo mažų ir vidutinių įmonių (MVI) skaičius. Ypač aktyviai šiuo laikotarpiu buvo steigiamos statybų veikla užsiimančios MVI, jų skaičius padvigubėjo. Toliau daugėjo kaimo turizmo sodybų. Palyginti su 2004 m., kaimo turizmo sodybų skaičius 2007 m. išankstiniais duomenimis buvo 1,6 karto didesnis, o vietų skaičius jose – 1,8 karto didesnis.

Lietuvos kaimo MVI veiklos sričių struktūroje dominuoja prekyba užsiimančios įmonės (apie 40 proc.). MVI pajamų dinamikos analizė patvirtina, kad vis patrauklesnė tampa paslaugų sektoriaus veikla – 2006 ir 2007 m. MVI bendros pajamos sparčiausiai augo paslaugų sektoriuje. Kartu didėjo ir paslaugų sektoriuje savarankiškai dirbančių gyventojų skaičius. 2004 m. šis skaičius sudarė 5,5 proc., 2005 m. – 7,1 proc., 2006 m. – 10,2 proc., o 2007 m. (išankstiniais duomenimis) – 14,3 proc.

Bendra kaimo namų ūkių ekonominė būklė vis dar išlieka gerokai prastesnė nei mieste. Išankstiniais duomenimis, 2007 m. vidutinės mėnesinės namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui kaime siekė 202,1 euro (697,7 Lt), t.y. 74,7 proc. analogiško pajamų rodiklio mieste. Palyginti su 2006 m., vidutinės mėnesinės namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui mieste augo sparčiau nei kaime. Kaime šis rodiklis per metus padidėjo 19,5 proc., o mieste – 28,1 proc.

Tačiau žemdirbių namų ūkių vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam nariui, augo ypač sparčiai ir 2005 m. viršijo kitų kaimo gyventojų pajamas, o 2006 m. – ir miestiečių pajamas (4 pav.). Jų augimui įtakos turėjo pagerėjusios žemės ūkio veiklos sąlygos: didesnė parama, stambesni ir modernesni ūkiai, palankesnės prekybos sąlygos, išaugusi žemės ūkio produktų paklausa. Žemės ūkio produktų kainos 2007 m. žemdirbiams itin palankios. 2007 m. subsidijos (tiesioginės ir kompensacinės išmokos) produktams ir gamybai, palyginti su 2006 m., padidėjo 14 proc., o palyginti su 2004 m., išaugo daugiau nei 2 kartus.

*- išankstiniai duomenys

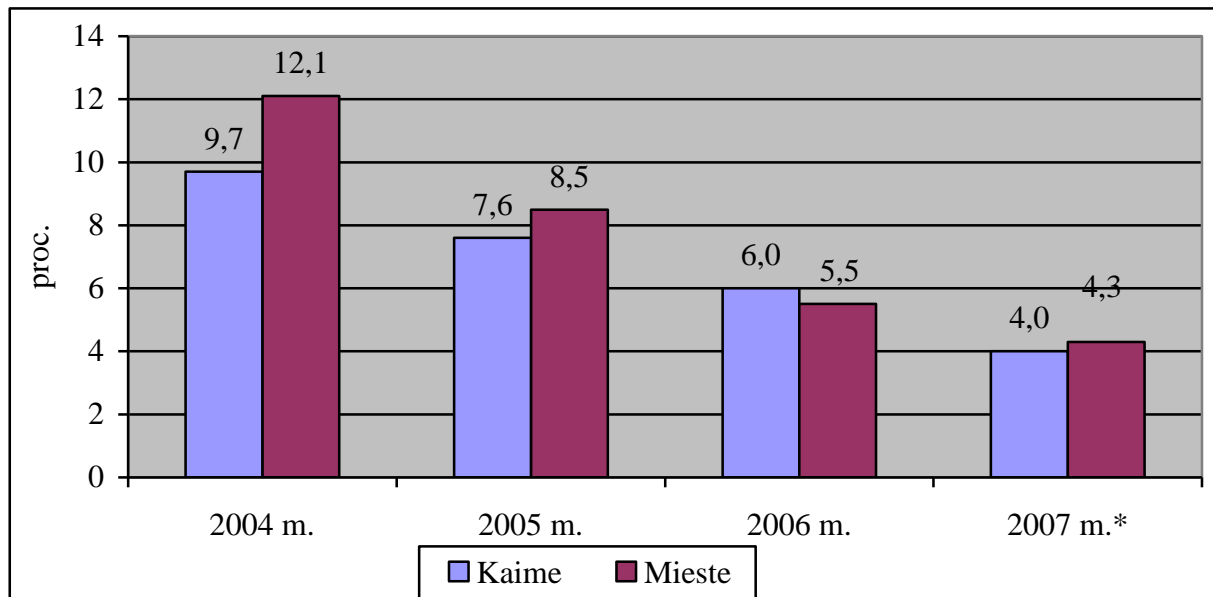
4 pav. Vidutinės mėnesinės vieno namų ūkio nario disponuojamos pajamos 2004–2007 m., eurai

2007 m. sumažėjo atotrūkis tarp vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio šalyje ir darbo užmokesčio žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje. Pastarojoje ekonominėje veikloje 2004 m. vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sudarė 77,2 proc. šalies vidurkio, 2005 metais – 76,3 proc., 2006 m. – 76,2 proc., o 2007 m. (išankstiniais duomenimis) – 83 proc.

Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje 2007 m. išankstiniais duomenimis sudarė 435,6 euro (1504 Lt.), palyginti su 2006 m., jis padidėjo 32 proc., palyginti su 2005 m. – 54,6 proc., su 2004 m. – 69,6 proc.

Dėl spartaus Lietuvos ekonomikos augimo, emigracijos žymiai mažėja bedarbių skaičius ir nedarbo lygis kaime. Išankstiniais duomenimis, 2007 m. bedarbių kaime sumažėjo iki 18,5 tūkst., t.y. jų buvo 2,5 karto mažiau nei 2004 m. 2006 m. bedarbių kaime buvo 27,4 tūkst., 2005 m. – 35,5 tūkst., o 2004 m. – 46,3 tūkst.

2007 m. nedarbo lygis kaime siekė apie 4 proc., palyginti su 2004 m., sumažėjo 2,4 karto. Tačiau, palyginti su miesto nedarbo lygiu, mažėjimo tempas buvo lėtesnis, todėl 2006 m. situacija tapo palankesnė mieste, nors iki tol nedarbo lygis Lietuvos kaime ilgą laiką buvo mažesnis nei mieste (5 pav.).

*- išankstiniai duomenys

5 pav. Nedarbo lygis Lietuvos kaime ir mieste 2004–2007 m., proc.

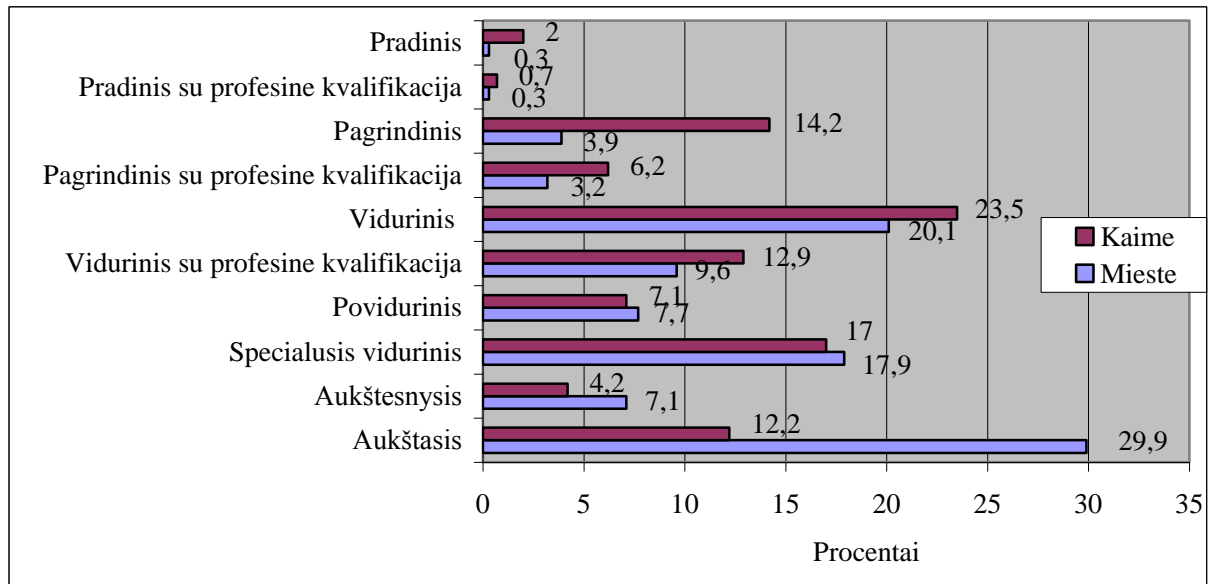
Panašiai situacija stebimu laikotarpiu susiklostė ir 15–24 m. amžiaus grupėje. 2004 m. jaunų šio amžiaus bedarbių dalis kaime sudarė 19,4 proc. ir buvo mažesnė nei mieste, kur jaunimas sudarė 22,4 proc. visų bedarbių. Tačiau mieste jaunimo nedarbas mažėjo didesniais tempais. 2007 m. kaime 15–24 m. amžiaus grupėje bedarbių dalis, sumažėjusi iki 18,1 proc., tapo didesnė nei mieste, kur ji besudarė 17,7 proc.

Pagal lytį kaimo bedarbių struktūroje dominuoja vyrai, be to, jų dalis 2004–2006 m. laikotarpiu kasmet didėjo: 2004 m. jie sudarė 52,7 proc. visų kaimo bedarbių, o 2006 m. – 60,9 proc. Tačiau 2007 m. vyrų bedarbių dalis sumažėjo iki 55,7 proc.

Dalis kaimo dirbančių gyventojų susiduria su skurdo problema. Nepaisant vis didėjančios darbo jėgos paklausos, dirbančiųjų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalis kaime sudaro apie 23 proc. Tuo tarpu mieste dirbantys skurstantieji sudaro tik apie 5 proc. Skurdo rizikos lygis kaime 2006 m. buvo 2,6 karto aukštesnis nei mieste. Skurstančių kaimo gyventojų pajamos yra mažesnės už skurdo rizikos ribą trečdaliu, o miestiečių – tik ketvirtadaliu. Žemiau skurdo rizikos ribos 2006 m. buvo 34,6 proc. (2005 m. – 34,0 proc.) kaimo gyventojų. Pačių gyventojų vertinimu atotrūkis tarp miesto ir kaimo nėra toks didelis. Namų ūkių tyrimų duomenimis 2006 m. kaip labai sunkiai besiverčiančius kaime save nurodė 11,1 proc. namų ūkių, o mieste – 8,8 proc.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Užimtųjų su aukštesniu ir aukštesniu

išsilavinimu dalis per 2004 – 2007 m. laikotarpį buvo stabili, sudarė apie 16,4 proc. (6 pav.). Tuo tarpu mieste aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turėjo 35–37 proc. užimtųjų.

6 pav. Užimtųjų gyventojų išsilavinimo struktūra 2006 metais, proc.

2004 m. ir ypač 2005 m. buvo stebimas šiek tiek padidėjęs gyventojų aktyvumas dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese. Didžiausios įtakos tam turėjo ES parama, teikiama mokymui, perkvalifikavimui, kompetencijos didinimui. Tais metais paramos lėšų dėka buvo organizuota daug kursų įmonių darbuotojams, gyventojams, ūkininkams, vietos veiklos grupėms, bendruomenėms. Baigiantis programavimo laikotarpiui, 2006 m. ėmė mažėti ir besimokančių žmonių skaičius, nes dalis žmonių, vieną kartą sudalyvavę mokymuose, , mano, kad įgijo pakankamai žinių ir nebejaučia poreikio toliau mokytis. 2007 m. besimokančių 25–64 m. amžiaus gyventojų dalis sudarė 2,6 proc. (2004 m. – 2,9 proc., 2005 m. – 3,2 proc., 2006 m. – 2,4 proc.). Lietuvos kaime šis rodiklis labai mažas, palyginti ir su Lietuvos miestu (2006 m. – 6 proc.), ir su šio rodiklio reikšmėmis ES šalyse (ES-25 vidurkis jau 2004 m. buvo 9,0 proc., o 2010 m. prognozuojama 12,5 proc.).

ES parama 2004–2007 m. taip pat paskatino kaimo gyventojų socialinį aktyvumą. Vietos problemas imta spręsti jungiantis į bendruomenes. 2007 m. Lietuvoje buvo registruota 1,3 tūkst. kaimo bendruomenių, aktyviai veikiančių – apie 1,1 tūkst. Palyginti su 2004 m., bendruomenių skaičius išaugo 3 kartus. ES parama taip pat paskatino spartų vietos veiklos grupių kūrimosi procesą. 2003 m. tebuvo įsikūrusi 1 vietos veiklos grupė, 2004 m. jų buvo 27, o 2007 m. – jau 45. 2007 m. buvo įkurta vietos veiklos grupės vienijanti asociacija „Vietos veiklos grupių tinklas“.

1.2 LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIAUS POKYČIAI 2004-2007 METAIS

2004–2007 m. žemės ūkis Lietuvoje buvo svarbus ekonomikos sektorius, kuriame sukurta bendroji pridėtinė vertė 2004 metais sudarė 5,7 proc., 2007 metais - 5,0 proc. BPV, tuo tarpu vidutiniškai ES-27 šalyse atitinkamai 1,9 ir 1,4 proc. Lietuvoje žemės ūkio sukuriama grynoji pridėtinė vertė ir darbo našumas didėja, tačiau pridėtinės vertės dalis sukuriama žemės ūkyje mažėja dėl gana intensyvių jame vykstančių struktūrinių pokyčių bei dėl spartesnio pridėtinės vertės augimo kituose ūkio sektoriuose.

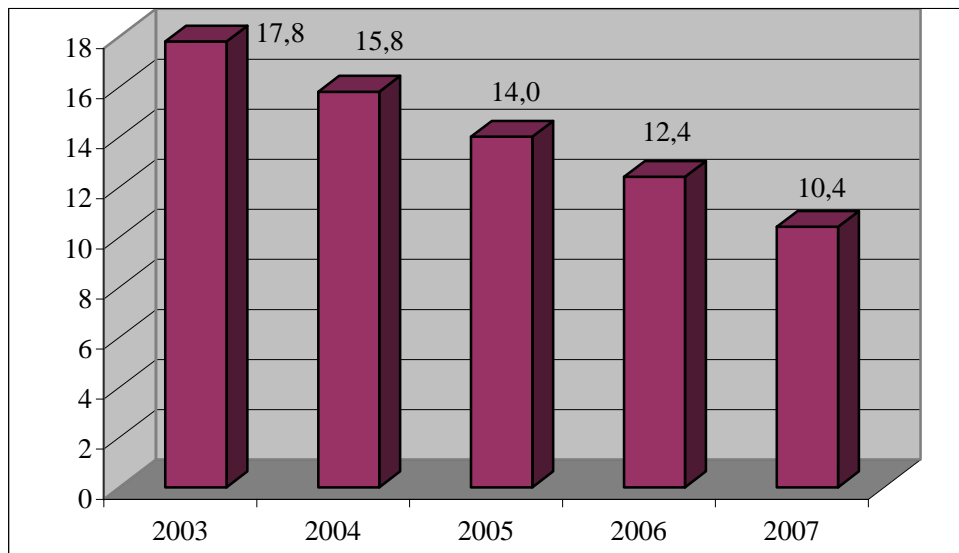
Vieno sąlyginio darbuotojo žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė (einamųjų metų kainomis) per 2007 m. padidėjo apie 77 proc., o palyginti su 2004 m. – daugiau nei 2,2 karto ir siekė 4,6 tūkst. eurų (16 tūkst. Lt.). Tačiau ES-27 šalių vienas sąlyginis žemės ūkio darbuotojas vidutiniškai sukuria pusantrą karto didesnę grynąją pridėtinę vertę, nepaisant to, kad 2007 m. ES-27 šalyse ji sumažėjo 15 proc., palyginti su 2004 m. (1 lentelė).

1 lentelė. Žemės ūkio sektoriaus kai kurių ekonominių rodiklių dinamika 2004–2007 m.

	2004	2005	2006	2007	2007/2006 m., procent. punktai	2007/2004 m., procent. punktai
Žemės ūkio sektoriuje sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės dalis, %						
Lietuva	5,7	5,1	4,7	5,0	0,3	-0,7
ES-27	1,9	1,7	1,6	1,4	-0,2	-0,5
Vieno žemės ūkio sektoriaus darbuotojo sukuriama grynoji pridėtinė vertė, tūkst. eurų						
Lietuva	2,1	2,8	2,6	4,6	2,0	2,5
ES-27	8,8	7,3	6,9	7,5	0,6	-1,3

2007–aisiais vidutinis metinis užimtųjų skaičius žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje siekė 159,5 tūkst. Tai yra 37,9 proc. mažiau negu 2003 m. ir 14,5 proc. mažiau negu 2006-aisiais. Mažėjo ir minėtose veiklose užimtųjų dalis visų šalies užimtųjų skaičiuje. 2007 metais žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje dirbo 10,4 proc. visų užimtųjų. Lyginant su 2003 metais, ši dalis sumažėjo 7,4 procentinio punkto. (pav. 7).

Nors Lietuvos žemės ūkio darbuotojų dalis tarp visų dirbančiųjų mažėja, tačiau 2007 m. palyginti su ES-27 šalimis, ši dalis buvo didesnė 4,2 proc. punkto, o palyginti su ES-15 šalimis – 6,7 proc. punkto.

7 pav. Užimtųjų žemės ūkyje, miškininkystėje, medžioklėje ir žuvininkystėje dalis tarp visų užimtųjų 2003-2007 m., proc.

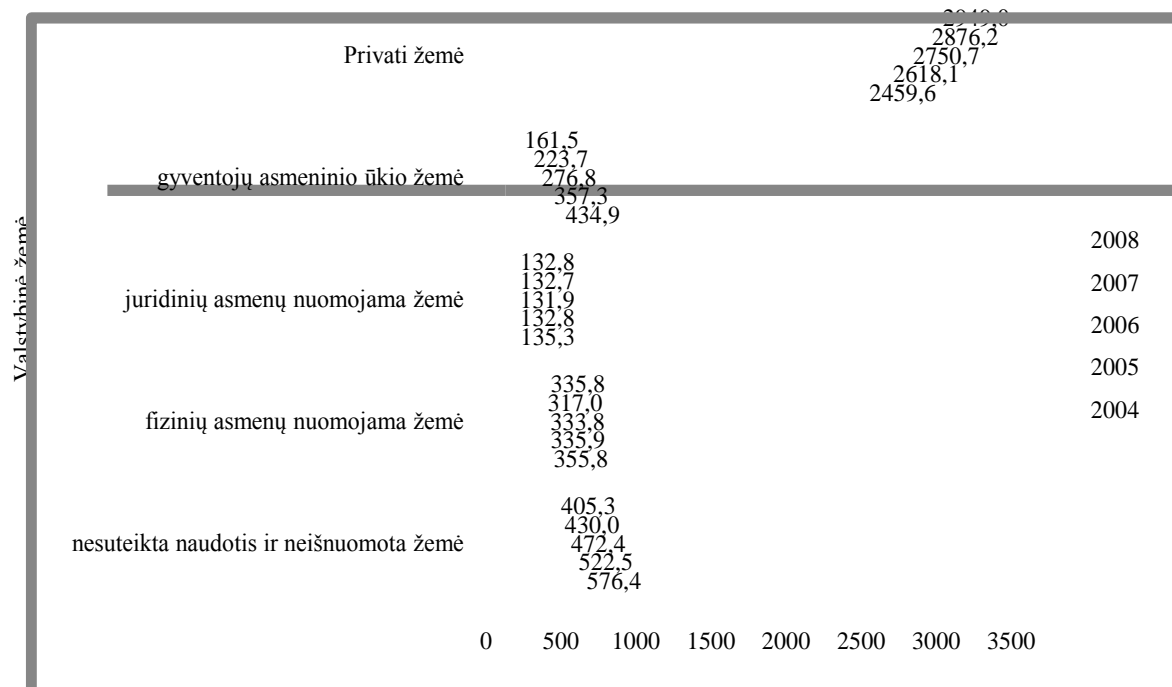
Vieno pagrindinių žemės ūkio išteklių – žemės ūkio paskirties žemės - plotai didėja. Tai susiję su sparčiais žemės reformos procesais ir optimistiniu žemės ūkio kaip ekonominės veiklos perspektyvų vertinimu.

Iki 2007 m. pabaigos kaimo teritorijose teisės į žemę atkurtos 97 proc. prašiusiųjų, sudaryta 3,3 tūkst. valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutarčių (beveik 42 tūkst. ha).

Lietuvai įstojus į ES ir šalyje pradėjus taikyti ES galiojančią paramos žemės ūkiui sistemą, t.y. pradėjus mokėti išmokas, susijusias su žemės plotu, iki tol lėtai besivysčiusi žemės ūkio paskirties žemės rinka suaktyvėjo. 2007 m. situacija privačioje žemės rinkoje po itin aktyvių pastarųjų metų pradėjo stabilizuotis. Nors kainos vis dar kilo (vidutinės žemės ūkio paskirties kainos žemės kaimiškose vietovėse pakilo nuo vidutiniškai 1446 eurų/ha 2006 m. iki 1939 eurų/ha 2007 m.), prekybos pagyvėjimas buvo nežymus. Per 2007 m. perleista 189 tūkst. ha privačios žemės ūkio paskirties žemės, t.y. beveik 6,3 proc. daugiau nei 2006 m. (perleista 177 tūkst. ha), ir 80 proc. daugiau nei 2004 m. Žemės ūkio paskirties žemės sklypų, tinkamų gyvenamajai statybai, kainos 2004–2007 m. laikotarpiu kilo dėl padidėjusios infliacijos, išaugusių bankų paskolų palūkanų ir būsto kainų.

2004–2007 m. laikotarpiu buvo remiamas žemės ūkio valdų modernizavimas ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimas. Tai didino pajėgių ūkių, gebančių apdirbti didesnius žemės plotus, skaičius. Be to, žemės ūkio paskirties žemės paklausą palaiko ir rinkoje aktyviai veikiantys investuotojai, kurių pagrindinis tikslas – pajamos iš žemės nuomos ar jos perpardavimo.

Aktyvi privačios žemės rinka skatino nuosavos žemės dalies visame naudojamose žemės plote didėjimą. Tačiau šis augimas nepakankamas, todėl žemdirbiams teko nuomoti daugiau nei ketvirtadalį visos naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (0,8 mln. ha). Didžioji dalis žemės nuomojama iš privačių asmenų – apie 70 proc. Daugiausia valstybinės žemės nuomojama fiziniams asmenims arba suteikta gyventojų asmeniniam ūkiui, tačiau didelė jos dalis – daugiau nei ketvirtadalis – apskritai nenaudojama (8 pav.).

8 pav. Žemės ūkio paskirties žemė pagal naudotojus 2004-2008 m. sausio 1 d., tūkst. ha

Ūkių struktūriniais pokyčiams teigiamos įtakos turėjo 2004 – 2007 m. investicinė parama ūkių modernizavimui, tiesioginės išmokos bei žemės rinkos įsigalėjimas: mažėjo smulkių ūkių, daugiau kūrėsi stambesnių ūkių. Išankstiniais duomenimis, vidutinis ūkio dydis 2007 m., palyginti su 2006 m., padidėjo daugiau nei 6 proc., o palyginti su 2004 m., išaugo 21 proc. ir siekė 13,2 ha.

2007 m. ūkiai iki 20 ha sudarė apie 90 proc. visų ūkių (2004 m. jų dalis siekė 94 proc.). Atitinkamai ūkių, didesnių nei 20 ha, dalis minėtais metais sudarė 9 ir 6 proc. Taigi minėtu laikotarpiu stebimi ūkių dydžių nežymūs struktūriniai pokyčiai.

Didesnius ūkių struktūrinius pokyčius rodo pienininkystės ūkių laikomų karvių skaičiai. 2007 m. smulkių, laikančių 1–2 karves ūkių skaičius sumažėjo trečdaliu, o 20–50 karvių laikančių ūkių beveik 2 kartus daugiau nei 2004 m. Vidutinis pieną gaminantis ūkis padidėjo 26 proc., o galvijų auginimo ūkis – 22 proc.

Per 2004–2007 m. laikotarpį Lietuvos ūkiai vis stambėjo, nemaža dalis smulkių ūkių atsisako prekinės gamybos, tačiau pieną gaminančių ir galvijus auginančių ūkių stambėjimo tempai tebėra lėti. 2007 m. Lietuvoje pieną gaminantys ir galvijus auginantys vidutiniai ūkiai siekė po 9,6 proc. ES-15 šalių lygio ir atitinkamai 23 ir 16 proc., palyginti su ES-25 šalimis.

Gerėjo žemės ūkio darbuotojų amžiaus struktūra. Vis daugiau jaunų ūkininkų pradėjo prekinę žemės ūkio veiklą ir kūrė ūkius: 2004 m. pradžioje jų buvo 3 171, 2004 m. – 5 104, 2006 m. – 10 625, 2007 m. – 17 861.

2007 metais bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis siekė 6,5 mlrd. Lt ir, palyginti su dėl meteorologinių sąlygų nepalankiais žemės ūkiui 2006 metais, išaugo 33 proc. (palyginti su 2005 m., padidėjo 27 proc.). Bendrosios žemės ūkio produkcijos didėjimą skatino ir auganti žemės ūkio ir maisto produktų paklausa vidaus rinkose bei didėjančios užsienio prekybos apimtys. Jos teigiamus poslinkius lėmė ir išaugusi ES parama.

2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, pasikeitė žemės ūkio gamybos šakų plėtros tendencijos. Augalininkystės produkcijos bendroji vertė 2007 metais, palyginus su 2006-aisiais, padidėjo 49 proc. (palyginti su 2005 m. – 32 proc.). Tai lėmė padidėjusios gamybos apimtys bei aukštesnės supirkimo kainos. Atskirų augalininkystės produktų supirkimo kainų padidėjimas nevienodas: vaisių ir uogų – beveik trigubas, grūdų – 63 proc., daržovių – 14 proc., rapsų – 8 proc., bulvių – 1 proc.

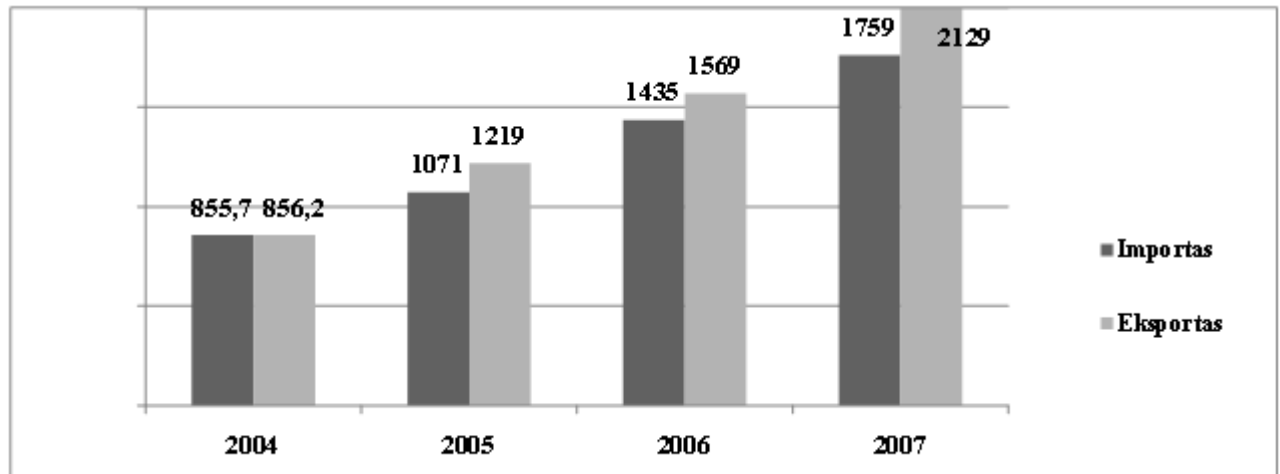
Gyvulininkystės produkcijos bendroji vertė 2007 metais padidėjo 19 proc. (palyginti su 2005-aisiais – 23 proc.) (2 lentelė). Tai lėmė išaugusios kai kurios gyvulininkystės produkcijos gamybos apimtys ir padidėjusios pieno, paukščių bei kiaušinių supirkimo kainos. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, skerdienos svoriu pagaminta jautienos ir veršienos – 18 proc., o paukštienos – 4 proc. daugiau, primelžta 6 proc. daugiau pieno. Kiaulienos gamyba sumažėjo 6 proc. ir surinkta 1 proc. mažiau kiaušinių.

2 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2003 – 2007 metais

	2003	2004	2005	2006	2007
Augalininkystės produkcija, mln. Lt	2.672	2.320,3	2.571,8	2.279	3.388,7
Augalininkystės produkcija, proc.	59,4	51,0	50,3	46,4	52,0
Gyvulininkystės produkcija, mln. Lt	1.825,8	2.232	2.545,5	2.634	3.125
Gyvulininkystės produkcija, proc.	40,6	49,0	49,7	53,6	48,0
Bendroji žemės ūkio produkcija	4.497,8	4.552,3	5.117,3	4.913	6.513,7

Plėtėsi vidaus ir užsienio rinkos, daugiau buvo parduodama lietuviškų žemės ūkio bei maisto produktų ir ES, ir trečiųjų šalių rinkose. Eksportas 2007 m., palyginti su 2006 m., padidėjo

47 proc., o palyginti su 2004 m. – 2,5 karto. 2004–2007 m. žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas buvo teigiamas (9 pav.).

9 pav. Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2004–2007 m., tūkst. eurų

Daugiausia buvo eksportuota paruoštų maisto produktų, gėrimų, tabako gaminių grupės produktų. Jie sudarė 36 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, antroje vietoje – gyvūniniai produktai (32 proc.). Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra analizuojamuoju laikotarpiu mažai keitėsi. 2007 m. didžiausią lyginamąjį svorį žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje sudarė pienas ir pieno produktai (19 proc.), kurių eksportas, palyginti su 2006 m., išaugo 36 proc., o palyginti su 2004 m. – 1,8 karto. Dėl smarkiai šoktelėjusios grūdų kainos šio produkto eksportas per 2007 m. padidėjo 69 proc., o palyginti su 2004 m. – penktadaliu. 2007 m., palyginti su praėjusiais metais, mėsos ir mėsos subproduktų eksportas padidėjo 37 proc. ir ypač išaugo (4,4 karto), palyginti su 2004 m.

Disproporcija tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų atskirais metais nevienoda. Žemės ūkio produktų vidutinės supirkimo kainos 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, išaugo 19,9 proc. Materialinių išteklių kainų indeksas didžiausias 2007 metais. 2007 metais materialinių išteklių kainos, palyginti su 2006-aisiais, pakilo 10,3 proc. Palankiausi žemdirbiams buvo 2006 ir 2007 metai. 2007 metais už parduotą žemės ūkio produkciją jos gamintojai galėjo įsigyti daugiau materialinių išteklių, nes jų kainų didėjimo tempai buvo mažesni nei žemės ūkio produktų supirkimo. 2006 metais buvo pelningesnė augalininkystės produkcija – jos kainų indeksas gerokai aukštesnis už materialinių išteklių kainų indeksą. Nepalankų žemės ūkio produktų gamintojams „kainų žirklių“ poveikį, Lietuvai tapus ES nare, kompensavo daug didesnės tiesioginės išmokos.

2. LIETUVOS KAIMO PLĖTROS 2004–2006 METŲ PLANO TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ ĮGYVENDINIMO PAŽANGOS ĮVERTINIMAS

Vykdydama reglamentuose 1257/1999 ir 817/2004 išdėstytus reikalavimus, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija 2003 – 2004 metais parengė KPP, kuris 2004 m. rugpjūčio 3 d. buvo patvirtintas Europos Komisijos sprendimu C(2004) 2949. Rengiant KPP, buvo vadovaujama 2003 m. gruodžio 17 d. patvirtintomis Perėjimo nuo SAPARD prie kaimo plėtros programavimo dokumentų po įstojimo į ES gairėmis (2004–2006 m.) – taip siekta užtikrinti SAPARD įgytos patirties tęstinumą ir tolygesnį perėjimą prie naujų kaimo plėtros priemonių. Visa Lietuvos teritorija pereinamuoju laikotarpiu klasifikuojama kaip 1 tikslo teritorija.

KPP sudaro šios priemonės, finansuojamos iš EŽŪOGF Garantijų dalies:

- Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos;
- Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais;
- Agrarinė aplinkosauga;
- Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku;
- Techninė parama;
- Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas;
- Standartų laikymasis;
- Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos.

Iš išvardintų priemonių trys paskutiniosios yra papildomos priemonės, pasiūlytos Europos Komisijos, siekiant spręsti specifinius naujų šalių narių poreikius. Lietuva priėmė sprendimą jas įgyvendinti 2004–2006 m.

Visos išvardintos priemonės specialiai skirtos problemoms, nustatytoms KPP analitinėje dalyje, spręsti. Problemų sprendimui numatyti šie pasiūlymai:

- žemės ūkio struktūrų tobulinimas, pritraukiant jaunus žmones į ūkininkavimą;
- ūkininkų pajamų didinimas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, mokant ES metines finansinės paramos išmokas;
- aplinkosaugos gerinimas, vykdant agrarinės aplinkosaugos programą;
- papildomų pajamų šaltinių ir užimtumo galimybių ūkininkams bei kaimo gyventojams suteikimas, vykdant plačią, subalansuotą, valdomą apželdinimo miškais programą, suderintą su gamtos vertybių apsauga;

- finansinė parama ir pinigų srautų trūkumo sušvelninimas pusiau natūriuosiuose ūkiuose, gaminančiuose ir savo reikmėms, ir rinkai teikiant vienodo dydžio paramą, siekiant paversti juos ekonomiškai gyvybingais ūkiais;
- pagalba žemės ūkio gamintojams padengiant išlaidas, kurias jie turės patirti, užtikrindami gamybą ir gyvulininkystės sąlygas, atitinkančias ES reikalavimus.

2.1 KPP ĮGYVENDINIMAS IR KPP PRIEMONIŲ ADMINISTRAVIMAS

Šioje dalyje trumpai pristatoma KPP valdymo ir administravimo struktūra, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos veikla įgyvendinant KPP bei Nacionalinės mokėjimo agentūros (toliau – Agentūra) veikla administruojant KPP priemones.

2.1.1. KPP VALDYMO IR ADMINISTRAVIMO STRUKTŪRA

Žemės ūkio ministerija

Žemės ūkio ministerija yra pagrindinė institucija, atsakinga už šio KPP įgyvendinimą, nors tam tikrų priemonių (projektų ar veiksmų) įgyvendinimas gali būti perduotas kitoms atsakingoms organizacijoms, kurias nurodo Žemės ūkio ministerija. Žemės ūkio ministerija yra atsakinga už šio Kaimo plėtros plano valdymo efektyvumą ir teisingumą.

Žemės ūkio ministerija:

1. kontroliuoja patikimos finansinės ir statistinės informacijos apie programos vykdymą rinkimo sistemos sukūrimą, jos atitiktį stebėsenos ir finansiniams rodikliams bei paramos rezultatų vidurinio etapo ir *ex-post* vertinimą;
2. rūpinasi ankstesniame punkte aprašytos informacijos pateikimu Europos Komisijai;
3. Priežiūros komiteto prašymu arba savo iniciatyva siūlo KPP pakeitimus Priežiūros komitetui, nekeisdama bendros lėšų sumos, skirtos atskiram prioritetui, nei jos specialių tikslų;
4. gavusi Priežiūros komiteto patvirtinimą, per mėnesį informuoja Europos Komisiją apie ankstesniame punkte išdėstytus pakeitimus;
5. gavusi Europos Komisijos nutarimą ir Priežiūros komiteto patvirtinimą, keičia KPP, išskyrus 3 punkte išdėstytus atvejus;
6. rengia metinę ir galutinę programos vykdymo ataskaitas;

7. organizuoja programos galutinį įvertinimą;
8. užtikrina informacijai keliamų reikalavimų atitiktį.

Žemės ūkio ministerijoje KPP įgyvendinimą koordinuoja Kaimo plėtros departamento Kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo skyrius ir Investicinių ir kompensacinių kaimo plėtros priemonių koordinavimo skyrius.

Nacionalinė mokėjimo agentūra

Agentūra atsako už:

- kvietimą teikti paraiškas;
- projektų atranką;
- tikrinimą, ar pareiškimai tvirtinti projektus atitinka nustatytus terminus ir keliamas tinkamumo sąlygas, programos turinio sąlygas, įskaitant viešųjų pirkimų nuostatas, kada tai tinka;
- sutartinių įsipareigojimų tarp Agentūros ir potencialių paramos gavėjų nustatymą bei patvirtinimą, kad galima pradėti juos vykdyti;
 - patikras vietoje prieš projekto patvirtinimą ir po jo;
 - priežiūros veiksmus užtikrinti vykdomų projektų pažangą;
 - pranešimus apie priemonių įgyvendinimo pažangos rodiklius;
 - skundų dėl išmokų tikrinimą;
 - patikrinimus vietoje nustatyti tinkamumą gauti mokėjimą;
 - rekvizitų mokėjimams atlikti tikrinimą;
 - mokėjimų vykdymą;
 - finansinių įsipareigojimų ir mokėjimų apskaitą;
 - paramos gavėjų kontrolę po mokėjimo, siekiant nustatyti, ar ir toliau laikomasi įsipareigotų terminų ir tinkamumo sąlygų.

Dalis patvirtinimo ir kontrolės funkcijų yra perduota Agentūros regioniniams skyriams, esantiems visose 10 Lietuvos apskrityse. Šie skyriai atsako už paraiškų paramai gauti ir skundų dėl išmokų priėmimą. Jie taip pat atlieka patikras vietoje, vykdomas prieš pateikiant visą surinktą informaciją Agentūrai.

Agentūra užtikrina tinkamą lėšų skirstymą ir griežtą finansinę kontrolę, atitinkančią strateginius prioritetus ir priemones bei atrankos kriterijus ir procedūras, išdėstytus šiame plane.

Agentūra yra atsakinga už viešųjų išlaidų administravimą iš nacionalinio dalinio finansavimo bei iš ES EŽŪOGF Garantijų skyriaus lėšų.

Priežiūros komitetas

Priežiūros komiteto tikslas yra vertinti visos programos įgyvendinimo efektyvumą ir kokybę. Priežiūros komitetas taip pat turi išanalizuoti KPP rezultatus ir ypač įvairioms priemonėms iškeltų tikslų/uždavinių įgyvendinimą bei toms priemonėms skirtų finansinių lėšų naudojimą. Be to, Priežiūros komitetas analizuoja galimybę skirti lėšų papildomoms priemonėms, jei tokių yra. Šiuo atžvilgiu Žemės ūkio ministerija užtikrina, kad visa svarbi informacija apie programos ir jos priemonių bei papildomų priemonių, jei tokių yra, įgyvendinimą būtų prieinama Priežiūros komitetui.

Komitetas:

- pritaria KPP įgyvendinimo efektyvumui ir kokybei;
- sutinka su programa arba ją pakoreguoja, įskaitant fizinius ir finansinius rodiklius, bei juos pateikia tvirtinti Europos Komisijai;
- per šešis mėnesius nuo paramos patvirtinimo dienos peržiūri ir tvirtina atrankos kriterijus, taikomus veiksams, kurie finansuojami kiekvienoje priemonėje;
- periodiškai įvertina pažangą, siekiant specialių paramos tikslų;
- analizuoja plano įgyvendinimo rezultatus, ypač atskiroms priemonėms iškeltų tikslų įgyvendinimą;
- vertina ir tvirtina metines ir galutinę KPP įgyvendinimo ataskaitas prieš jas išsiunčiant Europos Komisijai;
- vertina bet kokį siūlymą keisti Komisijos nutarimą dėl lėšų.

Priežiūros komiteto institucinė sudėtis, patvirtinta 2004 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu Nr. 1488, yra tokia:

Žemės ūkio ministras (Komiteto pirmininkas);

Žemės ūkio ministerijos atstovas (Komiteto pirmininko pavaduotojas);

Aplinkos ministerijos atstovas;

Finansų ministerijos atstovas;

Ministro Pirmininko patarėjas;

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovas;

Vidaus reikalų ministerijos atstovas;

Ūkio ministerijos atstovas;

Lietuvos gamtos fondo atstovas;
Lietuvos kaimo smulkiųjų verslininkų ir amatininkų sąjungos atstovas;
Lietuvos mėsos perdirbėjų asociacijos atstovas;
Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos atstovas;
Lietuvos ūkininkų sąjungos atstovas;
Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovas;
Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmų atstovas.

Ryšiai tarp Žemės ūkio ministerijos, Nacionalinės mokėjimo agentūros ir Priežiūros komiteto nusakomi taip:

- Agentūra yra atsakinga už kasdieninį programos įgyvendinimą ir nuolat informuoja Žemės ūkio ministeriją apie įgyvendinimo pažangą;
- Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros departamento Kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo skyrius veikia kaip Priežiūros komiteto sekretoriatas. Tai apima informacijos apie KPP vykdymo padėtį teikimą Priežiūros komitetui;
- Priežiūros komitetas gali prašyti, kad, esant reikalui, Žemės ūkio ministerija (sekretoriatas) pateiktų išsamią analizę arba papildomą informaciją/duomenis iš Agentūros.

2.1.2 ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI

Siekiant užtikrinti efektyvų Lietuvos Respublikos bei Europos Sąjungos teisės aktus atitinkantį KPP priemonių įgyvendinimą, daug dėmesio skiriama žmogiškųjų išteklių ugdymui. 2007 m. Žemės ūkio ministerijoje Kaimo plėtros departamento Kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo, Investicinių ir kompensacinių kaimo plėtros priemonių koordinavimo bei Mokslo ir mokymo skyriuose KPP įgyvendinimą koordinavo dvylika darbuotojų, Maisto saugos ir kokybės departamente, Ekonomikos bei Finansų ir biudžeto departamentuose – po vieną darbuotoją. Atsižvelgiant į KPP įgyvendinimo metu išskylančias problemas bei su jomis susijusį darbo krūvį bei žmogiškųjų išteklių poreikį, kvalifikacijos tobulinimui bei personalo skaičiaus plėtimui pasitelkta KPP priemonė „Techninė parama“.

Dabartinė Agentūros administracinė struktūra iš esmės tenkina poreikius ir leidžia atlikti priskirtas funkcijas, administruojant KPP priemones. Nacionalinės mokėjimo agentūros struktūra: vadovybė, 10 departamentų ir 3 savarankiški skyriai. Įsteigus Agentūrą, joje dirbo 12 darbuotojų.

2007 m. gruodžio 31 d. Agentūroje visoje Lietuvoje dirbo 839 darbuotojai, iš jų: 442 valstybės tarnautojai, 397 darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, iš jų 13 darbuotojų administruoja KPP priemones, kurie išlaikomi iš KPP „Techninės paramos“ lėšų.

Į ES žemės ūkiui teikiamą paramą pretenduoja daug kaimo gyventojų, todėl vis didesnis darbo krūvis tenka Agentūros Kontrolės departamento teritoriniams skyriams. Juose 2007 m. gruodžio 31 d. dirbo 375 darbuotojai. Visi valstybės tarnautojai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 4 darbuotojai turi mokslo daktaro laipsnį. Darbuotojų amžiaus vidurkis – 35 metai, 66 proc. darbuotojų sudaro moterys.

Ir Žemės ūkio ministerija, ir Nacionalinė mokėjimo agentūra daug dėmesio skiria darbuotojų kvalifikacijos kėlimui. Visiems į darbą priimtiems naujiems tarnautojams ir darbuotojams rengiamas vidinis-įvadinis mokymas bendruose seminaruose bei darbo vietose, analizuojant klausimus, susijusius su kiekvieno departamento bei skyriaus vykdomomis funkcijomis, padalinių tarpusavio ryšiais bei vidaus kontrole. Nuolat įgyvendinamos personalo ugdymo priemonės. Tarnautojai ir darbuotojai tobulina kvalifikaciją nustatyta tvarka patvirtintose mokymo įstaigose bei Paramos Lietuvos žemės ūkiui priemonių projekto rengiamuose įvairiuose mokymo renginiuose: kursuose, seminaruose, konferencijose. Tarnautojai ir darbuotojai mokosi pagal programas, susijusias su ES struktūrinių fondų valdymu, ES teisės įgyvendinimu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių tikslų įgyvendinimu, viešojo administravimo gebėjimų tobulinimu bei kitų specialiųjų profesinių žinių gilinimu. Pirmą kartą į valstybės tarnybą priimtiems karjeros valstybės tarnautojams rengiamas įvadinis mokymas pagal bendrąją įvadinio mokymo programą, kurioje mokoma visiems valstybės tarnautojams būdingų vienetų darbo metodų, vykdant valstybės tarnybos kompetencijai priskirtas programas, ugdomi bendrieji gebėjimai efektyviai veikti, administruoti visuomenės išteklius. Nacionalinė mokėjimo agentūra bendradarbiauja ir dalijasi patirtimi su giminingomis ES mokėjimo agentūromis.

2.1.3. TEISINĖ BAZĖ

Siekiant spręsti administruojant KPP kylančias problemas ir tinkamai įgyvendinti kaimo plėtros priemones, 2007 metais buvo inicijuoti Lietuvos kaimo plėtros 2004-2006 m. plano pakeitimai bei žemės ūkio ministro įsakymais buvo patvirtinti KPP priemonių administravimo taisyklių pakeitimai (3 lentelė).

KPP keitimai, atlikti pagal Įgyvendinančio reglamento 817/2004 51 str. 4 dalį:

- 2007.01.30 – siekiant aiškiau išdėstyti miško įveisimo išmokų sudedamąsias dalis bei nustatyti miško želdinių atkūrimo finansavimą esant ekstremalioms gamtinėms sąlygoms, pakeistas Lietuvos Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano 1 priedo priemonės „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ 4.8 punkte įveisto miško priežiūros ir apsaugos išmokos aprašymas;

- 2007.02.06 – siekiant užtikrinti pakankamą priemonių „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“, „Standartų laikymasis“ finansavimą, lėšos tarp priemonių perskirstytos taip: priemonių „Agrarinė aplinkosauga“, „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, „Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas“, „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“, „Kitos (SAPARD perviršis)“ biudžetai sumažinti, o priemonių „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ bei „Standartų laikymasis“ biudžetai padidinti;

- 2007.12.06 – siekiant užtikrinti pakankamą ir nepertraukiamą priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ finansavimą ir panaudoti visas Kaimo plėtros 2004–2006 metų planui įgyvendinti skirtas lėšas, lėšos tarp priemonių perskirstytos taip: priemonės „Standartų laikymasis“ biudžetas sumažintas, o priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ biudžetas padidintas.

3 lentelė. 2007 metais atlikti KPP priemonių administravimo taisyklių pakeitimai

PRIEMONĖ / Įsakymo pavadinimas	Taisyklių pakeitimo esmė	Administravimo problemos	Data	Įsakymo Nr.
ANKSTYVAS PASITRAUKIMAS IŠ PREKINĖS ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOS				
Dėl žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymo Nr. 3D-423 „Dėl kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonės „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“ administravimo taisyklių“ pakeitimo	Tikslinama paramos apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka. Buvo numatyta išmoka už perleistą pieno kvotos toną 4-tiems ir vėlesniems paramos gavimo metams.	Pakeitimai buvo daromi atsižvelgiant į EŽŪOGF Garantijų skyriaus 2006 m. išlaidų ataskaitų patvirtinimo audito metu nustatytą pastebėjimą, kad parama, skirta už ateinančius metus, yra mažinama planuojamos gauti pensijos suma (pažymyje apie socialinio draudimo išmokas nurodytą pensijos dydį einamajam mėnesiui dauginant iš 12). Minėtiems metams pasibaigus Agentūra	2007-05-18	3D-244

		netikslinka paramos sumos pagal faktiškai gautą pensiją. Todėl, tuo atveju, kai pareiškėjo planuojama gauti pensija skyrėsi nuo faktiškai gautos per metus pensijos, Agentūra išmokėjo neteisingą paramos sumą, o tai prieštarauja KPP 1 priedo 1.5 dalies nuostatom.		
AGRARINĖ APLINKOSAUGA				
Dėl žemės ūkio ministro 2004 m. rugpjūčio 13 d. įsakymo Nr. 3D-482 „Dėl Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ administravimo taisyklių“ pakeitimo	Patikslintas minėto įsakymo 22 punktas, kuriame nurodyta, kad pasibaigus paraiškos, kasmetinio prašymo ar mokėjimo prašymo dokumentų surinkimo terminui, pareiškėjų/paramos gavėjų prašymai dėl duomenų keitimo gali būti siunčiami centriniam agentūros padalinii iki paramos gavimo dienos, tačiau tik tuo atveju, jei pareiškėjas/paramos gavėjas nebuvo informuotas apie Agentūros planuojamą patikrą vietoje arba minėtuose dokumentuose aptiktas klaidas, išskyrus nustatytus duomenų neatitikties atvejus. Apibrėžtos „duomenų neatitikties“ ir „pažeidimo“ sąvokos. 30 punktas papildytas pirmuoju sakiniu, kuriame nurodyta, kad sankcijos dėl neteisingo deklaravimo skaičiuojamos laukui. Patikslintos nuostatos dėl kasmetinio prašymo ir prašymo dėl ploto didinimo daugiau nei 2 ha pateikimo	Šis pakeitimas buvo padarytas po šių valstybės kontrolės pastabų: 1. Neaišku, kada pareiškėjas gali patikslinti Agentūrai pateiktų dokumentų duomenis. 2. Neaišku, kas vadinama „duomenų neatitiktimi“. 3. Neaišku, ar pagal šią priemonę sankcijos skaičiuojamos laukui, ar pasėlių grupei.	2007-05-23	3D-252

	ir nuostata dėl sankcijos nustatymo, jei sumažinamas sertifikuotas ekologinės produkcijos gamybai naudojamas žemės ūkio naudmenų plotas.			
ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS APŽELDINIMAS MIŠKU				
Dėl paraiškų pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonės „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ surinkimo 2007 metais.	Pratęsiamas paramos paraiškų rinkimas pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“.	Pasibaigus 2004–2006 metų laikotarpiui paaiškėjo, kad lėšos, skirtos Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonei „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ neįsisavintos.	2007-02-01	3D-42
Dėl žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymo Nr. 3D-429 "Dėl Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonės "Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku" administravimo taisyklių" pakeitimo.	Nuspręsta atsisakyti reikalavimo dėl trijų komercinių pasiūlymų miško želdinimo darbams atlikti.	Renkant 2007 metais paraiškas pagal „Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ miško želdinimo darbų ir sodmenų kainos žymiai pakilo, todėl pareiškėjai teikė maksimalius įmanomus mokėjimo prašymus. Taigi, neliko būtinybės reikalauti pareiškėjo pateikti tris komercinius pasiūlymus miško želdinimo darbams atlikti, nes jų kaina vis tiek viršijo maksimalią paramos sumą.	2007-02-19	3D-73
Dėl žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymo Nr. 3D-429 "Dėl Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonės	Norint kompensuoti pareiškėjams sausros padarytą žalą jų įveistam miškui inicijuotas pakeitimas, kuris leido iki 100 proc. kompensuoti patirtą žalą ir leido pirmais metais nepanaudotas	2006 metų vasara Lietuvoje paskelbta ekstremali situacija žemės ūkyje dėl stichinės sausros. Pareiškėjai pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės	2007-03-27	3D-133

"Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku" administravimo taisyklių" pakeitimo.	įveisto miško priežiūrai ir apsaugai skirtas lėšas panaudoti kitais metais.	apželdinimas mišku" kreipėsi į Žemės ūkio ministeriją, prašydami kompensuoti sausros padarytus nuostolius.		
Dėl žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymo Nr. 3D-429 "Dėl Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonės "Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku" administravimo taisyklių" pakeitimo.	Pakeitimas leidžia įveisto miško priežiūrai ir apsaugai skirtas ir nepanaudotas lėšas panaudoti kitais metais. Taip pat pakeitime numatytos naujos sąlygos leidžiančios Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos susigrąžinti išmokėtą paramą, nustačius jog įveistas miškas yra žuvęs dėl pareiškėjo kaltės.	Pareiškėjams, įveisusiems mišką pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ rudenį, nebuvo galimybių pilnai išnaudoti pirmiems metams skirtų įveisto miško priežiūros ir apsaugos išmokų. Taip pat nebuvo numatyta galimybės Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos susigrąžinti išmokėtos paramos, jei įveistas miškas žuvo dėl pareiškėjo kaltės.	2007-07-13	Nr. 3D-337

2.1.4. KPP ADMINISTRUOJANČIOS INSTITUCIJOS AKREDITACIJA IR AUDITAS

2007 m. Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamento auditoriai organizavo Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos atitikties akreditavimo kriterijams patikrinimą ir atliko su akreditavimu susijusių rekomendacijų įgyvendinimo priežiūrą.

Vadovaujantis nepriklausomų auditorių atlikta Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pasirengimo administruoti Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) ir Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) lėšas peržiūra ir išvada, Žemės ūkio ministro 2007 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 3D-450 „Dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos akreditavimo Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšoms administruoti“ Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos buvo suteikta akreditacija Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) priemonių administravimui.

4. lentelė. 2007 m. atlikti kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonių auditai/peržiūros

Eil. Nr.	Laikotarpis	Pavadinimas	Vykdytojai	Išvada
1.	2006-10-11 2007-04-04	Analizės ir apžvalgos dėl NMA pasirengimo tinkamai administruoti EŽŪGF ir EŽŪFKP tarpinė ataskaita	Žemės ūkio ministerijos Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka sudaryta paslaugų teikimo sutartis su UAB „Ernst & Young Baltic“	Analizės ir apžvalgos dėl NMA pasirengimo tinkamai administruoti EŽŪGF ir EŽŪFKP tarpinėje 2007-04-04 ataskaitoje nurodyta, kad NMA, siekdama tinkamai pasirengti priemonių, numatytų 2005 m. birželio 21 d. Tarybos reglamente Nr. 1290/2005, finansuojamų iš EŽŪOGF ir EŽŪFKP priemonių, kurios 2004-2006 metų programavimo laikotarpiu buvo finansuojamos iš EŽŪGF, administravimui NMA direktoriaus 2006-10-05 įsakymais Nr. BR1-498 ir Nr. BR1-499 patvirtino veiksmų planus pasirengimo administruoti priemones, finansuojamas iš EŽŪOGF ir EŽŪFKP. NMA direktorius 2007-04-04 įsakymu Nr. BR1-186 patvirtino atnaujintą pasirengimo administruoti priemones, finansuojamas iš EŽŪFKP, veiksmų planą. Remiantis II - ojo etapo darbų apimtyje atliktos analizės ir apžvalgos rezultatais, NMA yra sukurti ar kuriami atitinkami mechanizmai, kurie išpildo NMA atitikimą nustatytiems akreditavimo kriterijams, tačiau atsižvelgiant į tai, kad NMA šiuo metu vyksta pokyčiai, susiję su pasirengimu administruoti 2007-2013 m. programavimo laikotarpio paramą, finansuojamą iš EŽŪGF ir EŽŪFKP, bei neatlikus realaus procedūrų, tvarkų, politikų veikimo praktikoje patikrinimo, nėra galimybės įvertinti, kiek NMA atitinka nustatytus akreditavimo kriterijus
2.	2007-04-05 2007-06-29	Raštas dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (NMA) pasirengimo administruoti cukraus pramonės restruktūrizavimą, kurį	Žemės ūkio ministerijos Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka sudaryta paslaugų teikimo sutartis su UAB „Ernst & Young Baltic“	UAB „Ernst & Young Baltic 2007-06-29 rašte minima, kad remiantis analizės dėl NMA pasirengimo administruoti cukraus pramonės restruktūrizavimą, kurį finansuoja EŽŪGF, rezultatais, NMA yra sukurti ar kuriami atitinkami mechanizmai, kurie išpildo NMA atitikimą nustatytiems akreditavimo kriterijams administruojant cukraus pramonės restruktūrizavimą. Siekiant atlikti pilną NMA atitikimo nustatytiems akreditavimo kriterijams vertinimą, būtina atlikti realų procedūrų, tvarkų, politikų veikimo praktikoje

		finansuoja Europos žemės ūkio garantijų fondas (EŽŪGF), analizės		patikrinimą. Taip pat nustatė, kad numatoma mokesčio administravimo sistema atitinka Komisijos reglamento (EB) Nr. 883/2006 nuostatas, tačiau pastebėjo, kad cukraus pramonės restruktūrizavimo laikinojo administravimo schema nėra efektyvi ir gali apsunkinti cukraus pramonės restruktūrizavimo laikinojo mokesčio administravimą. Taip pat paminėjo, kad ministerijos atsakingų tarnautojų pateikti teisės aktų projektai neprieštarauja Komisijos reglamento (EB) Nr. 883/2006 nuostatomis ir padėtų įgyvendinti efektyvesnę cukraus pramonės restruktūrizavimo laikinojo mokesčio administravimo schemą.
3.	2007-06-30 2007-09-03	Analizės ir apžvalgos dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pasirengimo tinkamai administruoti EŽŪGF ir EŽŪFKP lėšas 2007-09-03 tarpinė ataskaita	Žemės ūkio ministerijos Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka sudaryta paslaugų teikimo sutartis su UAB „Ernst & Young Baltic“	Atliktos analizės ir apžvalgos rezultatais, peržiūrėjus NMA procedūrų aprašus ir susijusius dokumentus, matyti, kad NMA yra sukurti ar kuriami atitinkami mechanizmai, kurie išpildo NMA atitikimą nustatytiems akreditavimo kriterijams. Tačiau prieš teikiant galutinę išvadą dėl NMA atitikimo akreditavimo kriterijams, būtina atlikti visų procedūrų, tvarkų ir susijusių dokumentų, ypač susijusių su KPP priemonėmis, peržiūrą. Peržiūrėtas NMA direktoriaus 2006-10-25 įsakymu Nr. BR1-533 ir NMA direktoriaus 2007-04-04 įsakymu Nr. BR1-183 patvirtintų veiksmų planų įgyvendinimas.
4.	2007-09-04 2007-10-08	Analizės ir apžvalgos dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pasirengimo tinkamai administruoti EŽŪGF ir EŽŪFKP lėšas 2007-10-08 tarpinė ataskaita	Žemės ūkio ministerijos Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka sudaryta paslaugų teikimo sutartis su UAB „Ernst & Young Baltic“	Atlikus 2007-09-26 sutarties Nr. 8P-748/2007/09-17/RAS I etapo darbus, peržiūrėjo dokumentus, įvardintus ataskaitos 1.3 skyriuje bei ataskaitos priede Nr. 2, ir remdamiesi 2006-10-10, 2007-04-04, 2007-06-29 ir 2007-09-03 tarpinių analizės ir apžvalgos ataskaitų rezultatais, ataskaitos 2 skyriuje pateikiamas NMA akreditavimo kriterijų išpildymo aprašymas, o pastebėjimai ir rekomendacijos pateikiami 3 ir 4 ataskaitos skyriuose (pateiktos 22 rekomendacijos, iš kurių 10 yra vidutinės svarbos, likusios - žemos). Atliekdami peržiūrą UAB „Ernst & Young Baltic“ netikrino procedūrų administruojant EŽŪGF ir EŽŪFKP lėšas veikimo praktikoje.

2.1.5. ADMINISTRAVIMO PROCEDŪROS

Siekdama kokybiškai administruoti KPP, Agentūra 2004 metais parengė ir direktoriaus įsakymais patvirtino administravimo procedūrų aprašus, kurie apibrėžia kiekvieno darbuotojo funkcijas, bei darbo dokumentus, kuriuose nurodomas pagrindinių autorizavimo, mokėjimo ir kontrolės funkcijų atlikimas, administruojant paramą.

2004–2007 m. administruojant paramą, atsirado poreikis keisti KPP priemonių administravimo procedūrų aprašus. Atsižvelgiant į administravimo taisyklių pasikeitimus, Agentūros Vidaus audito departamentas pastebėjimus bei Valstybės kontrolės pastabas ir siekiant užtikrinti sklandų ir efektyvų administravimo procesą, Agentūros direktoriaus įsakymais buvo patvirtinti 23 (7 iš jų 2007 metais) administravimo procedūrų aprašų pakeitimai. Jais administravimo procedūrų aprašuose patikslinti paraiškų ir kasmetinių prašymų vertinimo ataskaitose pateikti klausimai, skolų identifikavimo žingsniai, jų perdavimo į Finansų ir apskaitos sistemą terminai, aiškiau išdėstytas delspinigių skaičiavimo mechanizmas, detaliau aprašyti ryšiai tarp Agentūros struktūrinių padalinių, pakoreguotos įvairių ataskaitų formos.

Taip pat pabrėžtina, kad visi Agentūros administravimo procedūrų aprašai, prieš juos patvirtinant, siunčiami derinti Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamentui, kuris išanalizuoja viso procedūrų aprašo nuoseklumą, suderinamumą su kitų padalinių procedūrų aprašais, aiškumą, detalumą ir pan.

2.1.6. INFORMACINĖ SISTEMA

Administruodama paramos žemės ūkiui priemonės, Agentūra ypač daug dėmesio skiria informacinių technologijų (toliau – IT) infrastruktūrai kurti, tobulinti ir administruoti. Dėl didelių informacijos srauto apimčių be informacinių sistemų neįmanoma efektyviai ir laiku administruoti paramą žemės ūkiui. Agentūra užtikrina informacinių sistemų tinkamą funkcionavimą ir apsaugą pagal atitinkamus ES reglamentus bei tarptautinius standartus. IT saugumas ir vadyba nuolat tobulinami, atsižvelgiant į ISO/IEC 27002 standartą bei ITIL rekomendacijas.

Agentūros IT infrastruktūrą sudaro:

- daugiau kaip 700 darbo vietų (300 – KPP administruoti) ir per 60 tarnybinių stočių;
- MPLS duomenų perdavimo tarp Agentūros padalinių tinklas;
- Supaprastintų tiesioginių išmokų administravimo informacinė sistema, skirta tiesioginių išmokų už pasėlius administravimo procesams valdyti;
- Kaimo plėtros priemonių administravimo informacinė sistema, skirta paramos pagal kaimo plėtros priemones administravimo procesams valdyti;
- Kvote administravimo informacinė sistema, skirta pieno ir kitų kvotų administravimo procesams valdyti;
- Apskaitos ir ataskaitų informacinė sistema, kuria naudojantis surenkama visa informacija apie mokėjimus iš kitų informacinių sistemų, duomenys apie mokėjimus siunčiami į banką ir atitinkamai apskaičiuojami;
- Importo ir eksporto administravimo informacinė sistema, skirta Užsienio prekybos departamento veiklai automatizuoti;
- Informacinių sistemų ir kompiuterinio tinklo stebėjimo sistema, skirta užtikrinti reikiamą informacijos saugumo lygį.

Agentūroje veikia informacinis portalas, kuriame žemdirbiai gali rasti visą informaciją apie jiems suteikiamą paramą. Naujoji sistema leidžia operatyviai gauti informaciją apie kiekvieną paramos gavėją, jo pateiktas paraiškas, šių paraiškų būklę, atliktas patikras, jų rezultatus, apskaičiuotą ar preliminariai apskaičiuotą mokėtiną paramos sumą. Prie šios sistemos duomenų bazių gali prisijungti ir žemdirbiai. Pareiškėjams, norintiems prisijungti prie Agentūros informacinio portalo, tereikia atlikti nesudėtingą tapatybės nustatymo procedūrą.

2.1.7. KPP ĮGYVENDINIMO PRIEŽIŪRA

2007 m. birželio 21 d. Žemės ūkio ministerija organizavo penktąjį Priežiūros komiteto posėdį, kurio pagrindinis tikslas buvo išnagrinėti 2006 metų KPP įgyvendinimo ataskaitą ir jai pritarti. Kaip ir reikalaujama darbo reglamente, ataskaitos projektas Priežiūros komiteto nariams buvo pateiktas iš anksto, kad šie galėtų pareikšti pastabas. Jokių esminių pastabų Priežiūros komiteto nariai nepateikė, posėdyje nutarta pritarti ataskaitai.

2007m. gruodžio 20 d. Žemės ūkio ministerija orgavizavo šeštąjį Priežiūros komiteto posėdį, kurio tikslas buvo ažvelgti KPP įgyvendinimo būklę bei KPP pakeitimus. Posėdžio metu pristatyti KPP priemonių finansinių rodiklių įgyvendinimo rezultatai iki 2007 m. lapkričio 30 d.,

akcentuota, kad priemonėms skirtų įsisavinimas - 83% ir visos skirtos lėšos bus įsisavintos, nes dauguma priemonių yra tęstinio pobūdžio. Buvo pristatytas ir paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2004-2006 m. plano priemonės regioninis pasiskirstymas. Posėdžio metu išdėstytos administravimo problemos bei pateikti jų sprendimo būdai. Kitas svarbus šio posėdžio klausimas- Lietuvos kaimo plėtros 2004-2006 m. plano finansinių pakeitimų pristatymas ir tvirtinimas. Komiteto nariams paaiškintas KPP 2004-2006 m. pakeitimų teisinis pagrindas ir išdėstyti bendrieji principai, perskirstymo priežastys ir prielaidos bei palygintas lėšų paskirstymas tarp priemonių. Lėšų perskirstymas būtinas tam, kad būtų pilnai panaudotos visos priemonėms skirtos lėšos, bei pasiūlyta būsimo lėšų perskirstymo pagal priemonės versiją, paaiškinant, kad bus perskirstyta 4,24 % visam periodui skirtų reikalavimus atitinkančių viešosios paramos lėšų, paliekant teorinę galimybę, jei reikės, perskirstyti dar 15,76 % Kaimo plėtros 2004-2006 metų planui skirtų lėšų. Posėdyje nutarta pritarti Lietuvos kaimo plėtros 2004-2006 m. pasiūlytiems finansinio plano perskirstymams.

Agentūra, vykdydama kontrolės funkcijas, užtikrina paraiškose/kasmetiniuose prašymuose pateiktų duomenų patikrinimą; atlieka planines, kokybės, užsakomąsias projektų patikras; rengia ir įgyvendina patikrų vietoje metodikas, vadovaudamasi išsamiomis ankstesnių patikrų metu nustatytų pažeidimų analizėmis bei patikrintų subjektų rizikingumo vertinimais. Didžioji dalis subjektų patikroms vietoje atrenkami naudojant informacinę administravimo sistemą, kuri nuolat tobulinama, atsižvelgiant į administruojamų paramos priemonių bei nustatytų rizikos veiksnių specifiką. 2007 m. pareiškėjai bei paramos gavėjai patikroms vietoje buvo atrinkti atlikus 71 rizikos analizę ir 45 atsitiktines atrankas pagal skirtingas paramos priemones.

Taip pat atlikta apie 3 500 patikrų vietoje pagal Kaimo plėtros 2004–2006 m. plano (toliau – KPP) priemones, 5 500 pieno kvotų dalyvių patikrų vietoje, taip pat atlikta apie 2 500 patikrų vietoje pagal valstybės paramos priemones bei Bitininkystės sektoriaus paramos priemones. Minėtų patikrų metu nustatytų pažeidimų analizė rodo, jog išlieka ankstesniųjų metų tendencijos: daugiausia nustatyta su ploto deklaravimu ir geros agrarines būklės reikalavimų nesilaikymu susijusių pažeidimų.

Agentūros Kontrolės departamento Kontrolės kokybės skyrius, siekdamas realizuoti Kontrolės departamento uždavinius, taip pat atlieka tikrinimus ir kontroliuoja valstybės paramos bei ES paramos žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei lėšų naudojimą pagal tikslinę paskirtį, vykdo Kontrolės departamento teritorinių skyrių veiklos kokybės kontrolę bei dalies paramos priemonių tiesioginį tikrinimą vietoje. Kontrolės departamento Kontrolės kokybės skyrius atlieka įvairių rūšių patikras: planines, kontrolines kokybės, užsakomąsias bei įvykdytų projektų

priežiūros patikras. 2007 m. šis skyrius atliko 1 384 patikras vietoje, iš jų – 243 užsakomąsias patikras vietoje.

Siekdama užtikrinti skaidrų paramos lėšų administravimą, užkirsti kelią galimiems pažeidimams ir apsaugoti Lietuvos bei Europos Sąjungos finansinius interesus, Agentūra glaudžiai bendradarbiauja su Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Valstybės saugumo departamentu ir kitomis teisėsaugos institucijomis.

Siekiant sumažinti nesąžiningų pareiškėjų galimybes pasinaudoti ES struktūrinių fondų paramos lėšomis, Agentūroje įkurtas specialus Rizikų vertinimo ir valdymo departamentas. Šio departamento veikla siekiama minimizuoti galimybę neteisėtai pasisavinti lėšas.

Nuo 2005 m. gruodžio 20 d. Nacionalinė mokėjimo agentūra administruoja „Pasitikėjimo linija“ gautą asmenų teikiamą informaciją (telefonu ir elektroniniu paštu) – tai viena iš priemonių, siekiant užkirsti kelią galimiems korupcijos atvejams. Telefonu +370 5 260 7901 Vilniuje arba elektroniniu paštu (Agentūros interneto svetainėje specialiai tam sukurtoje skiltyje) bet kuriuo paros metu galima anonimiškai informuoti apie asmenų, gaunančių ar pretenduojančių gauti valstybės ir ES paramą, piktnaudžiavimą ar bandymus neteisėtai pasisavinti paramos lėšas, taip pat apie Agentūros darbuotojų nesąžiningus veiksmus ar kitų institucijų atstovų bandymus daryti įtaką paramos lėšų skirstymui. Kiekviename pranešime pateikta informacija kruopščiai tikrinama, esant būtinybei, inicijuojamos papildomos patikros.

Šiomis griežtomis, lėšų naudojimo skaidrumą garantuojančiomis priemonėmis siekiama, kad Lietuvos ir Europos Sąjungos lėšos būtų naudojamos skaidriai ir efektyviai.

2.1.8. KPP VIEŠINIMAS

Žemės ūkio ministerija ir Agentūra palaiko ir plėtoja ryšius su valstybinėmis institucijomis, verslo bei nevyriausybinėmis organizacijomis, teikia informaciją viešosios informacijos rengėjams, platintojams ir vartotojams, bendradarbiauja ir keičiasi informacija su socialiniais partneriais. Visuose Lietuvos rajonuose nuolat rengiami seminarai, kuriuose kaimo žmonės informuojami apie galimybes pasinaudoti ES teikiama parama. 2007 m. ES teikiama parama taip pat buvo populiarinama kasmetinėse žemės ūkio parodose „Agrobalt“, „Ką pasėsi...“ bei „Lietuvos agropanorama“.

ES parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai bei žemės ūkio sektoriaus pokyčiai domina visuomenę, todėl sulaukia ypatingo žiniasklaidos dėmesio. Plėtodama ryšius su žiniasklaida ir

visuomene, Žemės ūkio ministerija ir Agentūra rengia spaudos konferencijas, seminarus viešosios informacijos rengėjams ir kitų valstybės institucijų bei tikslinių grupių atstovams, siunčia pranešimus žiniasklaidai, rengia publikacijas žemdirbiams skirtuose leidiniuose, respublikinėje bei regioninėje spaudoje. Nuolat inicijuojamas Žemės ūkio ministerijos ir Agentūros darbuotojų dalyvavimas radijo ir televizijų laidose, teikiama informacija laidų siužetams.

Siekiant geriau informuoti žemdirbius apie Lietuvai teikiamą ES paramą pagal KPP priemones ir supažindinti kuo daugiau potencialių pareiškėjų kaimo vietovėse su galimybėmis pasinaudoti šia parama, dar 2005 m. viduryje buvo pradėta aktyvi KPP viešinimo kampanija. Ji buvo tęsiama ir 2007 m. – iki birželio mėn. pabaigos.

Vykdant šią kampaniją 2007 m. per įvairias žiniasklaidos priemones ūkininkai buvo skatinami naudotis parama, informuojami apie naujoves, paraiškų administravimo eigą, pagrindines klaidas, mokomi, kaip tų klaidų išvengti. Kad ši kampanija buvo sėkminga, rodo ir 2007 m. gegužės mėn. atlikta Lietuvos gyventojų ir paramą pagal KPP priemones gavusių ūkininkų apklausa, kurios metu paaiškėjo, kad tiek ūkininkų, tiek visų Lietuvos gyventojų požiūris į KPP dar labiau pagerėjo. Net 93 proc. apklaustų ūkininkų teigė, kad pagal KPP priemonės skirta parama jiems buvo naudinga. 85 proc. ūkininkų mano, kad KPP priemonės bus naudingos visiems Lietuvos žmonėms. Reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos metu į klausimą, ar Lietuvos žmonės pajuto pagal KPP priemones skirstomos Europos Sąjungos naudą, teigiamai atsakė 55 proc. apklaustųjų, 22 proc. neturėjo aiškios nuomonės. Tuo tarpu prieš dvejus metus teigiamai į minėtą klausimą atsakė tik 37 proc. apklaustųjų.

Praėjus porai metų nuo analogiškai atliktos apklausos smarkiai išaugo ir skaičius teigiančiųjų, jog gauti Europos Sąjungos paramą pagal KPP priemones yra nesudėtinga. 2007 m. taip manė 74 proc. apklaustų ūkininkų, tuo tarpu 2005 m. taip manančiųjų buvo 42 proc. Taip pat padaugėjo ūkininkų, kurie paraiškas paramai gauti sugebėjo parengti patys, be konsultantų pagalbos. 2007 m. taip teigė 41 proc. apklaustųjų, o 2005 m. patys paraiškas pildė 37 proc. apklaustų žemdirbių. 91 proc. apklaustų ūkininkų nurodė, kad gauti informaciją apie KPP priemones buvo „visiškai lengva“ arba „greičiau, kad lengva“.

Tyrimas taip pat parodė, jog dauguma Lietuvos gyventojų teigiamai vertina pagrindines KPP nuostatas. Dauguma apklaustųjų mano, kad vyresnio amžiaus ūkininkai turėtų nutraukti prekinę žemės ūkio gamybą ir perleisti žemės ūkio veiklą jaunesniems. Lietuvos gyventojai taip pat pritaria, jog reikia skatinti žemės ūkio paskirties žemės apželdinimą mišku, ekologinį ūkininkavimą. Kasmet daugėja manančiųjų, jog šalies žemės ūkis turi atitikti Europos Sąjungos standartus, o maži ūkiai neturi didelių perspektyvų.

Vykdamas KPP viešinimo kampaniją, per 2007 m. Agentūra buvo parengta ir respublikiniuose, regioniniuose, rajoniniuose bei specializuotuose leidiniuose publikuota daugiau kaip 100 straipsnių apie KPP. Taip pat parengti 3 informaciniai siužetai televizijų laidose bei 12 informacinių siužetų radijo laidose, parengti ir žiniasklaidai išplatinti 6 pranešimai apie KPP, o iš viso per 2007 m. parengta ir išplatinta apie 40 pranešimų.

Kas mėnesį 70 tūkst. tiražu buvo leidžiamas ir platinamas informacinis periodinis leidinys „Artojas“, kuriame buvo informuojama apie su KPP susijusias naujoves, paraiškų administravimo eigą, pagrindines klaidas bei kitas paramos administravimo aktualijas.

Renginių metu buvo dalinama reklaminė KPP medžiaga: marškinėliai (200 vnt.), žinučių laikikliai (300 vnt.), tušinukai (1500 vnt.).

Siekiant efektyviai informuoti visuomenę, visa aktuali informacija besidomintiems ES parama kaimo plėtrai pateikiama Žemės ūkio ministerijos ir Agentūros interneto tinklalapiuose. Čia skelbiami pranešimai spaudai, naujais leidiniais, taip pat paramos priemonių aprašymai, administravimo taisyklės ir kiti teisės aktai, statistinė informacija apie administruojamų priemonių paramą. Agentūros interneto tinklalapyje skelbiama informacija apie paramos pagal dvi KPP priemones gavėjus.

Dar 2005 m. pabaigoje Agentūroje pradėjo diskusijų su socialiniais partneriais ciklą ES paramos administravimo klausimais. Siekiant efektyvesnio ir skaidresnio ES paramos administravimo, jos buvo tęsiamos ir 2007 m. Per praėjusius metus buvo surengtos 5 apskritojo stalo diskusijos. Šių susitikimų metu diskutuojama apie tai, kas, socialinių partnerių nuomone, leistų dar labiau paspartinti paramos administravimo procesus. Remiantis diskusijų metu išsakytomis mintimis ir pasiūlymais, yra inicijuojami galimi paramos administravimo pakeitimai, į šiuos pasiūlymus atsižvelgiama rengiant ir 2007-2013 metų kaimo plėtrai skirtos paramos administravimo dokumentus.

Agentūros internetinėje svetainėje yra sukurta rubrika, kurioje žemdirbiai ar kiti suinteresuoti asmenys gali pateikti ir su paramos administravimu susijusius klausimus – per 2007 m. Agentūros specialistai atsakė į daugiau kaip 3 000 klausimų.

Žemės ūkio ministerijoje ir Agentūroje veikia lankytojų priimamieji, kuriuose konsultuojami atvykę žemdirbiai ir kiti kaimo gyventojai. Vidutiniškai per metus Agentūros priimamajame apsilanko apie 2 000 žmonių. Agentūros specialistai pareiškėjus konsultuoja ir telefonu – vien bendruoju informacijos telefonu per metus informacija suteikiama vidutiniškai 20 000 interesantų.

Žemės ūkio ministerijos Viešųjų ryšių skyrius 2007 metais vykdė **Projektą „Kaimo plėtros planas: Atgimstančio kaimo ženklai“**, kurio tikslas buvo informacinių seminarų organizavimas, įgyvendinant Kaimo plėtros plano (KPP) priemones.

Šis projektas – tai šviečiamoji informacinė sklaida seminarų forma. Pagrindiniai projekto tikslai – padidinti KPP ir atskirų priemonių žinomumą tarp žiniasklaidos, valdžios institucijų atstovų, socialinių partnerių, o kartu ir tarp potencialių paramos gavėjų bei plačiosios visuomenės, suformuoti bei įtvirtinti palankią tiesioginių ir netiesioginių tikslinių grupių nuomonę apie KPP ir atskiras jo priemones, maksimaliai informuoti esamus ir potencialius KPP priemonių paramos gavėjus apie KPP, jo naudą ir teikiamas galimybes.

Minėtiems tikslams pasiekti pasirinktos šios tikslinės grupės: nacionalinės, rajoninės ir regioninės žiniasklaidos atstovai, viešosios informacijos rengėjai, kitų valstybės institucijų bei tikslinių grupių atstovai, socialiniai partneriai, seniūnijų darbuotojai, esami ir potencialūs pareiškėjai.

Projekto tikslinės grupės pasiektos, organizuojant šiuos renginius: 5 seminarai regioninės ir rajoninės žiniasklaidos atstovams (Vilniuje, Tauragėje, Kretingos rajone), 2 išvažiuojamieji seminarai žiniasklaidos atstovams, viešosios informacijos rengėjams, valstybės institucijų bei tikslinių grupių atstovams (Trakų ir Šalčininkų rajonuose), 3 seminarai apskričių viešosios informacijos rengėjams, valstybės institucijų bei kitų tikslinių grupių atstovams apskrityse (Švenčionyse, Utenoje ir Kaune), 14 seminarų seniūnijų tarnautojams, socialiniams partneriams ir kitų interesų grupių atstovams (Šakiuose, Švenčionyse, Utenoje, Birštone, Gargžduose, Šilalėje, Tauragėje, Naujoje Akmenėje, Telšiuose, Kaune, Šiauliuose, Alytuje), 4 seminarai valstybės tarnautojams, socialiniams partneriams ir kt. (Šalčininkuose, Pasvalyje, Šiauliuose, Telšiuose).

Siekiant efektyvaus projekto įgyvendinimo ne tik buvo suorganizuoti informaciniai seminarai, tačiau ir parengta ir išleista informacinė dalomoji medžiaga, informaciniai leidiniai, pagamintos kanceliarinės priemonės su projekto ir KPP atributika visiems seminaro dalyviams.

2.2 PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO ĮVERTINIMAS

2.2.1 PARAIŠKŲ PAGAL KPP PRIEMONES SURINKIMAS

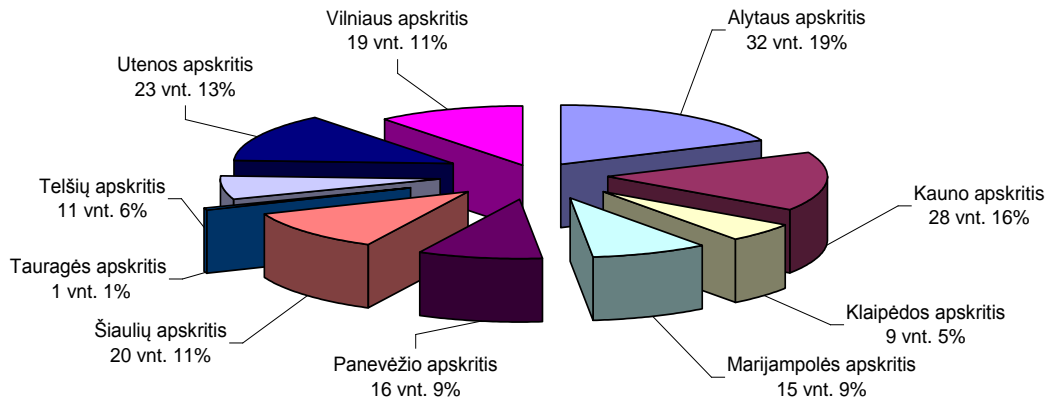
Lietuvoje 2004–2006 m. KPP įgyvendinimas prasidėjo 2004 m. ir sulaukė didelio žemdirbių susidomėjimo. 2004 m. paramos pagal KPP priemones siekė beveik 122 tūkst. ūkininkų, 2005 m. buvo pateikta daugiau nei 123 tūkst., o 2006 m. – beveik 122 tūkst. paraiškų. Per trejus metus iš viso buvo pateikta beveik 367 tūkst. paraiškų.

2007 m buvo paskutiniai, kai ūkininkai galėjo teikti paraiškas paramai pagal 2004–2006 m. KPP priemones gauti. Tačiau paraiškos buvo renkamos tik pagal vieną KPP priemonę – „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“. Palyginti su kitomis Kaimo plėtros plano priemonėmis, ši priemonė susilaukė mažiausio pareiškėjų susidomėjimo. Per 2004–2006 m. galimybę gauti paramą žemės ūkio paskirties žemės apželdinimui mišku pasinaudojo mažiau žemdirbių, nei buvo tikėtasi. Vis dėlto, kiekvienais metais susidomėjimas priemone augo. 2004 m. NMA gavo 200 paraiškų žemės ūkio paskirties žemės apželdinimui mišku, tuo tarpu 2005 m. jų skaičius išaugo daugiau negu dvigubai – iki 482. 2006 metais gautų paraiškų skaičius išaugo iki 578. Didėjančiam ūkininkų susidomėjimui šia paramos priemone įtakos turėjo nuolat paprastinamos ir tobulinamos paramos administravimo taisyklės bei lengvinamos paramos gavimo sąlygos. 2007 m., siekiant panaudoti priemonei skirtas lėšas, nuspręsta sudaryti dar vieną galimybę ūkininkams, ketinantiems žemę apželdinti mišku, pretenduoti į paramą. Paraiškų surinkimas pagal šią priemonę vyko nuo 2007 m. vasario 19 d. iki liepos 31 d. Jo metu pateiktos 174 paraiškos, kuriose prašoma per 1 mln. eurų paramos (gautų paraiškų pasiskirstymas pavaizduotas 10 pav.).

Per visus KPP įgyvendinimo metus paraiškų teikimo tendencijos pagal daugelį priemonių išliko panašios. Populiariausia priemonė 2004–2006 m. buvo „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės“. Pagal šią priemonę buvo gauta per 330 tūkst. paraiškų. Didelio susidomėjimo sulaukė priemonės „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio veiklos rėmimas“, „Standartų laikymasis“, „Agrarinė aplinkosauga“. Dalis 2004–2006 m. KPP priemonių, tokios kaip „Standartų laikymasis“ ar „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“, yra tęstinės, trunkančios ne vienerius metus, todėl paramos gavėjai kiekvienais metais turi pateikti kasmetinius mokėjimo prašymus bei investicijų ataskaitas, pagal kuriuos jiems yra apskaičiuojama paramos suma.

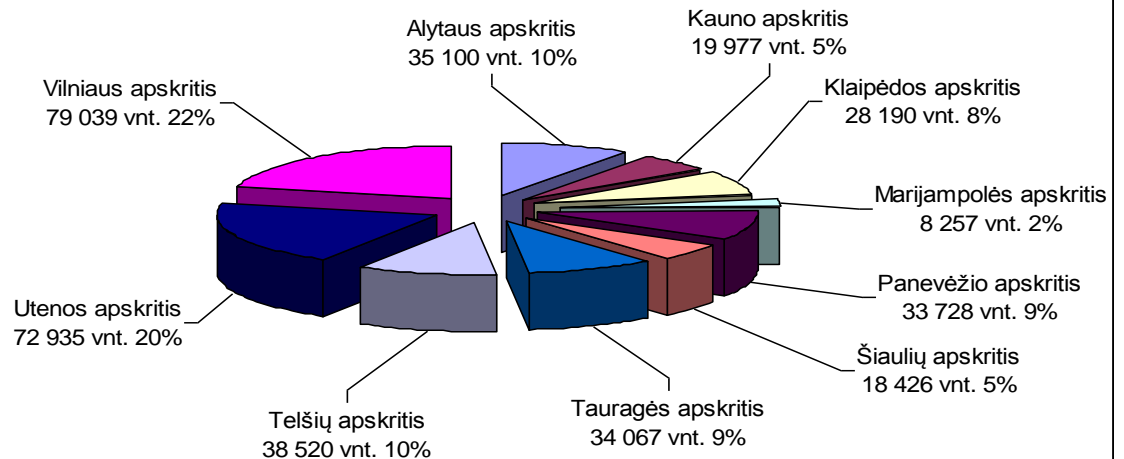
2004-2007 m. gautų paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis pavaizduotas 11 pav.

2007 m. surinktos paraiškos pagal priemonę "Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku"

10 pav. 2007 m. surinktų paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis

2004-2007 m. gautų paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis, proc.

11 pav. 2004-2007 metais gautų paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis

Nagrinėjant KPP paraiškų regioninį pasiskirstymą, iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad parama pasiskirsto labai netolygiai, didžiausias paraiškų skaičius, atitinkamai ir išmokėta paramos suma tenka Vilniaus, Utenos apskritims. Tokį KPP paraiškų pasiskirstymo pagal apskritis netolygumą didžiaja dalimi nulemia vienintelės KPP priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ (MPŪT), kuri įgyvendinama ne visose Lietuvos kaimiškose teritorijose, o tik pagal specialią metodiką išskirtose mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, paraiškų skaičius. Taip pat pasiskirstymo netolygumus sąlygoja apskričių dydžiai, dirvožemio derlingumas, ūkių skaičius ir vidutinis ūkio dydis apskrityse. Nagrinėjant bendrą paraiškų pagal KPP priemones, išskyrus MPŪT, skaičių, matome, kad KPP paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis yra pakankamai tolygus, todėl galime teigti, kad KPP sėkmingai įgyvendinamas visoje Lietuvos teritorijoje.

2004-2007 m. gautų paraiškų pagal KPP priemones statistika pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė. 2004-2007 m. pateiktų paraiškų statistika, tūkst. EUR

Priemonė	Skirta priemonei lėšų, tūkst. EUR*	2007.01.01 – 2007.12.31			2004.01.01 – 2007.12.31		
		Paraiškų skaičius, vnt	Kasmetinių prašymų skaičius, vnt	Visa prašoma paramos suma, tūkst. EUR	Paraiškų skaičius, vnt	Kasmetinių prašymų skaičius, vnt	Visa prašoma paramos suma, tūkst. EUR
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	76.541	-	18.772	27.769	21.558	38.070	71.864
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosauginiais apribojimais	179.949	-	-	-	330.504	-	177.577
Agrarinė aplinkosauga	68.092	-	2.770	31.568	3.940	8.343	63.061
Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	13.033	174	1.441	3.899	1.434	2.449	6.937
Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas	9.970	-	2.283	2.283	3.195	4.904	6.392
Standartų laikymasis	134.548	-	3.501	44.026	6.000	8.595	100.642
Techninė parama	5.921	4	-	1.784	12	-	4.253
Viso	488.054	178	31.645	111.329	370.638	71.288	430.725

* lėšų paskirstymas tarp priemonių pagal KPP pakeitimą, registruotą EK 2007 m. gruodžio 6 d.

2.2.2. TIKSLŲ ĮGYVENDINIMO MASTAS

2004-2007 metais pareiškėjams išmokėta per 86 proc. KPP numatytų lėšų (6 lentelė). Atskirų priemonių įgyvendinimo mastas labai nevienodas. Pagal lėšų poreikį 2004-2007 metais pateiktose paraiškose populiariausios buvo šios priemonės: „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosauginiais apribojimais“, „Standartų laikymasis“, Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, „Agrarinė aplinkosauga“.

Labai vangiai įgyvendinamos KPP priemonės „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ bei „Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas“. Žemą priemonės „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ populiarumą sąlygojo galimybė greičiau gauti išmokas pagal kitas KPP priemones, o priemonės „Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas“ nepaklausumas apspręstas aukštais reikalavimais, susijusiais su veiklos planu, bei galimybe mažiems ūkiams pasitraukti iš žemės ūkio gamybos pagal priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“.

KPP priemonių finansinių ir tikslinių rodiklių įgyvendinimo mastas 2007 metais pateikiamas 6 ir 7 lentelėse.

6 lentelė. KPP priemonių finansinių rodiklių įgyvendinimo mastas 2007 metais (tūkst. EUR)

Priemonė	skirta pagal KPP* (1)	poreikis 2004-2007 m. paraiškose/kasmetiniuose prašymuose (2)	Išmokėta			Įgyvendinimo mastas, % 5/1
			2004-2006 m. (3)	2007 m. (4)	2004-2007 m. (5)	
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	76.541	71.864	48.793	22.211	71.004	93
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosauginiais apribojimais	179.949	177.577	144.042	33.505	177.547	99
Agrarinė aplinkosauga	68.092	63.061	30.803	31.644	62.447	92
Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	13.033	6.937	2.208	2.719	4.927	38
Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas	9.970	6.392	3.368	1.789	5.157	52
Standartų laikymasis	134.548	100.642	57.124	23.787	80.911	60
Techninė parama	5.921	4.253	1.960	1.958	3.918	66
Viso pagal KPP	488.054	430.725	288.298	117.612	405.911	83
Papildomos tiesioginės išmokos	120.450	119.432	107.960	11.451	119.411	99
SAPARD	3.371	2.522	2.160	227	2.388	71
VISO	611.875	552.679	398.418**	129.291	527.709	86

* lėšų paskirstymas tarp priemonių pagal KPP pakeitimą, registruotą EK 2007 m. gruodžio 6 d.

** 2004-2006 m. išmokėta suma patikslinta, įvertinus susigrąžintas sumas (dėl taikytų sankcijų, nutrauktų sutarčių ir pan.), todėl ji skiriasi nuo KPP 2006 m. pažangos ataskaitoje teiktų duomenų

7 lentelė. KPP priemonių tikslinių rodiklių įgyvendinimo mastas 2007 metais

Priemonė	Rodiklis	2004		2005		2006		2007	
		Prognozė	Faktas	Prognozė	Faktas	Prognozė	Faktas	Prognozė	Faktas
Ankstytas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	Paramos gavėjų skaičius:	9.500	6 509	19.500*	14 032*	30.000*	20.011*	30.000*	20.547*
	Perleistas plotas, ha	30.000	11 301	65.000*	29 736*	105.000*	51.360*	105.000*	51.832*
	Perleista pieno kvotų, t	120.000	42 686	200.000*	93 827*	240.000*	155.865*	240.000*	156.781*
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais	Paramos gavėjų skaičius:	60.000	111 177	65.000	110 155	70.000	109.700	-	62.360 115.825*
	Plotas, už kurį suteikta parama, ha	606.900	951 975	714.000	991 203	835.100	1.060.855	-	551.430 1.014.567*
Agrarinė aplinkosauga	Paramos gavėjų skaičius:	750	1 273	1.500*	2 225*	3.000*	2.675*	3.000*	2959*
	Plotas, už kurį suteikta parama, ha	30.000	29 145	45.000*	63 164*	60.000*	59.000*	60.000*	94.418*
Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	Paramos gavėjų skaičius:	700	200	1.500*	527*	2.500*	642*	2.500*	1.022*
	Plotas, už kurį suteikta parama, ha	3.000	837	7.000*	2225*	12.000*	3.115*	12.000*	4.744*
Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas	Paramos gavėjų skaičius:	6.500	863	10.000*	2 179*	14.000*	2.560*	14.000*	2.634*
Standartų laikymasis	Paramos gavėjų skaičius:	6.000	1 691	8.000	4 084	2.070	1.553	-	5.684*

* - suminiai rodikliai

KPP paramos lėšų, skirtų 2004-2007 metams, įsisavinimo tempą (86 proc.) sąlygojo didelis suminis pareiškėjų aktyvumas, aktyvumo pikai ties paraiškų rinkimo laikotarpių pabaiga, pratęsti paraiškų rinkimo laikotarpiai, agentūros administravimo gebėjimai.

PRIEMONĖ „ANKSTYVAS PASITRAUKIMAS IŠ PREKINĖS ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOS“

Lietuvos ekonominės socialinės raidos įtaka priemonės įgyvendinimui

Šios Kaimo plėtros programos (KPP) priemonės aktualumą lėmė tai, kad prieš įstojant į ES nemaža dalis Lietuvoje ūkininkaujančių buvo vyresnio amžiaus žemdirbiai, turintys smulkius ūkius, kurie ateityje negalėtų konkuruoti su didesniais ES ūkiais. 2003 metais vidutinis veikiančių ūkių dydis buvo tik 9,3 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), tuo tarpu ES-15 – 18,7 ha. Apie 40 proc. žemės ūkyje užimtų žmonių buvo pensinio amžiaus, o jauni ūkininkai iki 40 metų amžiaus tesudarė 14 proc. visų žemdirbių. 52 proc. pieno kvotų turėtojų buvo vyresni nei 55 metų amžiaus. Nemažai vyresnio amžiaus smulkiųjų žemdirbių labiau prisirišę prie tradicinio ūkininkavimo, turi mažiau paskatų ir jėgų ūkiams plėsti. Naudodamiesi Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonės parama, tokie žemdirbiai turi galimybę perleisti savo ūkius jaunesniems, taip sudarydami sąlygas ūkiams stambinti ir kartu užsitikrindami stabilias pajamas senatvėje.

Lietuvai įstojus į ES, buvo palankios ekonominės sąlygos žemės ūkio gamybai didinti. Atsivėrusioje bendroje ES rinkoje lyginosi kainos, didžioji dauguma iš jų didėjo: 2007 metais, palyginti su 2004-aisiais, galvijų supirkimo kainos vidutiniškai padidėjo 30 proc., pieno – 41 proc., grūdų – 84 proc., bulvių – daugiau nei 3 kartus. Tačiau smulkūs ūkiai susidūrė ne tik su nedidelių produkcijos kiekių realizavimo sunkumais, bet už savo produkciją gaudavo ir mažesnę kainą. Pavyzdžiui, smulkiems pieno gamintojams, pristatantiems iki 100 kg pieno, pieno perdirbėjai temokėjo apie 60 proc. kainos, kurią gaudavo stambieji pieno gamintojai. Tačiau kadangi nemažai daliai ypač vyresniųjų smulkių pieno gamintojų pieno pardavimas buvo bene vienintelis nuolatinių piniginių pajamų gavimo šaltinis, jie neatsisakė pieno kvotų ir jų negalima buvo perduoti efektyviau ūkininkaujantiems besiplečiantiems ūkininkams. Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonė padėjo tokiems vyresnio amžiaus ūkininkams apsispręsti nutraukti prekinę gamybą.

Priemonės rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Bendrieji priemonės tikslai:

- ūkių stambinimas ir struktūros gerinimas;
- tam tikro pajamų lygio vyresnio amžiaus ūkininkams, nusprendusiems pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos, bei ūkių darbuotojams, kurie praranda darbo vietą,

ūkininkui pasinaudojus parama pagal ankstyvojo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonę, užtikrinimas.

- žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimas ekonomiškai sustiprėjusių perimtųjų ūkių dėka.

Specialieji priemonės tikslai:

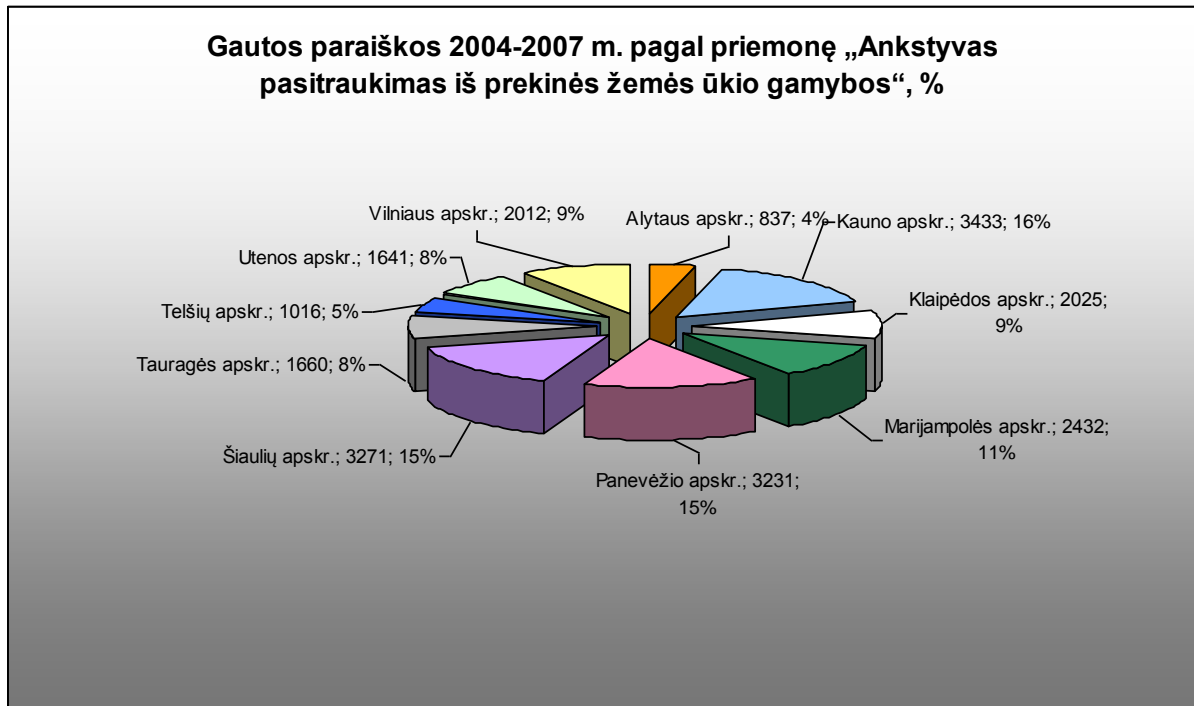
- 30 tūkst. vyresnių nei 55 metai ūkininkų paskatinimas pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos (perleista 30 tūkst. ūkių, 105 tūkst. ha žemės, 240 tūkst. t pieno gamybos kvotos);
- Vidutinis perleidžiamo ūkio dydis – 3,5 ha;
- Apie 5 proc. žemės bus perleista ne žemės ūkio veiklai.

Priemonės veiklos tikslai:

30 tūkst. ūkininkų (žemės savininkų bei smulkių pieno ūkių savininkų) galinčių perleisti vidutiniškai po 3,5 ha žemės bei 8 tonas pieno kvotos, gaus ankstyvojo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos paramą. 75 proc. minėtų ūkininkų sudaro smulkių pieno ūkių savininkai, kurie gali pasinaudoti ankstyvojo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos parama ir jau sulaukę pensinio amžiaus.

Per 2004-2006 metų penkis paraiškų surinkimo etapus buvo gautos 21 558 paraiškos, iš jų autorizuotos 20 547, t.y. 68,5 proc. planuotų patenkinti. Paraiškos buvo teikiamos gana tolygiai: 2004 metais pateikta 30 proc., 2005 metais – 35 proc. ir 2006 metais – 35 proc. paraiškų.

Pasiskirstymas teritoriniu atžvilgiu turi ryšį su mažiau palankių ūkininkauti vietovių (MPŪV) priemone. Apskirtyse, kuriose galima buvo gauti išmokas pagal minėtą priemonę, buvo gauta mažiau paraiškų pagal Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonę. Alytaus apskrityje paramos gavėjų pagal ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonę 1-am tūkst. ha buvo 55 proc., o Telšių, Utenos ir Vilniaus apskrityse – 30 proc. mažiau, negu vidutiniškai Lietuvoje. Minėtose apskrityse didelė naudojamos žemės dalis yra nepalanki ūkininkauti. Iš visų ankstyvo pasitraukimo priemonės paramos gavėjų 67 proc. buvo iš palankių ūkininkauti vietovių (PŪV) ir tik 33 proc. – iš nepalankių (12 pav.).

12 pav. Gautų paraiškų pasiskirstymas pagal Lietuvos Respublikos apskritis

50 proc. paramos gavėjų sudarė smulkių pieno ūkių savininkai, galintys pasinaudoti ankstyvo pasitraukimo iš prekinės gamybos parama ir jau sulaukę įprasto pensinio amžiaus. Iš viso pieno kvotų savininkai sudarė 19,6 tūkst. arba 95 proc. visų paramos pagal šią priemonę gavėjų. Prašoma paramos suma 2004–2007 metais –71,9 mln. eurų, išmokėta per 71 mln. eurų arba 93 proc. pagal šią priemonę KPP numatytų lėšų.

Pasiekimo ir rezultato rodiklių įgyvendinimo lygis 2004-2007 metais pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė. Priemonės „ Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos“ pasiekimo ir rezultato rodiklių įgyvendinimas

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004-2007		
			planuota	įvykdyta	įvykdymo proc.
Pasiekimo rodikliai					
Paramos gavėjų skaičius	vnt.	18.772 (kasmetiniai prašymai)	30.000	20.547	68
Išmokėta paramos suma	tūkst. eurų	22.211	76.541	71.004	93
Smulkių pieno ūkių savininkų, galinčių pasinaudoti parama ir sulaukusių pensinio amžiaus, dalis	proc.		75	50	

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004-2007		
			planuota	įvykdyta	įvykdymo proc.
Vidutinis perleidžiamos pieno kvotos dydis (vidurkis pagal visus pareiškėjus)	t		8	8	100
Vidutinis perleistos valdos dydis (vidurkis pagal visus pareiškėjus)	ha		3,5	3,56	100
Rezultato rodikliai					
Perleista pieno kvotų	t		240000	156781	65
Perleistas plotas	ha		105000	51832	49
Perleistas plotas ne žemės ūkio veiklai	ha		5000	543	11

Jeigu imtume tik tuos paramos gavėjus, kurie perleido žemę, tai jų vidutinis perleistos žemės plotas sudarė 10 ha. Vidutinė pasitraukusių iš prekinės žemės ūkio gamybos ūkių pieninių karvių banda - 1,47 karvės. ŽŪN, perleistos ne žemės ūkio veiklai, sudarė 1,0 proc. nuo bendro perleisto žemės ploto.

Priemonės įtaka žemės ūkiui ir kaimo situacijai

Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos yra viena iš priemonių, darančių poveikį ūkių restruktūrizacijai ir stambėjimui. Tačiau poveikis šiems procesams buvo daromas tik tais metais, kai buvo traukiamasi iš prekinės žemės ūkio gamybos, t.y. 2004-2006 metais. 2007 metais mokamos išmokos pagal kasmetinius prašymus įtakos žemės ūkio struktūrai nedarė. Todėl priemonės įtaka vertintina tik kalbant apie 2004-2006 metų periodą. Dėl KPP priemonių ir kitų ūkiui įtakos turinčių veiksnių vidutinis veikiančių ūkių dydis Lietuvoje 2006 metais, palyginti su 2003-aisiais, padidėjo 3,1 ha ŽŪN (programoje numatytas 2,2 ha padidėjimas) iki 12,4 ha. Vidutinė karvių banda išaugo nuo 2,4 karvės 2003-ųjų pabaigoje iki, kaip ir numatyta KPP, 3 karvių 2006 m. pabaigoje arba 25 proc. 2007 metais, kai ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonė poveikio jau neturėjo, vidutinis ūkio dydis pagal žemės ūkio naudmenų plotą sumažėjo iki 9,8 ha (pagal deklaruotą plotą padidėjo iki 13,2 ha), o vidutinė karvių banda padidėjo iki 3,3 karvių metų pabaigoje.

Ši priemonė, numatanti ūkių perdavimą darbingo amžiaus ūkininkams, turėjo teigiamos įtakos demografiniai kaimo situacijai, išlaikant jaunus gyventojus kaimo vietovėse. Nors dėl nepakankamo masto ji negalėjo atsvirti neigiamų demografinių tendencijų (neigiamas natūralios kaitos 1000-čiui gyventojų rodiklis kaime 2006 metais buvo 3 kartus didesnis negu mieste ir pastaraisiais metais vis didėja), ūkininkų amžiaus struktūra kito teigiama linkme. Vyresnių nei 55 metų ūkininkų dalis sumažėjo nuo 60 proc. iki 53 proc. 2006 metais, šiek tiek mažiau, negu planuota (45 proc.). Tačiau ūkininkų iki 40 metų dalis, galima sakyti, pasiekė numatytą lygį ir buvo 16 proc. 2007 metais vyresnių nei 55 metų ūkininkų dalis vėl padidėjo iki 58 proc., o ūkininkų iki 40 metų dalis sumažėjo iki 14 proc.

PRIEMONĖ „MAŽIAU PALANKIOS ŪKININKAUTI VIETOVĖS IR VIETOVĖS SU APLINKOSAUGOS APRIBOJIMAIS“

Lietuvos ekonominės socialinės raidos įtaka priemonės įgyvendinimui

Regionų plėtra ir jos planavimas yra sudėtinga kompleksinė problema, apimanti ne tik ekonominę politiką tam tikroje teritorijoje, bet ir socialinius procesus, suderintą valstybės institucijų veiklą.

LR regioninės plėtros įstatyme nurodyta, kad pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą.

Lietuvos regioninės politikos strateginis tikslas – padidinti teritorinę socialinę sanglaudą, t.y. pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus, nebūtų žemesnis nei 75 procentai samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje; nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 procentais aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį.

Tam tikrų ūkio sektorių plėtros strategijos ir jų plėtros programos pagal reglamentuojančius teisės aktus, skirtus finansinius išteklius įvertina ir sudaro prielaidas švelninti regioninius netolygumus šalyje.

Viena tokių priemonių – Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonė „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“. Šiai priemonei įgyvendinti 2004 metais žemės ūkio ministro įsakymais Nr. 3D-72 ir 3D-287 „Dėl mažiau palankių ūkininkauti vietovių“ (Žin., 2004, Nr. 34-1111; Žin., 2004, Nr. 78-2735) patvirtintas Mažiau palankių ūkininkauti vietovių sąrašas.

Priemonės rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Priemonės *bendrieji tikslai*:

- užtikrinti tvarų žemės ūkio paskirties žemės naudojimą, siekiant išsaugoti gyvybingą kaimo bendruomenę;
- remti ūkininkavimą MPŪV ir išsaugoti kraštovaizdį;
- užtikrinti aplinkos gerinimą MPŪV, įgyvendinant Geros ūkininkavimo praktikos taisykles;

- užtikrinti aplinkosaugos apribojimų vykdymą ir tinkamą ūkininkavimą vietovėse su aplinkosaugos apribojimais.

Priemonės *specialieji tikslai*:

- siekti, kad 70 tūkst. ūkininkų MPŪV įgyvendintų Geros ūkininkavimo praktikos taisykles;
- remti ūkininkavimą MPŪV;
- remti ūkininkavimą vietovėse su aplinkosaugos apribojimais.

Priemonės *veiklos tikslai*:

- paremti pagal šią priemonę 26 tūkst. ūkininkų, ūkininkaujančių didelio nepalankumo vietovėse (bendras plotas – 301 305 ha);
- paremti pagal šią priemonę 44 tūkst. ūkininkų, ūkininkaujančių mažo nepalankumo vietovėse (bendras plotas – 1 165 678 ha);
- siekti, kad 5 tūkst. ūkininkų taikytų aplinkosaugos apribojimus „Natura 2000“ teritorijose, skirtose paukščių apsaugai.

Priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ pasiekimo ir rezultato rodiklių įgyvendinimas pateiktas 9 lentelėje.

9 lentelė. Priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ pasiekimo ir rezultato rodiklių įgyvendinimas

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004–2007		Įvykdymo proc.
			planuota	įvykdyta	
Pasiekimo rodikliai					
Paremtų ūkininkų, ūkininkaujančių didelio nepalankumo vietovėse, skaičius	tūkst.	23,3	26	25,5	98
Paremtas didelio nepalankumo vietovių plotas	ha	117.899	301.305	173.772	57
Paremtų ūkininkų, ūkininkaujančių mažo nepalankumo vietovėse, skaičius	tūkst.	39,6	44	91,1	207
Paremtas mažo nepalankumo vietovių plotas	ha	432.016	1.165.678	838.199	72
Ūkininkų, taikančių aplinkosaugos apribojimus „Natura 2000“ teritorijose, skirtose paukščių apsaugai, skaičius	tūkst.	0,25	5	0,55	11
Rezultato rodikliai					
Ūkininkų, kurie laikosi Geros ūkininkavimo praktikos taisyklių, skaičius	tūkst.	108,1	70	108,1	154,4

Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ rodikliai iš esmės buvo pasiekti.

Priemonės įgyvendinimui 2004–2007 metais buvo skirta 179,9 mln. eurų. Prašoma paramos suma (paraiškose ir kasmetiniuose prašymuose) – 177,577 mln. eurų, išmokėta paramos suma – 177,547 mln. eurų, t. y. įgyvendinimo mastas – 99 proc.

Pasiekimo rodiklių įgyvendinimas. 2004–2007 metais buvo paremta 25,5 tūkst. ūkininkų, ūkininkaujančių didelio nepalankumo vietovėse, t.y. įvykdyta 98 proc. planuoto pasiekti lygio. Minėto rodiklio planuojamas lygis buvo viršytas remiant ūkininkus, ūkininkaujančius mažo nepalankumo vietovėse: buvo paremta 91,1 tūkst. ūkininkų. Tai du kartus daugiau, nei buvo planuota.

Tačiau 2004–2007 metais paramos teko mažesniai negu planuota plotui ir didelio, ir mažo nepalankumo vietovėse. Buvo paremta 57 proc. planuoto paremti didelio nepalankumo vietovių ploto ir 72 proc. mažo nepalankumo vietovių ploto.

Mažai aktyvus buvo ūkininkai ūkininkaujantys „Natura 2000“ teritorijose, skirtose paukščių apsaugai. Paramos kreipėsi tik 11 proc. ūkininkų, taikančių aplinkosaugos apribojimus minėtose teritorijose, planuoto jų skaičiaus.

Rezultato rodiklių įgyvendinimas. Pasiekti rezultato rodikliai – 54,4 proc. daugiau negu planuota ūkininkų laikėsi Geros ūkininkavimo praktikos taisyklių. Tai sudarė prielaidas užtikrinti tvarų žemės ūkio paskirties žemės naudojimą, išsaugoti kraštovaizdį, užtikrinti aplinkos gerinimą.

Priemonės įtaka žemės ūkiui ir situacijai kaime

Įgyvendinant priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“, buvo siekiama užtikrinti tvarų žemės ūkio paskirties žemės naudojimą, siekiant išsaugoti gyvybingą kaimo bendruomenę; remiamas ūkininkavimas ir saugomas kraštovaizdis.

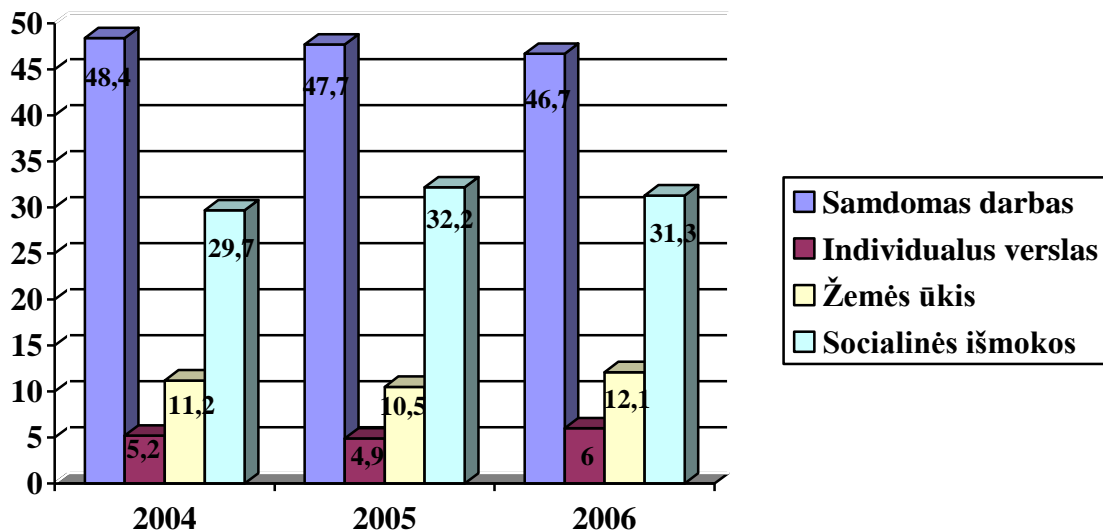
Statistikos departamento informacija apie kaimo gyventojų skaičiaus pokyčius (10 lentelė), rodo, kad parama neturėjo ženklios įtakos, siekiant sumažinti kaimo gyventojų mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (MPŪV) mažėjimo tendencijas. MPŪV buvo priskirtos vietovės, kuriose vidutinis metinis gyventojų skaičiaus regresas –0,5 proc. ir daugiau. 1999–2004 metais vietovėse, priskirtose MPŪV, vidutinis metinis kaimo gyventojų skaičiaus regresas buvo –1,09 proc. 2004–2007 metų laikotarpiu šis rodiklis pagerėjo 0,03 procentinio punkto. Vidutiniškai šalyje analizuojamu laikotarpiu kaimo gyventojų skaičiaus regresas sumažėjo 0,08 procentinio punkto.

10 lentelė. Kaimo gyventojų skaičiaus pokyčiai regionuose 2004–2007 metais

Regionas	Gyventojų skaičius metų pradžioje				Vidutinis metinis gyventojų skaičiaus regresas, proc. 2004–2007
	2005	2006	2007	2008	
MPŪV	432239	426373	420052	413848	-1,06
PŪV	711687	708073	704596	701667	-0,35
Iš viso	1143926	1134446	1124648	1115515	-0,62

Šaltiniai: Gyventojų skaičius apskrityse 2005, 2006, 2007, 2008 m. pr. – V.; Statistikos departamentas prie LRV.

Statistikos departamento duomenimis, MPŪV namų ūkių pajamų struktūroje (13 pav.) mažėjanti pajamų iš žemės ūkio veiklos dalis (2004 m. – 11,2 proc., 2005 m. – 10,5 proc.) vėl pradėjo augti (2006 m. – 12,1 proc.). Mažėjančios pajamos iš samdomo darbo ar individualaus verslo (2004 m. – 48,4 ir 5,2 proc., 2005 m. – 47,7 ir 4,9 proc.) 2006 metais stabilizavosi. Pajamose didėja pajamų iš individualaus verslo lyginamoji dalis: nuo 4,9 proc. 2005 metais išaugo iki 6 proc. 2006-aisiais. Didėjanti socialinių išmokų dalis (2004 m. – 29,7 proc., 2005 m. – 32,2 proc.) 2006 metais pradėjo mažėti ir siekė 31,3 proc. Tai rodo, kad MPŪV gyventojams svarbi ir žemės ūkio veikla.

13 pav. Namų ūkių biudžetų pajamų struktūra mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (Utenos apskrities pavyzdžiu)

Šaltiniai: Namų ūkių biudžetai 2004, 2005, 2006. – V.; Statistikos departamentas prie LRV.

Žemės ūkio naudmenų našumas, žemės ūkio tradicijos sąlygoja tai, kad mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms būdingiausia žemės ūkio veikla, susijusi su galvijininkyste ir kitais žolėdžiais gyvuliais. Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys rodo, kad kompensacinės išmokos turėjo įtakos siekiant išlaikyti minėtas žemės ūkio veiklas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (11 lentelė).

11 lentelė. Ekonominės veiklos rezultatų palyginimas mažiau palankiose ir palankiose ūkininkauti vietovėse pagal ūkio tipus 2006 metais

Rodikliai	Pienininkystės ūkio tipas		Mišraus augalininkystės – žolėdžių gyvulių ūkio tipas	
	MPŪV	PŪV	MPŪV	PŪV
Ekonominis dydis, EDV	4,5	5,6	5,0	5,5
ŽŪN našumas, balai	34,3	42,8	33,9	43,4
ŽŪN, ha	35,26	36,92	39,17	36,37
Bendrasis pelnas, Lt/ha	469	672	52	191
MPŪV kompensacija, Lt/ha	210	-	210	-
Išmokos gamybai, Lt/ha	304	337	330	350
Bendrasis pelnas + MPŪV kompensacija, Lt/ha	983	1009	592	541

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2007.

MPŪV aspektas iš dalies buvo naudojamas įsisavinant ES paramą 2004–2006 metais investicijoms pagal BPD 4 prioritetą „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“. Siekta tolygiai didinti kaimo gyventojų užimtumą, gerinti gyvenimo kokybę visuose šalies regionuose. Pagal 4.1 priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ ūkininkaujantiems MPŪV buvo nustatytas maksimalus paramos dydis – 60 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, t. y. 10 proc. didesnis nei įprasta. Pretendentams į paramą pagal 4.4.4 priemonę „Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių“ bei 4.4.5 priemonę „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“, vertinant projektų naudą ir kokybę, buvo suteikiami papildomi 25 balai. Vertinant vietos veiklos grupių strategijas pagal 4.6 priemonę „LEADER+ pobūdžio priemonė“, buvo suteikiami papildomi balai toms vietos veiklos grupėms, kurios atstovavo kaimiškosioms vietovėms, priskirtoms MPŪV.

Ūkininkaujantieji MPŪV, palyginti su ūkininkaujančiais palankiose ūkininkauti vietovėse, aktyviau dalyvavo įsisavinant paramą tik pagal Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemones.

Paramos pagal KPP priemones pasiskirstymo regioninė analizė rodo, kad ūkininkaujantys MPŪV aktyviau negu PŪV dalyvauja įsisavinant paramą pagal priemones, susijusias su tvariu žemės ūkio paskirties naudojimu ir kraštovaizdžio išsaugojimu, t.y. žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku (61 proc. paraiškų pateikta pareiškėjų iš MPŪV), agrarinė aplinkosauga (61 proc. paraiškų pateikta pareiškėjų iš MPŪV). Tai glaudžiai siejasi su priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ keliamais tikslais ir papildo minėtą priemonę.

Gana aktyvūs pareiškėjai iš MPŪV, įgyvendinant standartus (49 proc. paraiškų) bei restruktūrizuojant pusiau natūrinius ūkius (52 proc. paraiškų).

Tačiau visai kita tendencija stebima, analizuojant priemonės „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ įgyvendinimą (12 lentelė). Nors MPŪV vyresni nei 62 metų amžiaus valdų savininkai sudaro 47 proc. visų valdų savininkų ir valdo beveik 44 proc. ŽŪN (PŪV šio amžiaus valdų savininkai valdo 36 proc. ŽŪN), tik 34 proc. paraiškų pagal minėtą priemonę buvo pateikta pareiškėjų iš MPŪV. Galima daryti prielaidą, kad arba ūkininkaujantys MPŪV neketina atsisakyti žemės ūkio veiklos, arba neturi kam perleisti ūkio. Šiems procesams įtakos turėjo ir tai, kad paramos gavėjams, gaunantiems MPŪV išmokas, šalia žemės ūkio veiklos nebuvo reikalavimo vykdyti su gamtinėmis sąlygomis derančią žemės ūkio gamybą (pvz., galvijininkystę). Todėl mokama MPŪV išmoka nevykdantiems žemės ūkio gamybos iš dalies perkompensavo patiriamas papildomas išlaidas ir negautas pajamas. Dažnai kompensacinės išmokos skiriamos tik vartojimui.

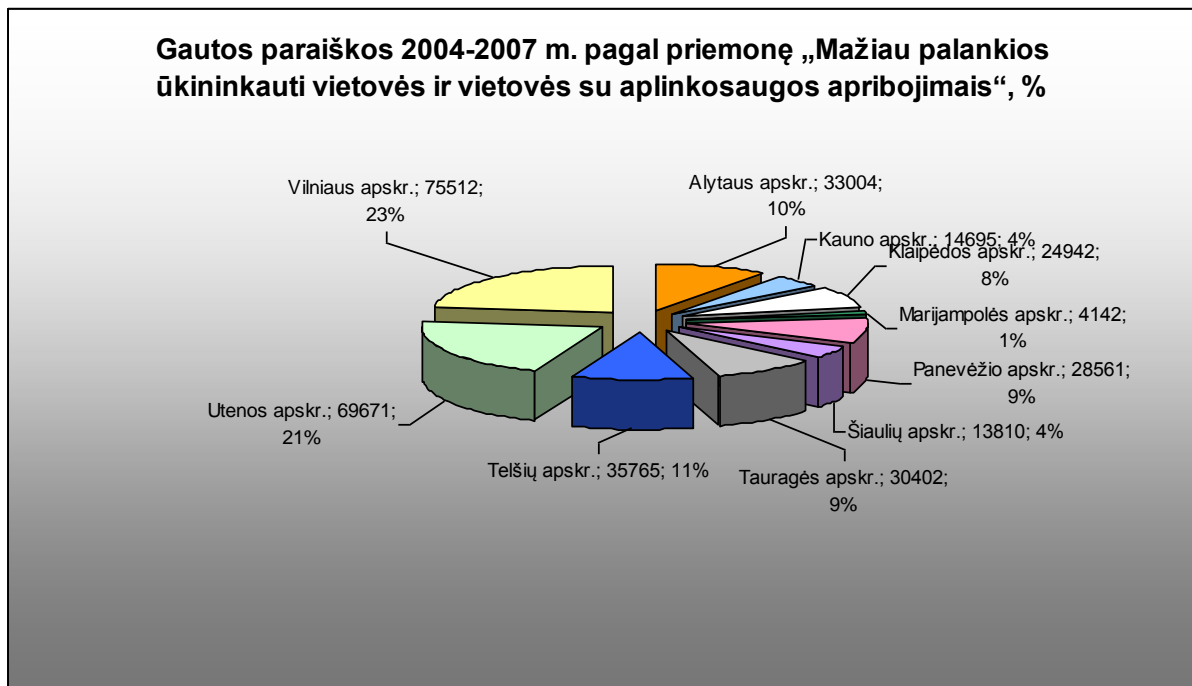
12 lentelė. Gautų paraiškų* pagal Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemones pasiskirstymas regionuose 2004–2007 metais

Priemonės pavadinimas	Gauta paraiškų					
	MPŪV		PŪV		iš viso	
	tūkst.	proc.	tūkst.	proc.	tūkst.	proc.
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	7,4	34	14,2	66	21,6	100
Standartų laikymasis	2,9	49	3,1	51	6,0	100
Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas	1,7	52	1,5	48	3,2	100
Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	0,9	61	0,5	39	1,4	100
Agrarinė aplinkosauga	2,4	61	1,5	39	3,9	100

* Be priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“
Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra prie LR žemės ūkio ministerijos.

Tikėtina, kad ekonominės veiklos restruktūrizavimas paspartės 2007–2013 metais, įsisavinant paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą, kurioje numatyta ir daugiau paramos, ir įvairesnių priemonių gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimui. Tačiau minėtus procesus vis dėlto dar gali stabdyti nepalanki demografinė situacija MPŪV ir gyventojų verslumo stoka.

Gautų paraiškų regioniniam pasiskirstymui įtakos turėjo tai, kiek kiekvienoje apskrityje yra mažiau palankių ūkininkauti vietovių. Tose apskrityse, kur ženkliai dalį sudaro mažiau palankios ūkininkauti vietovės, buvo gauta ženkli dalis ir paraiškų. Gautų paraiškų pagal šią priemonę regioninis pasiskirstymas 14 paveiksle.

14 pav. Gautų paraiškų pasiskirstymas 2004-2007 metais pagal apskritis.

PRIEMONĖ “AGRARINĖ APLINKOSAUGA”

Ekonominės ir socialinės raidos bei politikos įtaka priemonės įgyvendinimui

Lietuvoje agrarinės aplinkosaugos priemonės įgauna vis didesnę svarbą, nes visuomenei svarbu gražus sutvarkytas kaimo kraštovaizdis, apsaugoti paviršinio vandens telkiniai, išsaugotos seno genotipo gyvulių veislės, ir nauda, kuri gaunama plėtojant ekologinę žemdirbystę. Šiems svarbiems uždaviniams įgyvendinti teigiamą įtaką 2004-2007 metais turėjo ne tik ES skirta parama, bet ir šalies makroekonominės, socialinės ir politinės situacijos pokyčiai: didėjo Lietuvos BVP, gyventojų realusis darbo užmokestis, geros skolinimosi galimybės, teikiant garantijas per Žemės ūkio paskolų ir garantijų fondą bei taikant paskolų lengvatas, o tai sudarė galimybes plėtoti įvairias veiklas kaime, o tuo pačiu ir mažinant žemės ūkio veiklos poveikį aplinkai. Kaip ir ankstesniais tiek ir 2007 metais sėkmingai plėtojosi kaimo turizmo sektorius, kuriam svarbu, kad būtų išsaugotas kraštovaizdis ir bioįvairovė, užtikrinta vandens kokybė ir sveiko maisto gamyba. Ekologinių ir tradicinių produktų kainų skirtumo didėjimas rodo, kad 2007 metais vis daugiau vartotojų buvo pajėgūs susimokėti už ekologiškus produktus, kurių tiek kiekio, tiek asortimento požiūriu buvo daugiau 2007 metais palyginti su ankstesniaisiais. Kaip rodo makroekonominiai rodikliai, neto darbo užmokestis 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, išaugo penktadaliu.

2007 metais ES ir nacionalinė politika buvo palanki Agrarinės aplinkos priemonėms užtikrinti. Svarbiausi teisiniai dokumentai, priimti 2007 metais, kuriuose išdėstytos naujos Agrarinės aplinkosaugos priemonės, - Kaimo plėtros 2007 - 2013 metų programa ir strategija.

Įvertinant nacionalinius teisinius dokumentus pažymėtina, kad pasibaigus 3 metų pereinamajam laikotarpiui po įstojimo į ES, įsigaliojo žemės ūkio ministro 2007 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 3D-184 patvirtintos Pagalbos kokybiškų žemės ūkio produktų gamybai skatinti teikimo taisyklės (Žin., 2007, Nr. 46-1759), atitinkančios ES reglamentų nuostatas. Siekiant vartotojų pasitikėjimo, tausojant aplinką bei skatinant gamintojų konkurencingumą vidaus ir Bendrijos rinkose, gamintojai skatinami diegti kokybės, aplinkos apsaugos ir maisto saugos vadybos sistemas.

Priemonės tikslų ir rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Įgyvendinant Agrarinės aplinkosaugos priemonę, buvo numatyti *bendrieji tikslai*, siekiant skatinti:

- aplinkos gerinimą (vandens kokybės, bioįvairovės, dirvožemio ir kraštovaizdžio; pusiau natūralių žemės ūkio buveinių išsaugojimas ir kitos svarbios ekologinės sritys) ir sveiko maisto gamybą;
- ūkininko pajamų šaltinių tolesnį numatymą, ūkininkaujant aplinkai palankiais metodais, kurie apima daugiau nei įprasta gera ūkininkavimo praktika;
- paviršinių ir gruntinių vandenų kokybės gerinimą;
- cheminių augalų apsaugos priemonių naudojimo mažinimą;
- geros kokybės žemės ūkio produktų gamybą, išlaikant sveiką aplinką ateities kartoms;
- tradicinio Lietuvos kaimo kraštovaizdžio atkūrimą arba išsaugojimą (pelkių (šlapžemių), pievų);
- geros kokybės ekologiškų žemės ūkio produktų gamybos didėjimą;
- kaimo gyventojų darbo ir gyvenimo sąlygų gerinimą;
- ūkiuose laikyti ir auginti nykstančių vietinių veislių naminius gyvulius;
- paramos gavėjų supratimo apie aplinką tausojančios ir ekologinės gamybos praktikos bei aplinkosaugos didinimą.

Dėl paskutiniųjų praėjusio amžiaus dešimtmetį vykusio šalies žemės ūkio ir kitų ekonomikos sektorių restruktūrizavimo, užsitęsusios žemės reformos, kaimo vietovėse neigiamos ūkinės veiklos įtakos aplinkai mastai sumažėjo. Todėl aplinkos būklę, palyginti su intensyvaus ūkininkavimo šalimis, galima vertinti santykinai palankiai, o numatytus tikslus lengviau įgyvendinti.

Žemės ūkio veikloje aplinkosauginių įsipareigojimų vykdymas dažniausiai susijęs su pajamų praradimu ir/arba papildomomis sąnaudomis. Todėl ūkininkaujant aplinkai palankiais metodais, kurie apima daugiau nei įprasta gera ūkininkavimo praktika, įgyvendinant kaimiškąjį kraštovaizdį, biologinę įvairovę tausojančias priemones, reikalinga motyvacija - visas arba didžiąją prarastų pajamų dalį kompensuojančios išmokos, kurios skiriamos visą pajamų sumažėjimo laikotarpį. Siekiant suderinti žemės ūkio veikla užsiimančių subjektų ekonominius poreikius ir išsaugoti gamtines ekosistemas, materialų ir dvasinį palikimą, tradicijas bei gyvenseną kaimo vietovėse, dabartiniu laikotarpiu, aplinkosaugos tikslams pasiekti ir priemonėms įgyvendinti numatyta palyginti didelė parama. Dar didesnė agrarinės aplinkosaugos priemonių įvairovė ir parama

numatyta 2007-2013 metų laikotarpiui. Tai rodo, kad gana sėkmingai realizuojamas vienas iš numatytų tikslų, susijusiu su **ūkininko pajamų šaltinių tolesniu numatymu**.

Gerinant paviršinių ir gruntinių vandenų kokybę (kitą numatytą tikslą), šalyje didesnę įtaką daro Aplinkos apsaugos ministerija, kuri tiesiogiai atsakinga už vandens sektorių ir tuo rūpindamasi įgyvendina platų priemonių spektrą. Įvertinant tai, kiek buvo prisidėta „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonės programos „Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos“ pagal įgyvendinimo fizinius ir finansinius rodiklius (pateikta žemiau) galima teigti, kad šalies mastu ši programa turėjo labai mažą įtaką. Pareiškėjai nebuvo finansiškai suinteresuoti dalyvauti programoje dėl jiems keliamų sudėtingų reikalavimų.

Siekiant sumažinti **cheminių augalų apsaugos priemonių naudojimą**, didžia dalimi prisidėjo „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonės „Ekologinio ūkininkavimo programa“. Plečiantis ekologiniam ūkininkavimui šalyje pradėjo mažėti augalų apsaugos produktais apdoroti plotai. Palyginti su šio dešimtmečio pradžia 2004-2006 metais sulėtėjo sunaudojamų cheminių augalų apsaugos produktų kiekio augimo tempai, pastebima kiekio stabilizacija, o kai kurių rūšių - sumažėjimas.

2007 metais dėl padidėjusių žemės ūkio tradicinės ir ekologinės gamybos produktų kainų ir dėl to stipresnio ūkių ir žemės ūkio įmonių finansinio pajėgumo, atsivėrė galimybės įsigyti saugesnių augalų apsaugos produktų, kokybiškos augalų apsaugos technikos. To pasekoje gerėjo maisto produktų ir pašarų saugumas, mažėjo dirvos, paviršinio ir gruntinio vandens tarša, gerėjo su augalų apsaugos produktais dirbančių žmonių darbo sąlygos ir jų sveikata. Tačiau pažymėtina, kad plėtojant ekologinių produktų gamybą liko ir spręstinių problemų. Tai tiesiogiai susiję su kitų bendrųjų tikslų: **„didinti geros kokybės ekologiškų žemės ūkio produktų gamybą“** ir **„užtikrinti geros kokybės žemės ūkio produktų gamybą, išlaikant sveiką aplinką ateities kartoms“** realizavimu. Labai svarbus veiklos baras išlieka tolimesnis maisto ūkio struktūrinis-kokybinis tobulinimas, orientuojantis į galutinį vartotoją, akcentuojant ekologiškų produktų tiekimą rinkai didesniu mastu. Šioje srityje dar nepasiekta norimų rezultatų. Pažymėtina, kad įgyvendinant ekologinės žemdirbystės programą vienas tikslų yra finansiškai remti šios gamybos sistemos plėtrą, kuri suteiktų kaimo gyventojams ne tik aplinkosauginę, bet ir socialinę ekonominę naudą.

Giliau paanalizavus **„kaimo gyventojų darbo ir gyvenimo sąlygų gerinimo“** bendrąjį tikslą per „Agrarinės aplinkosaugos“ priemonės programų prizmę, matyti, kad jis buvo pasiektas, tačiau atskirų programų finansinė parama nebuvo tinkamai subalansuota, todėl pareiškėjų, dalyvaujančių

„Ekologinio ūkininkavimo programoje“, darbo ir gyvenimo sąlygos buvo santykinai geresnės, o dalyvaujančių „Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos programoje“ bei „Retų veislių gyvulių ir paukščių programoje“ - blogesnės. Tai rodo fizinių ir finansinių rodiklių pasiekimo santykiniai dydžiai.

Įvertinant numatytą tikslą **„ūkiuose laikyti ir auginti nykstančių vietinių veislių naminius gyvulius“** galima teigti, kad jis pagal formulavimą, nenumatant plėtos, yra įgyvendintas, tačiau kiekybinių rodiklių analizės rezultatai rodo, kad:

- 1) Lietuvoje retų gyvūnų skaičius santykinai per mažas genofondui užtikrinti,
- 2) nuo 2007 metų kai kurių gyvūnų skaičius turi mažėjimo tendenciją (16 pav.).

Įvertinant **tradicinio Lietuvos kaimo kraštovaizdžio atkūrimo arba išsaugojimo (pelkių, šlapžemių, pievų)** tikslo įgyvendinimą, pabrėžtina, kad numatyti veiklos rodikliai buvo pilnai įgyvendinti. Pabrėžtina, kad programos dalyviams buvo nustatyti gana maži užplanuoti kraštovaizdžio tvarkymo plotai ir numatyti palyginti nedideli su žemės ūkio veikla susiję reikalavimai: dalyvaujantys „Kraštovaizdžio tvarkymo“ programoje pievose ir pelkėse negalėjo naudoti pesticidų ir trąšų, įsipareigojo pievų nearti, nepersėti kultūrinėmis žolėmis, išsaugoti pavienius medžius, neganyti gyvulių iki nustatyto termino.

Tikslas, susijęs su **„paramos gavėjų supratimu apie aplinką tausojančios ir ekologinės gamybos praktikos bei aplinkosaugos didinimu“**, taip pat pasiektas, nes pastoviai visose Lietuvos apskrityse organizuojami mokymai, teikiamos konsultacijos aplinkosaugos klausimais, didinama gyventojų kompetencija ir aktyvumas dalyvaujant aplinkosaugos sprendimų priėmimo bei jų įgyvendinime, siekiama, kad kaimo bendruomenė turėtų žinių, patirties ir įgūdžių subalansuotos plėtos uždaviniams įgyvendinti, kad būtų formuojamas palankus aplinkai visuomenės gyvenimo būdas ir požiūris.

Agrarinės aplinkosaugos priemonės *specialieji tikslai buvo:*

- mažinti azoto kiekį dirvožemyje;
- mažinti eroziją;
- siekti, kad ekologiniai ūkiai apimtų 2 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės.

Vertinant tikslą **mažinti azoto kiekį dirvožemyje**, pasiremta Lietuvos žemdirbystės instituto Agrocheminių dirvožemio tyrimų centro duomenimis, kurie rodo, kad azoto kiekis dirvožemyje 2007 metais daug mažesnis negu 2005 ir 2006 metais. Taigi, galima konstatuoti, kad šis specifinis tikslas sėkmingai įgyvendinamas.

Problemos kyla mažinant **dirvos eroziją**, kadangi Valstybinio žemėtvarkos instituto 2006 metų duomenimis, bendras erozijos paveiktas žemės plotas buvo 730,9 tūkst. ha (iš jų žemės ūkio paskirties žemės – 609,0 tūkst. ha; miškų ir kitų miškingų plotų – 46, 9 tūkst. ha; atvirų plotų, beveik arba visai be augmenijos – 75,0 tūkst. ha). Daugiausia vietovių, paveiktų dirvožemio erozijos, yra kalvotuose Lietuvos regionuose, kurie dažniausiai priskiriami mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Dirvos erozija yra paveikusi 48,2 proc. ŽŪN Utenos apskrityje, 45,5 proc. – Alytaus apskrityje. Mažiausi dirvos erozijos paveikti plotai yra Klaipėdos (2,6 proc.), Tauragės (6,7 proc.) ir Šiaulių (7,8proc.) apskrityse.

Gilau išanalizavus priemonių, kurios užkerta kelią erozijai (pievų ir ganyklų įrengimas, daugiamečių augalų įsėjimas, ekologinis ūkininkavimo būdas) įgyvendinimo rezultatus, matyti, kad tikslas pasiektas tik dalinai, nes šalyje 2007 metais, palyginti su 2006 metais, mažėjo pievų ir ganyklų bei daugiamečių žolių plotai, nedaug žemės apželdinta mišku. Teigiamą įtaką tikslui pasiekti turėjo didėjantys ekologinio ūkininkavimo plotai, ypač mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, kur erozija paveikusi beveik pusę žemės ūkio naudmenų ploto.

Lietuvoje sėkmingai plėtojamas ekologinio ūkininkavimo metodas, todėl specialusis tikslas **siekti, kad ekologiniai ūkiai apimtų 2 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės**, buvo sėkmingai įgyvendintas. 2004 metais sertifikuotų ekologinės gamybos ūkių plotas (42,96 tūkst. ha) sudarė arba apie 1,5 proc. visų šalies žemės ūkio naudmenų, tai 2007 metais sertifikuoti plotai (125,46) tūkst. ha sudarė apie 5 proc. visų deklaruotų žemės ūkio naudmenų ploto. Tai dvigubai didesnė minėto ploto dalis, negu buvo planuota ir tai rodo, kad ūkiams buvo naudinga pasirinkti ekologinį gamybos būdą. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad 2004-2006 metais (prognozuojama ta pati tendencija ir 2007 metais), ūkių apskaitos duomenų tinklo duomenimis, už ekologinę produkciją gauto pelno didžiąją dalį sudarė kompensacinės išmokos, o ne pelnas, gautas už parduotą produkciją. Tokią situaciją tik iš dalies galima vertinti teigiamai, nes, viena vertus, mažėjo dirvos tarša, o kita vertus, pernelyg didelė parama plotui neskaitino ūkininkų didinti produkcijos gamybos ir realizavimo apimčių.

Priemonės veiklos tikslų pasiekimo rodikliai analizuojamu laikotarpiu buvo pilnai įgyvendinti (13 lent.).

Priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ pareiškėjas galėjo būti paramos gavėju pagal kelias programas, todėl bendras visų šios priemonės programų dalyvių skaičius (3003) buvo didesnis nei priemonės dalyvių skaičius (2959) ir nežymiai viršijo planuotą dalyvių skaičių. Pasiekimo rodikliai, palyginti su planiniais, pilnai įvykdyti, nes dalyvaujančių „Agrarinės aplinkosaugos“

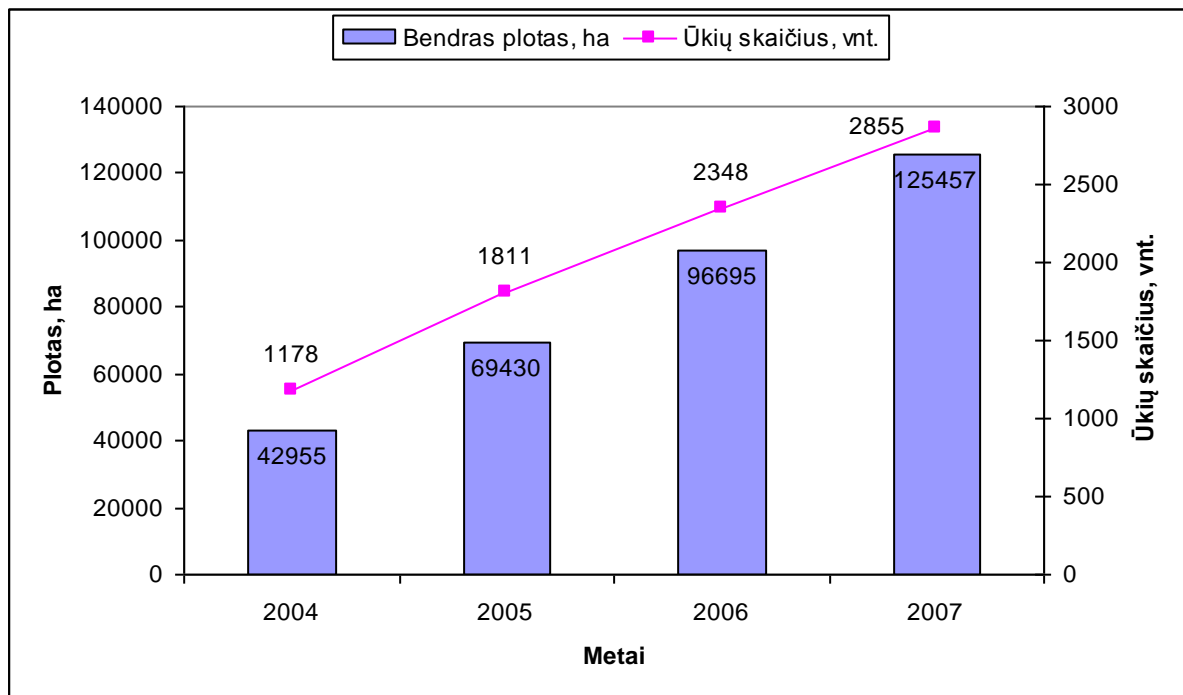
priemonėje ūkininkų skaičius beveik 100 proc. atitiko planuotą rodiklį, o jų turimos žemės plotas buvo 1,5 karto didesnis negu planuota.

13 lentelė. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ pasiekimo rodiklių įgyvendinimas

Pasiekimo rodikliai (<i>Veiklos tikslai</i>)	Įvykdyta per 2007 m.	2004-2006 m.		Įvykdymas %
		Planuota	Įvykdyta	
Iš viso dalyvaujančių priemonėje ūkininkų skaičius, iš jų pagal programas, vnt.:	2.559	3.000	2.959	99
<i>Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos</i>	6	-	6	-
<i>Kraštovaizdžio tvarkymo programa</i>	328	-	343	-
<i>Ekologinio ūkininkavimo programa</i>	1.927	-	2.291	-
<i>Retų veislių gyvulių ir paukščių programa.</i>	337	-	363	-
Iš viso dalyvaujančių programose ūkininkų skaičius, vnt.	2.598	3.000	3.003	100
Iš viso dalyvaujančių priemonėje ūkininkų turima žemė, iš jų pagal programas, tūkst. ha:	82,11	60	94,42	157
<i>Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos</i>	0,003	-	0,003	-
<i>Kraštovaizdžio tvarkymo programa</i>	3,03	-	3,12	-
<i>Ekologinio ūkininkavimo programa</i>	79,078	-	91,29	-

Daugiausia (trys ketvirtadaliai) Agrarinės aplinkosaugos priemonės paramos gavėjų dalyvavo „**Ekologinio ūkininkavimo programoje**“. Šis ūkininkavimo būdas padėjo ne tik spręsti kaimo gyventojų užimtumo, žemės ūkio produkcijos konkurencingumo ir papildomų pajamų klausimus, bet kartu veikė ir kaip prevencinė aplinkos apsaugos priemonė. Ekologinių ūkių skaičius 2007 metais, palyginti su 2006 metais, padidėjo 22 proc., o sertifikuotas plotas -23 proc. Pokyčiai dar didesni, 2007 metus palyginti su 2004 metais: ūkių skaičius padidėjo 2,4 karto, o plotas-2,9 karto (15 pav.).

Lietuvos ekologinių ūkių pasėlių struktūroje 2007-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, dominuoja varpiniai ir ankštiniai javai. Pasėlių struktūroje varpiniai javai sudaro 49 proc., ankštiniai - 12 proc., ankštinių – varpinių javų mišiniai – 8 proc., o daugiametės žolės – 20 proc.

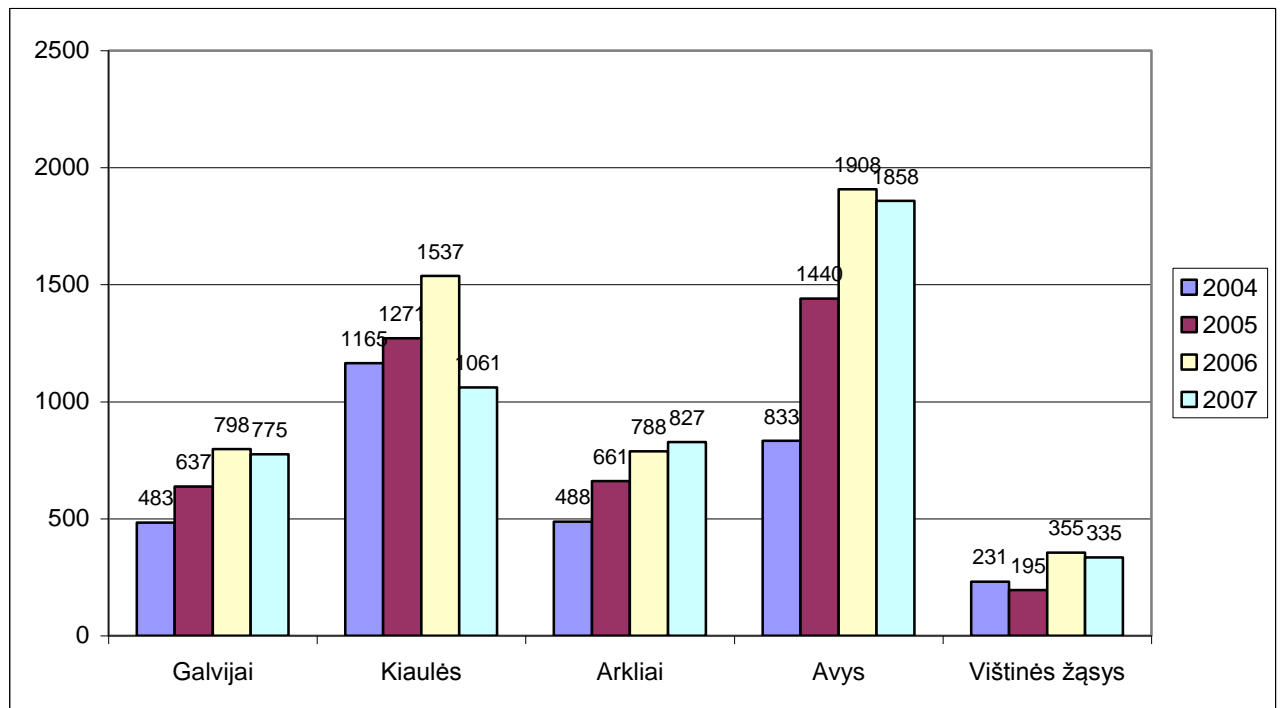
12

15 paveikslas. Ekologinių ūkių skaičiaus ir sertifikuoto ploto kitimas 2004-2007 metais

Didėjo ekologiškus produktus gaminančių įmonių skaičius. 2007 metais sertifikuota 26 ekologiškų produktų tvarkymo įmonės (2006 metais – 20 įmonių), 16 pagalbinių medžiagų tvarkymo ir prekybos įmonių (2006 metais – 11 įmonių). 2007 metais žymiai išsiplėtė ekologiškos produkcijos asortimentas. Vertinant ekologinio ūkio dinamišką plėtrą, pabrėžtina, kad 2007 metais ją daugiau sąlygojo vartotojų domėjimasis ekologiškais maisto produktais, priešingai negu ankstesniais metais, kai šio gamybos būdo plėtrą daugiau skatino parama. Tą rodo didėjantys ekologiškų ir tradicinių produktų kainų skirtumai.

Nemažo pareiškėjų dėmesio Lietuvoje sulaukė „*Retų veislių gyvulių ir paukščių programa*“, kuri pagal pareiškėjų skaičių – antroji po „Ekologinio ūkininkavimo programos“.

Lietuviškų vietinių veislių naminių gyvulių ir paukščių augintojai, dalyvaujantys Retų veislių gyvulių ir paukščių programoje, per 2004-2006 metus pateikė 521 paraišką paramai gauti (2007 metais paraiškų nebuvo priimamos). 2007 metais paramos gavėjų skaičius - 337, o per 2004 – 2007 metus - 363 gyvulių ir paukščių augintojai. 2007 metais, palyginti su 2006 metais, paramos gavėjų skaičius sumažėjo dėl išipareigojimų nevykdymo. Tai susiję su tuo, kad pareiškėjai, pernelyg optimistiškai suplanavę gyvulių ir paukščių skaičių, iš tikrųjų negalėjo pasiekti užsibrėžto tikslo dėl mažos reprodukcijos ir didelio gyvulių kritimo. 2007 metais, palyginti su 2006 metais, daugiausia mažėjo kiaulių ir avių skaičius (16 pav.). 2007 metais gyvulių ir paukščių pagal remiamas retas veisles skaičius sumažėjo dar ir dėl to, kad, pabrangus jų auginimui naudojamų išteklių kainoms, už visų rūšių gyvūnų laikymą skiriamos išmokos santykinai per mažos.

16 paveikslas. Gyvulių ir paukščių skaičius pagal remiamas retas veisles 2004-2007 metais (2004-2006 m. paraiškos)

„Kraštovaizdžio tvarkymo programoje“ 2007 metais dalyvavo 13 proc. visų „Agrarinė aplinkosauga“ priemonėje dalyvaujančiųjų pareiškėjų. Programa per 2004-2007 metus įgyvendinta 3,123 tūkst. ha žemės plote. 2007 metais šis plotas siekė 3,030 tūkst. ha. Į šiuos plotus įeina šlapžemės ir pievos. Pažymėtina, kad pagal „Kraštovaizdžio tvarkymo programą“ sutvarkyti palyginti nedideli plotai. Nuo tvarkytinų plotų Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurie bendri šios programos tvarkymo reikalavimai nelabai tinka specifinėms Lietuvos vietovėms, pvz., Rusnės salai. Norint tvarkyti šlapžemes, reikalaujama atlikti geodezinius matavimus, kurie užima daug laiko ir palyginti brangiai kainuoja. Pažymėtinas ir mažas ūkininkų informuotumas apie šią programą.

Per 2005–2006 metus (2007 metais paraiškos nebuvo renkamos) „Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimo pievoje bei ariamoje žemėje ir apsaugos nuo erozijos programoje“ dalyvauti pateikė paraiškas 14 ūkininkų. Autorizuotos išmokos 6 pareiškėjams. Taigi, per visą analizuojamą laikotarpį, t.y 2004–2007 metais, o taip pat ir ataskaitiniais 2007 metais buvo 6 paramos gavėjai, kuriems parama suteikta tik už 3,3 ha plotą.

Tyrinėjant priežastis, dėl ko ši programa buvo ne visai populiari pareiškėjų tarpe, nustatyta, kad daliai ūkininkų netinka nustatytas minimalus apsauginės ploto juostos reikalavimas, nes palei griovius ir upelius juostos palyginti siauros, o palei didesnes upes - krūmai ir miškas. Be to, neįmanoma panaudoti šienavimo technikos, o be jos darbo sąlygos yra sunkios.

Įvertinus Agrarinės aplinkosaugos priemonę finansiniu aspektu matyti, kad priemonei numatytos lėšos įsavintos 92 proc. Priemonės įgyvendinimui skirta per 68 mln. eurų. Pateikta 3.940 paraiškų. 2004-2007 metų paraiškose ir kasmetiniuose mokėjimo prašymuose prašoma paramos suma – per 63 mln. eurų. Iki 2007 m. gruodžio 31 d. pareiškėjams išmokėta per 62 mln. eurų.

Giliau įvertinus Agrarinės aplinkosaugos priemonę pagal programas matyti, kad didžioji dalis paramos lėšų teko „Ekologinio ūkininkavimo programai“.

14 lentelė. Išmokėtos lėšos pagal Agrarinės aplinkosaugos priemonės programas 2004-2007 metais, tūkst.EUR

	2007 m.	2004-2007 m.
Išmokėta paramos gavėjams <i>Tame tarpe:</i>	31.644,195	62.446,918
<i>Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos</i>	0,226	0,446
<i>Kraštovaizdžio tvarkymo programa</i>	288,420	338,565
<i>Ekologinio ūkininkavimo programa</i>	30.993,951	61.516,236
<i>Retų veislių gyvulių ir paukščių programa.</i>	361,598	591,670

Šaltinis: NMA duomenys

Priemonės įtaka žemės ūkiui ir kaimo situacijai

KPP priemonės „Agrarinė aplinkosauga“ programų įgyvendinimas 2004-2007 metais darė teigiamą poveikį, siekiant subalansuotos žemės ūkio verslo plėtros ir kaimo gyvenamosios aplinkos gerėjimo.

Programa „Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostos įrengimas pievoje bei ariamoje žemėje ir apsauga nuo erozijos“ 2004–2007 metais buvo taikyta labai nedideliame plote, todėl dar neturėjo didelės praktinės reikšmės, įtakojant paviršinio vandens telkinių vandens kokybės gerėjimą, mažinant jų taršą, bei erozijos stabdymui. Tačiau jos įgyvendinimo metu buvo identifikuotos aplinkybės, kurios apribojo potencialių pareiškėjų galimybes prisiimti paramos gavėjams nustatytus įsipareigojimus: dažnai nesusidaro pakankamas plotas, nes palei griovius ir upelius juostos siauros, o palei didesnes upes jau seniai beveik viskas apžėlė krūmais, mišku; dažniausiai neįmanoma panaudoti šienavimo technikos; numatyti išmokų dydžiai nekompensuoja patiriamų paviršinio vandens telkinių pakrančių apsauginių juostų priežiūros ir juostų įrengimo sąnaudų, dėl ariamosios žemės plotų sumažėjimo patirtą pajamų praradimą, ypač derlingose žemės

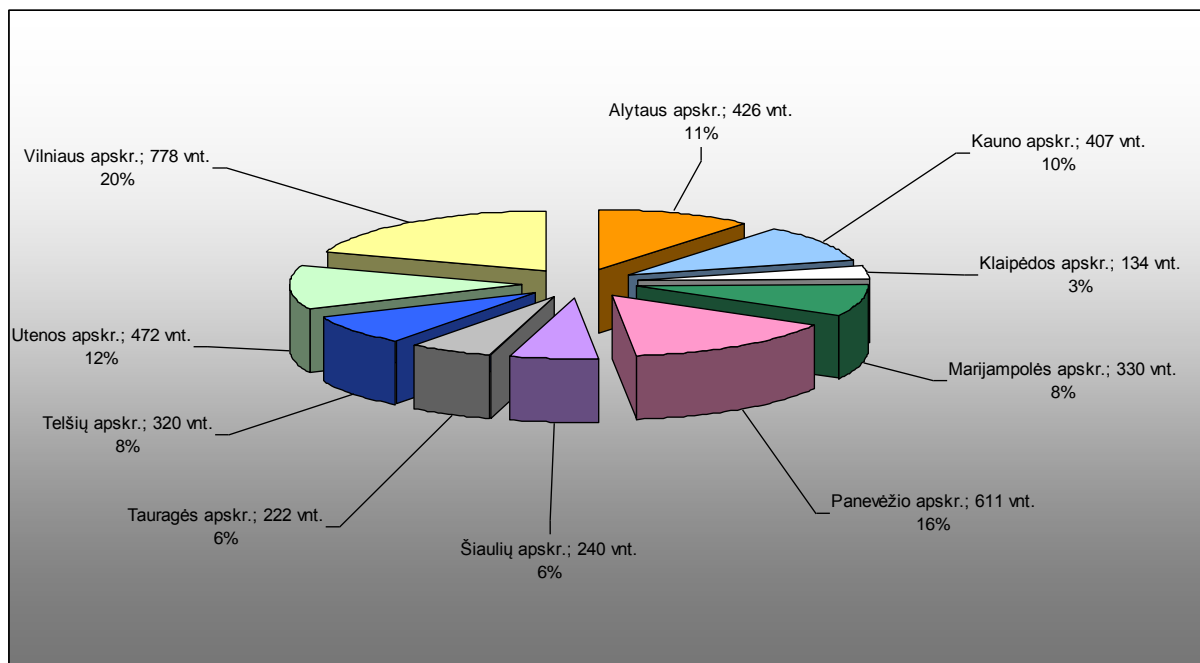
valdose. Visos šios aplinkybės buvo įvertintos formuojant naujo programavimo laikotarpio aplinkosauginių priemonių reikalavimus.

„Kraštovaizdžio tvarkymo programa“ 2004–2007 metais vertintina kaip pradinis, vėlesniais programavimo laikotarpiais išplėtotas ir pajvairintas kaimo kraštovaizdžio gerinimo programų etapas. Jo metu potencialūs programų dalyviai įgijo pirminę informaciją apie šiuolaikinį požiūrį į kaimo kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės saugojimo dalykus, per šią prizmę įsivertino savo žemės valdas, identifiko saugotinus gamtos objektus, buvo supažindinti su galimybėmis derinti aplinkos gerinimo priemones su pajamų už šią veiklą uždirbimu.

Sėkmingiausiai vykdyta „Ekologinio ūkininkavimo programa“. Ekologinis ūkininkavimas yra grindžiamas moderniomis, aplinkai palankiomis technologijomis. Kita vertus jis turi sukurti prielaidas didesnės pridėtinės vertės kūrimui kaime, kas savo ruožtu lemia didesnes žemdirbių pajamas, naujas darbo vietas. Ekologinio žemės ūkio plėtros pradžia Lietuvoje laikomi 1990 metai. Tačiau išmokos pagal ekologinio ūkininkavimo programą ypač paskatino šio gamybos būdo plėtrą.

„Retų veislių gyvulių ir paukščių programa“ sudarė galimybes retų veislių gyvulių ir paukščių augintojams geriau realizuoti savo tikslus ir gauti papildomas pajamas iš veiklos, kuri šalia ūkinės naudos teikia ir visuomeninę biologinės įvairovės išsaugojimo naudą.

Analizuojant 2004–2007 metais gautų paraiškų pasiskirstymą, matyti, kad didžioji dalis pareiškėjų buvo iš mažiau palankių ūkininkauti vietovių (17 pav.)

17 pav. Gautų paraiškų 2004-2006 metų pagal priemonę „Agrarinė aplinkosauga“ pasiskirstymas tarp apskričių, proc.

PRIEMONĖ „ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS APŽELDINIMAS MIŠKU”

Ekonominės ir socialinės raidos bei politikos įtaka priemonės įgyvendinimui

Valstybinės miškotvarkos tarnybos duomenimis, 2008 m. sausio 1 d. Lietuvoje miškai (miško žemė) užėmė 2142,9 tūkst. ha, arba 32,8 proc. šalies teritorijos. Per 2004–2007 metus jų plotas padidėjo 73,8 tūkst. ha, arba 3,6 proc., šalies miškingumas – 1,1 proc. (nuo 31,7 proc. iki 32,8 proc.). Mažėjant gyventojų skaičiui bei plečiantis miško plotams, vienam gyventojui tenkantis miško plotas išaugo maždaug 5 proc.. Daugiau kaip 4 proc. padidėjo ir bendras miškuose sukauptos medienos tūris, per 6 proc. – medienos tūris, tenkantis vienam gyventojui. Bendras einamasis tūrio prieaugis 2004–2007 metais taip pat didėjo. Iš esmės dėl įgyvendinamų darnaus miškų ūkio principų, pagal kuriuos medienos iškertama mažiau nei priauga, šie svarbiausi miškus charakterizuojantys rodikliai gerėja jau daug metų, o tai teigiamai veikia ir bendrą socialinę – ekonominę situaciją miškų sektoriuje.

Lietuvos miškų sektoriuje (miškų ūkyje (miškininkystėje), medienos, celiuliozės, popieriaus ir baldų pramonėje) sukuriama pridėtinė vertė jau ne vienerius metus didėja, tačiau bendrojoje pridėtinėje vertėje šis sektorius stabiliai sudaro apie 4 proc. Ne išimtis ir 2007 metai. Miškų ūkyje (miškininkystėje) sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės dalis taip pat jau daug metų kinta nežymiai ir svyruoja apie 0,5–0,6 proc. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, užfiksuotas augimas iki 0,6 proc. (buvo apie 0,5 proc.). Tam daugiausia įtakos turėjo kainų kilimas 2007 metais. Dėl nuolat didėjančios žaliavinės medienos paklausos bei nuolatinio kainų augimo (daugiau nei 60 proc. 2004–2007 m.)¹ bendroji miškų ūkio produkcijos vertė veikusiomis kainomis daug metų turi tendenciją didėti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad miškininkystės sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė Lietuvoje apskaitoma tik pagal juridinių asmenų duomenis, o miško savininkai fiziniai asmenys, savo miške iškirtę medieną ir ją pardavę, į apskaitą nepatenka, todėl realioji miškininkystėje sukuriama pridėtinė vertė yra didesnė nei nurodytoji, apskaitoma statistikoje.

Pažymėtinas ir darbuotojų skaičiaus miškų ūkyje mažėjimas, ypač valstybinių miškų sektoriuje, kur darbuotojų skaičius 2004–2007 metų laikotarpiu sumažėjo nuo 5 341 iki 4 653, arba 13 proc. Įvertinus miškų ūkyje sukuriamos pridėtinės vertės didėjimą, toks darbuotojų skaičiaus mažėjimas rodo darbo našumo augimą miškininkystės sektoriuje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad 2004–2007 metų laikotarpiu nusistovėjo miškininkystės, medienos ruošos ir susijusios veiklos

¹ Vidutinė apvaliosios medienos kaina miškų urėdijose 2004–2007 m. pakilo 16,68 euro/m³ – nuo 25,95 euro/m³ 2004 m. iki 42,63 euro/m³ 2007 m.

srityje veikiančių ūkio subjektų skaičius – pastaruosius trejus metus šioje srityje veikia apie 800 ūkio subjektų.

Ir toliau augo materialinės investicijos į medienos pramonę: pastaraisiais metais daugiausia investuojama į medienos gaminių gamybą, kiek mažiau – į baldų pramonę ir mažiausiai – į plaušienos, popieriaus ir jo gaminių įmones. Tai iš esmės ir sąlygoja didesnę žaliavinės medienos paklausą ir tuo pačiu aukštesnes šios medienos kainas, nes apvaliosios medienos pasiūla iš Lietuvos miškų jau daug metų išlieka stabili (dėl įgyvendinant darnaus miškų ūkio principus reguliuojamų miško kirtimo apimčių visų nuosavybės formų miškuose) – pastaraisiais metais šalies miškuose kasmet iškertama 6,0–6,4 mln. m³ likvidinės medienos. Nepaisant medienos pramonės augimo ir nedidėjančios žaliavinės medienos pasiūlos iš vietinių miškų, medienos importuojama vis dar santykinai nedaug – tik apie 200 tūkst. m³ per metus, arba tik apie 3 proc. Lietuvos miškuose paruošiamos medienos.

Situacijai miškų ūkio ekonomikoje įtakos taip pat turi kasmet didėjanti medienos biokuro paklausa, nes nuolat auga medienos biokuru kūrenamų katilinių skaičius ir jų galingumas. Tačiau nemažėja ir malkų poreikis namų ūkiams.. Šiuo metu biokuru kūrenamų katilinių galingumas viršija 500 MW ir toliau didės (numatoma instaliuota galia 2010 m. – daugiau nei 700 MW), nes šalyje aktyviai naudojamosi ES struktūrinių fondų parama medienos biokuru kūrenamoms katilinėms įrengti. Auganti medienos biokuro paklausa didina malkinės medienos kainas ir skatina panaudoti biokuro gamybai iki šiol menkai naudojamas kirtimo atliekas bei aktyviau veisti medienos biokuro plantacinius želdinius.

Teigiami makroekonominės situacijos pasikeitimai, augančios gyventojų pajamos, dideli žemės ūkiui menkai tinkamų ir nenašių žemių plotai (iš viso Lietuvoje per 500 tūkst. ha), didesnė medienos kuro paklausa bei didėjančios medienos kainos sudarė prielaidas privačios žemės savininkams siekti paramos pagal KPP priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“. Tai patvirtina ir 2004–2006 metų laikotarpiu kasmet didėjęs paramą žemės ūkio paskirties žemės apželdinimui mišku gavusių asmenų skaičius (2004 m. – 162, 2005 m. – 429, 2006 m. – 507). 2007 metais pareiškėjai pateikė tik 174 paraiškas paramai pagal šią priemonę gauti, tačiau tai paaiškinama tuo, kad didelė potencialių pareiškėjų dalis laukia naujojo 2007–2013 metų paramos periodo su numatytomis patrauklesnėmis analogiškos paramos gavimo sąlygomis.

Palankiai priemonės įgyvendinimą paveikė ir minėtos didėjančios materialinės investicijos į medienos ir medienos gaminių bei baldų pramonę – tai lėmė didesnę žaliavinės medienos paklausą ir aukštesnes jos kainas. Tokia situacija, o ypač didėjančios medienos kainos, paskatino

žemės savininkus investuoti į savo nenaudojamų žemių apželdinimą mišku ir pasinaudoti parama pagal KPP priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“.

Palankios sąlygos priemonės įgyvendinimui formavosi ir dėl pastaraisiais metais sparčiai didėjančių investicijų į medienos biokuro panaudojimą energijos gamybai – tai lėmė didesnę medienos kuro paklausą ir aukštesnes šios medienos kainas. Nededėjanti medienos pasiūla iš vietinių miškų (dėl reguliuojamų miško kirtimo apimčių visų nuosavybės formų miškuose, įgyvendinant darnaus miškų ūkio principus) paskatino žemės savininkus 2004–2007 metais pasinaudoti parama greitai augančių medžių rūšių energetinių plantacijų įveisimui pagal KPP priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“. Parama suteikta įveisti apie 300 ha trumpos rotacijos medžių ir krūmų energetinių plantacijų.

Teigiamos įtakos priemonės įgyvendinimui turėjo 2002 metais patvirtintas Lietuvos miškų ūkio politikos ir jos įgyvendinimo strategijos dokumentas, kuriuo naujų miškų įveisimas ir šalies miškingumo didinimas buvo įtvirtintas kaip vienas svarbiausių miškų ūkio plėtros strateginių tikslų. Įgyvendinant šią miškų ūkio politiką, taip pat 2002 metais buvo patvirtinta Lietuvos miškingumo didinimo programa, numatanti konkrečias naujų miškų įveisimo apimtis laikotarpiui iki 2020 metų. Pažymėtina, kad šioje programoje 2004–2006 metų laikotarpis įvardijamas kaip paruošiamasis, kurio metu valstybinėje ir privačioje žemėje kasmet numatoma įveisti po 5 tūkst. ha miškų (iš jų po 4 tūkst. ha privačioje žemėje) ir tuo pačiu sudaryti sąlygas didesnės apimties miškų įveisimui nuo 2007 metų.

Dėl didėjusių atlyginimų 2004–2007 metais išaugusios miško želdinimo darbų kainos, taip pat dėl kuro brangimo ir kitų veiksnių padidėjusios sodmenų išauginimo ir transportavimo išlaidos turėjo neigiamos įtakos priemonės įgyvendinimui, nes maksimalios atskirų miško želdinimo darbų kainos, pagal kurias skaičiuojama parama, buvo užfiksuotos dar 2003 metais ir nuo to laiko nebuvo indeksuojamos. Tai šiek tiek stabdė pareiškėjų skaičiaus augimą 2005–2006 metais, o ypač nemažos įtakos turėjo sąlyginai nedideliam pareiškėjų aktyvumui 2007 metais. Nuo Lietuvos įstojimo į ES didėjusi emigracija ir su tuo susijęs darbo jėgos trūkumas miškų ūkio darbuose (ypač miško želdinimo darbuose) sudarė šiokių tokių sunkumų miškus įveisiantiems paramos gavėjams, tačiau tuo pačiu paskatino miškų ūkio paslaugas teikiančias įmones išplėsti savo veiklą, teikiant ne vien miško kirtimo ir jo atkūrimo, bet ir naujų miškų įveisimo ir su tuo susijusias paslaugas.

Sunkiai įgyvendinamą priemonę teigiamai įtakėjo nuo 2005 metų supaprastinta paramos administravimo tvarka, numačius galimybę įveisti mišką miškų urėdijų lėšomis, jas grąžinant miškų urėdijoms tik po to, kai pareiškėjams išmokas už įveistą mišką perveda Nacionalinė

mokėjimo agentūra. Tai paskatino kreiptis paramos ir tuos žemės savininkus, kurie neturėjo lėšų miško įveisimui.

Nepaisant šių miškingumo didinimą skatinančių miškų ūkio politikos nuostatų, nemažą neigiamą įtaką priemonės patrauklumui darė teisės aktuose įtvirtinta nuostata, leidžianti apželdinti tik nedidelio našumo žemes – iki 32 balų (MPŪV – iki 39 balų).

Priemonės rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Priemonės *bendrieji tikslai*:

- sumažinti kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio veiklos;
- padidinti žemės valdos ekonominę, ekologinę ir socialinę vertę;
- padėti išsaugoti aplinką, palaikyti ir gausinti biologinę įvairovę, praturtinti kraštovaizdį;
- suteikti naujas nuolatinio užimtumo galimybes kaimo vietovėse;
- sukurti papildomą pajamų šaltinį.

Priemonės *specialieji tikslai*:

- miškingumo padidinimas (įveisti mišką 12 tūkst. ha žemės);
- ne mažiau kaip 20 proc. įveisiamo miško ploto apželdinimas lapuočių medžių rūšimis;
- apie 20 proc. įveisiamo miško ploto skirta įgyvendinti prioritetinę funkciją – prisidėti prie dirvožemio, oro, vandens telkinių ir kaimo vietovių apsaugos.

Priemonės *veiklos tikslai*:

- apie 2500 žemės savininkų gaus paramą žemės ūkio paskirties žemei apželdinti mišku, apželdindami vidutiniškai apie 4–5 ha ploto žemės sklypus.

Iš viso 2004–2007 metais paramos žemės ūkio paskirties žemėse įveisti naujus miškus kreipėsi 1 434 asmenys. Atkreiptinas dėmesys, kad 2004–2006 metais kasmet didėjęs pareiškėjų skaičius, 2007-aisiais sumažėjo iki 174. Tai iš esmės sąlygojo tuo metu jau paskelbtos numatomos palankesnės paramos naujų miškų įveisimui sąlygos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos atitinkamas priemones.

Nedidelį 2004 metų pareiškėjų skaičių pirmiausia lėmė neigiama atitinkamos SAPARD priemonės patirtis, sudėtinga paramos gavimo procedūra (vėliau ji buvo šiek tiek supaprastinta ir palankesnė paramos gavėjui), trumpesnis paraiškų surinkimo laikotarpis (2004 m. paraiškos buvo renkamos beveik tris mėnesius), o ypač reikalavimas prieš apželdinant žemę deklaruoti ją ne trumpiau kaip 2 metus, siekiant gauti ūkininkams taikomas prarastųjų pajamų kompensavimo

išmokas. Pareiškėjų skaičiaus padidėjimą daugiau nei du kartus 2005 metais lėmė pirmoji teigiama pareiškėjų 2004 metais patirtis, ilgas paraiškų surinkimo laikotarpis (2005 m. iš viso jos buvo renkamos 9 mėnesius) bei daug šios paramos administravimo procedūrų supaprastinimų. 2006 metais paraiškos taip pat buvo renkamos beveik 9 mėnesius, todėl pareiškėjų skaičius dar labiau išaugo. Be to, per tą laiką savo mišku apželdintą geros agrarinės būklės žemę jau galėjo suspėti deklaruoti visi ūkininkų kategorijai priskirtini paramos gavėjai.

15 lentelė. Priemonės „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ fizinių ir finansinių rodiklių įgyvendinimas

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004–2007		Įvykdymo proc.
			planuota*	įvykdyta	
Pasiekimo rodikliai					
Paramos gavėjų skaičius	vnt.	456*	2.500	1.022	41
Vidutiniškai vieno žemės savininko apželdintas žemės sklypo plotas, ha	ha	4,32	4-5	4,64	100
Rezultato rodikliai					
Įveisto miško plotas	ha	1.969	12.000	4.744	40
Lapuočiais medžiais apželdinta miško dalis	proc.	57,54	20	55,75	279
Miško ploto dalis, skirta įgyvendinti prioritetinę funkciją prisidėti prie dirvožemio, oro, vandens telkinių ir kaimo vietovių apsaugos	proc.	3,44	20	3,39	17

*- pagal 2007 metais autorizuotas 2006 metų paraiškas

Tai, kad nebuvo pasiektas bendras planuotas paramos gavėjų skaičius (2500), lėmė daug veiksnių. Be jau įvardytų (bloga SAPARD patirtis, apželdinamos žemės našumo balo ribojimas, sudėtinga paramos gavimo procedūra, nesuderinamos įveisiant mišką mokamos prarastų pajamų išmokos su MPŪV išmokomis, nuosavų lėšų miško įveisimui trūkumas ir kt.), prie to prisidėjo per mažos miško įveisimui ir jo priežiūrai numatytos maksimalios išmokos vienam hektarui. Šios sumos buvo skaičiuotos 2003 metais ir nuo to laiko nebuvo nė karto indeksuotos, o per 2004 – 2007 metus želdinimo darbų ir medžiagų kainos pakilo beveik du kartus. Taigi deklaruojama 100 proc. kompensacija realiai 2007–2008 metais želdinimo darbus atliekantiems paramos gavėjams kompensuoja tik 50–70 proc. išlaidų.

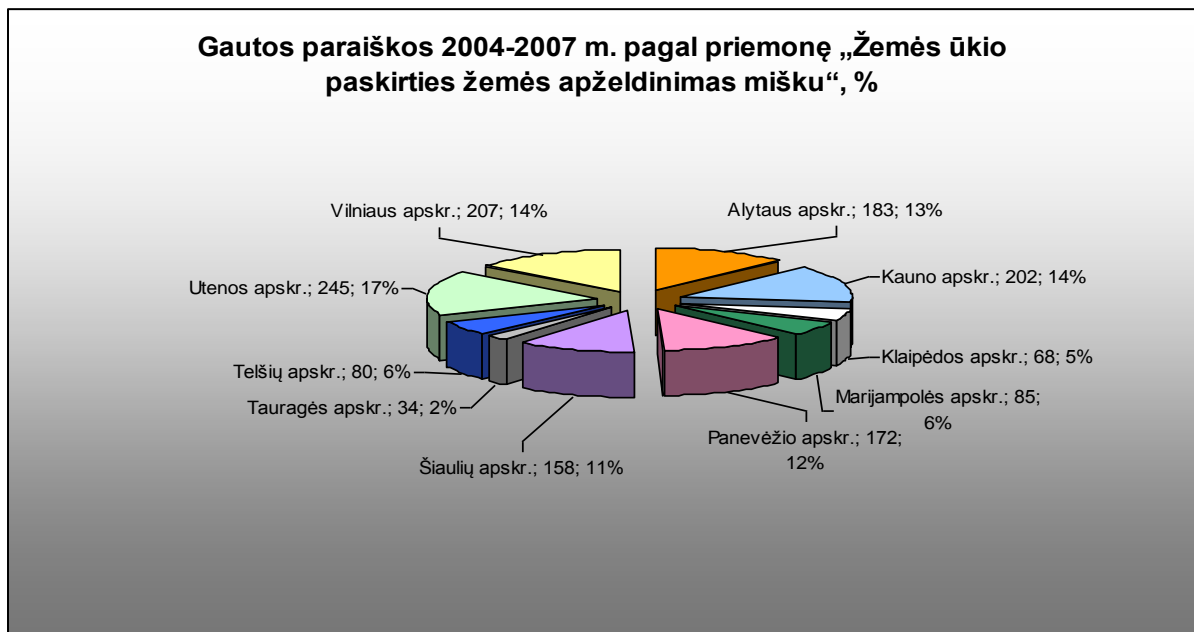
2004–2007 metais faktiškai pagal šią priemonę apželdintas 4 744 ha plotas sudaro 40 proc. planuoto. Įgyvendinus visus pagal šią priemonę finansuojamus žemės ūkio paskirties apželdinimo mišku projektus (dalis jų dar įgyvendinama), iš viso bus apželdintas virš 5,5 tūkst. ha plotas, tai sudarys apie 47 proc. planuoto įveisti miško ploto. Kaip ir buvo planuota, vienas paramos gavėjas

vidutiniškai apželdina apie 4–5 ha žemės plotą. Planuotas rodiklis (12 tūkst. ha) nebus pasiektas dėl per mažo pareiškėjų aktyvumo, kurio pagrindinės priežastys jau buvo išvardytos.

Kadangi vien tik spygliuočių įveisimas neremiamas, o mišriuose želdiniuose privalo būti ne mažiau kaip 20 proc. lapuočių medžių rūšių, tai toks reikalavimas bus visiškai įgyvendintas, kadangi 15 lentelės duomenys rodo, kad daugiau kaip pusė įveisiamo miško ploto apželdinama lapuočiais medžiais. Tai labiau sąlygoja ne privalomas 20 proc. reikalavimas, o būsimųjų miško savininkų noras turėti daugiau lapuočių medžių savo miške. Tai vertintina teigiamai, nes lapuočiai dažniausiai yra atsparesni neigiamiems aplinkos faktoriams, formuojami mišrūs medynai stabilesni, vertingesni biologinės įvairovės išsaugojimo ir gausinimo požiūriu.

Nors 15 lentelėje nurodytoji miško ploto dalis, skirta įgyvendinti prioritetinę funkciją prisidėti prie dirvožemio, oro, vandens telkinių ir kaimo vietovių apsaugos, yra labai nedidelė (apie 3,4 proc.), atsižvelgiant į tai, kad pagal šią priemonę dažniausiai miškai įveisiami dirbamų ŽŪN kaimynystėje, galima daryti išvadą, kad didžioji šių želdinių dalis atliks laukų apsauginių miškų funkcijas. Tokiu būdu daugiau nei 20 proc. įveisiamo miško tikrai bus skirta dirvožemio, oro, vandens telkinių ir kaimo vietovių apsaugai.

Visi naujai įveisti miškai tolimoje perspektyvoje duos papildomų pajamų, tačiau greičiausiai tokias pajamas pradės duoti greitai augančių medžių ir krūmų rūšių trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai, skirti medienos biokuro gamybai (ypač karklų žilvičių plantacijos). Pažymėtina, kad pagal šią priemonę tokių plantacijų įveista per 300 ha, ir jos paramos gavėjams pajamų pradės duoti po 4–5 metų.

18 pav. Paramos pasiskirstymas pagal Lietuvos regionus

Priemonės įtaka žemės ūkiui ir kaimo situacijai

Bendrai vertinant paramos pagal KPP priemonę „Žemės ūkio paskirties apželdinimas mišku“ efektyvumą, pirmiausia pažymėtina, kad šios priemonės dėka per trejus metus privačiose žemėse įveisiamo miško apimtys padidėjo nuo keleto šimtų hektarų iki maždaug 2 tūkst. ha per metus (2007 m. įveista 1969 ha). Valstybinėje žemėje miškus įveisiančios visos miškų urėdijos per metus vidutiniškai apželdina tik maždaug po 1 tūkst. ha. Taip išaugusios miško įveisimo privačioje žemėje apimtys sudaro gerą pamatą 2007–2013 metų paramos naujų miškų įveisimui panaudojimui. Paramos efektyvumą rodo ir tai, kad įveisę savo žemės valdose mišką daugiau nei 1000 asmenų užsitikrino sau potencialias papildomas pajamas iš miškų ūkio veiklos ateityje. Kadangi pirmiausia apželdinami mažo našumo ir MPŪV esantys plotai, buvo sumažintas ūkinei veiklai laikinai nenaudojamos žemės plotas ir tuo pačiu užtikrintas racionališnis žemės panaudojimas daugiau nei 5 tūkst. ha.

Be to, įveisiant mišrius įvairios rūšinės sudėties miškus, prisidėta prie biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės išsaugojimo, ekologiškai stabilesnių medynų formavimo. Tuo pačiu, reguliuojant leidžiamų įveisti medžių ir krūmų rūšių sąrašą, apsaugota nuo Lietuvos sąlygomis nepageidaujamų svetimžemių medžių ir krūmų rūšių plitimo.

Vertinant paramos efektyvumą, pažymėtina, kad dėl nepakankamo pareiškėjų aktyvumo (pagrindinės to priežastys išvardytos anksčiau) panaudotos ne visos suplanuotos paramos lėšos ir apželdinta tik maždaug pusė planuoto ploto, tačiau ataskaitos rengimo metu pagal žemės savininkų (potencialių pareiškėjų) prašymus leidimų miškui įveisti yra išduota daugiau kaip du kartus didesniai plotui, nei apželdintasis 2004–2007 metais, todėl išlieka nemažas potencialas naujų miškų įveisimui pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą.

KPP priemonės „Žemės ūkio paskirties apželdinimas mišku“ įtaka bendrajai miškų ūkio situacijai nėra didelė, nes bendras pagal priemonę apželdintas plotas neviršys 0,3 proc. visų Lietuvos miškų ploto ir sudarys tik apie 2,5 proc. Lietuvos miškingumo didinimo programoje numatyto iki 2020 metų apželdinti miškais ploto. Be to, naujai įveisti miškai, išskyrus trumpos rotacijos plantacinius želdinius, produkciją pradeda duoti tik po 30–40 metų. Tačiau 2004–2006 metų paramos naujų miškų įveisimui laikotarpį reikėtų vertinti kaip paruošiamąjį, nes pagal SAPARD analogiška priemonė praktiškai nebuvo įgyvendinta, o pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą analogiškoms naujų miškų įveisimo priemonėms numatoma dar didesnė parama, galėsianti daryti didesnę įtaką bendros miškų ūkio situacijos pagerinimui šalyje.

PRIEMONĖ „PARAMA PUSIAU NATŪRINIAMS RESTRUKTŪRIZUOJAMIEMS ŪKIAMS“

Lietuvos ekonominės ir socialinės raidos įtaka priemonės įgyvendinimui

Lietuvos ekonominės ir socialinės situacijos teigiamus pokyčius 2007 metais rodo mažėjantis nedarbo lygis, didėjančios gyventojų pajamos, išaugęs svarbiausių žemės ūkyje gaminamų maisto produktų vartojimas vidaus rinkoje ir eksportas. Didesniam žemės ūkio produktų vartojimui įtakos turėjo didėjančios miesto ir kaimo gyventojų vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos, kurios 2007 metais, palyginti su 2004-aisiais, išaugo atitinkamai 73 ir 71 proc., o palyginti su 2006-aisiais – 28 ir 20 proc. Ypač išaugo žemdirbių disponuojamos pajamos – beveik 2,4 karto 2007 metais, palyginti su 2004-aisiais, o palyginti su 2006 metais – 1,3 karto. Gerėjo pensinio amžiaus žmonių finansinė situacija – vidutinė pensija analizuojamu laikotarpiu padidėjo atitinkamai 60 ir 20 proc. Sumažėjęs nedarbo lygis 2004–2007 metais mieste (7,8 procentinio punkto) ir kaime (5,7 procentinio punkto) taip pat turėjo įtakos žemės ūkio produktų gausesniai vartojimui. Išaugusi žemės ūkio produktų paklausa žemdirbius skatino gaminti daugiau ir geresnės kokybės žemės ūkio produktų. Kita vertus, ES parama pagal BPD ir KPP priemonės sudarė palankesnes sąlygas daugumai šalies ūkių plėtoti žemės ūkio verslą kaip pagrindinį pajamų šaltinį. Tai didino ne tik stambių, bet ir vidutinių bei smulkių prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų dalyvavimą žemės ūkio produktų rinkoje. Tačiau išaugusi rinka ir konkurencija, didėjančios gamybos išteklių ir darbo jėgos kainos kėlė žemdirbiams didesnius reikalavimus prisitaikyti prie nuolat kintančių rinkos sąlygų. Pusiau natūriniai ūkiai, kurie sudaro apie 9 proc. visų pasėlius deklaravusių ūkių skaičiaus ir apie 10 proc. deklaruotų pasėlių ploto, turėjo didinti gamybos mastus, modernizuodami gamybą pasiekti aukštesnį produktyvumo lygį bei darbo našumą. Todėl ES ir Lietuvos politikoje svarbią vietą užėmė finansinė parama ne tik stambiems, bet ir nedideliems, pusiau natūriniais ūkiams siekti ekonominės, techninės ir technologinės pažangos juos stambinant. Tenka pažymėti ir tai, kad 2004–2007 metais pusiau natūriniais ūkiams gerėjo sąlygos įsigyti gamybos priemonių skolintomis lėšomis, nes jie galėjo pasinaudoti bankų bei Žemės ūkio paskolų garantijų fondo teikiamomis paslaugomis.

Valstybė, sudarydama palankias sąlygas žemės ūkio produkcijos gamintojų švietimui, verslumo mokymui bei įvairių konsultavimo paslaugų teikimui, didino ir nedidelių prekinų ūkių pasirengimą siekti plėtoti perspektyvų ūkį, pasinaudojant teikiama ES ir nacionaline finansine parama. Lietuva, siekdama padėti pusiau natūriniais ūkiams tapti konkurencingiems bendrojoje

rinkoje, iš nacionalinio biudžeto priemonei „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“ 2004 – 2007 metais paramos gavėjams skyrė 1,031 mln. eurų.

Priemonės rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Šios priemonės tikslas – spartinti ūkių restruktūrizavimą, paversti smulkius pusiau natūrinius ūkius komerciniais, padidinti ūkininkų pajamas iš žemės ūkio, pagerinti gyvenimo, darbo ir gamybos sąlygas.

Priemonės uždaviniai:

- didinti efektyvų užimtumą ir pajamas;
- pagerinti naudojamos technikos, pastatų ir žemės kokybę.

Per 2004–2007 metus paramą gavo 2 634 ūkininkai ir pagal šią priemonę tesiekė 19 proc. planuoto skaičiaus (16 lentelė). Žemą aktyvumą, įsisavinant šiai priemonei įgyvendinti skirtas lėšas, lėmė keletas priežasčių. Viena jų būtų ta, kad pusiau natūrinių ūkių net trečdalis dirbamos žemės yra išsinuomota, o dėl vykstančių struktūrinių pokyčių (nemaža dalis ūkių savininkų buvo suinteresuoti gauti išmokas ir nutraukė nuomos sutartis) pusiau natūrinių ūkių šeimininkai nebuvo tikri, ar galės išsinuomotą žemę naudoti penketą metų ir pasiekti verslo plane numatytus reikalavimus. Be to, nemaža dalis potencialių pareiškėjų šiai priemonei įgyvendinti dėl prasto augalų derlingumo, gyvulių produktyvumo ir darbo našumo pusiau natūriniuose ūkiuose gavo nedaug pelno, buvo ekonomiškai nepajėgūs (ypač tie, kurie ūkininkauja MPŪV) didinti gamybos mastus ir sukaupti būtinų lėšų ūkių plėtrai bei ekonominiam pajėgumui stiprinti, todėl tik nedidelė jų dalis ryžosi dalyvauti šioje priemonėje. Kiti susidūrė su verslo plano rengimo sunkumais.

16 lentelė. Priemonės „Parama pusiau natūriniais restruktūrizuojamiems ūkiams“ pasiekimo, rezultatų rodiklių įgyvendinimas 2004–2007 metais

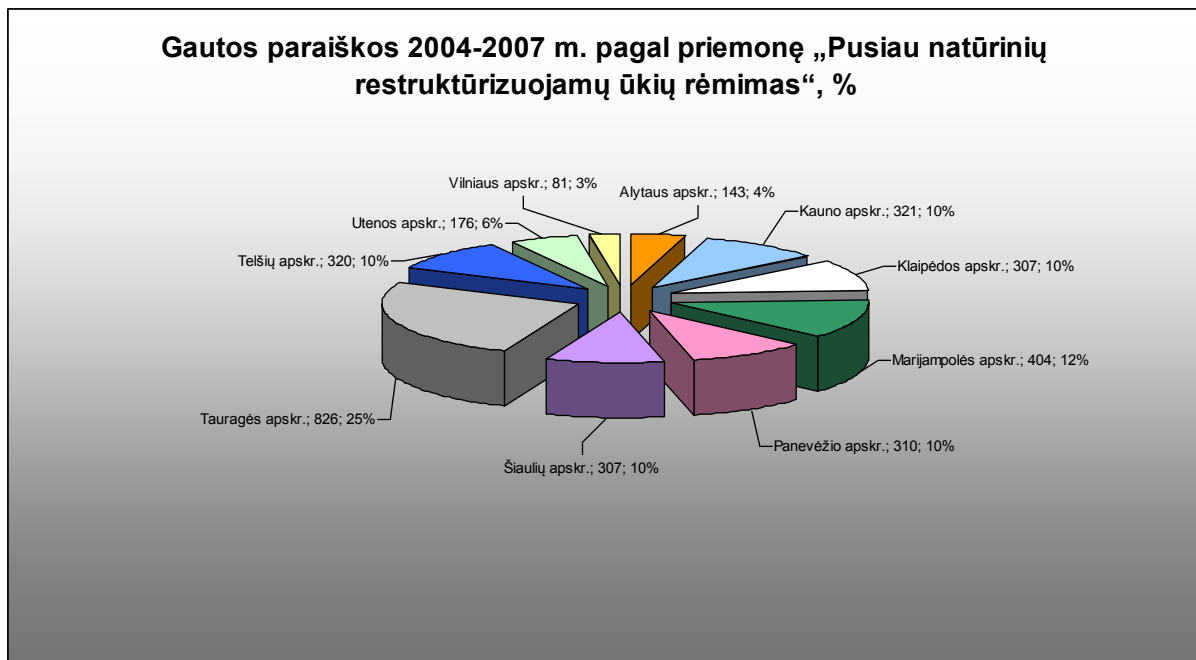
Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004–2007		Įvykdymo proc.
			planuota	įvykdyta	
Pasiekimo rodikliai					
Finansuotų projektų skaičius	vnt.		14.000	2.634	19
Viešųjų išlaidų suma iš viso:	tūkst. eurų	1.788,984	9.970,459	5.156,955	52
iš jų iš EŽŪOGF		1.431,184	7.976,347	4.125,557	
Rezultato rodikliai					
Vidutinis pusiau natūrinio ūkio dydis	ha	12,7	-	11,9	-
Ūkininkų, dalyvaujančių kitose kaimo plėtros priemonėse, skaičius	vnt.	250	-	1.245	-

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004–2007		Įvykdymo proc.
			planuota	įvykdyta	
Paramą gavusių pareiškėjų dalis nuo bendro pasėlius deklaravusių pareiškėjų skaičiaus 2007 m.	proc.	-	6,6	1,3	-5,3 procentiniai punktai

Šios priemonės įgyvendinimas turėjo pozityvios reikšmės bendriems šalies ūkio rodikliams. Didėjo nedidelių ūkių dirbamos žemės plotas. Pusiau natūrinio mišraus ūkio, dalyvavusio šioje priemonėje 2004–2006 metais, vidutinis dydis išaugo iki 11,9 ha ir buvo ketvirtadaliu didesnis negu ūkių, galėjusių dalyvauti šioje priemonėje, vidutinis ūkis. Kaip teigiamą pokytį reikia pažymėti ir tai, kad sumažėjo ŽŪN plotas, tenkantis 1 EDV. Ūkiai, kurie atitiko reikalavimus ir gavo piniginę paramą, galėjo įsigyti būtiniausios technikos ir įrangos, todėl didės darbo našumas ir pajamos. Pusiau natūrinių ūkių šeiminkai, kurie dalyvavo ir kitose priemonėse („Agrarinė aplinkosauga“ ir „Standartų laikymasis“), turės galimybę gerinti produkcijos kokybę ir prisidėti prie aplinkos bei kraštovaizdžio gerinimo.

Ūkininkaujančių ir gavusių paramą 2004 – 2007 metais pagal priemonę „Parama pusiau natūriniam restruktūrizuojamiems ūkiams“ dalis sudarė apie 9,8 proc. galėjusių dalyvauti šioje priemonėje pagal jai keliamus reikalavimus, arba apie 1,3 proc. bendro deklaravusių pareiškėjų skaičiaus.

Lietuvoje vykdoma regioninė politika (kompensacinė parama MPŪV) turėjo teigiamos reikšmės, siekiantiems įgyvendinti šią priemonę. Penktadalis visų paramos gavėjų buvo MPŪV žemdirbiai. Priemonės „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ įgyvendinimas, mokant kompensacines išmokas, didino pusiau natūrinių ūkių ekonominį pajėgumą, tačiau šių vietovių žemdirbiai dėl gerokai žemesnio gamybos produktyvumo, palyginti su tokio paties dydžio palankių vietovių ūkiais, buvo mažiau pajėgūs dalyvauti 5 priemonėje. Įsisavinant 5 priemonei skirtas lėšas, stebimi dideli pareiškėjų skirtumai tarp apskričių ir tarp rajonų. Daugiausia paraiškų (26 proc.) pagal šią priemonę teikė Tauragės, mažiausia – Vilniaus (2,5 proc.), Alytaus (4,5 proc.) apskričių žemdirbiai (19 pav.). Iš rajonų aktyviausi buvo Šilalės (14,4 proc.), Kelmės (5,7 proc.), Tauragės (5,8 proc.), Jurbarko (4,8 proc.), Skuodo (4,7 proc.) ir Vilkaviškio (4,4 proc.) rajonai.

19 pav. Gautų paraiškų ir suteiktos paramos pasiskirstymas pagal apskritis

Nemaža dalis (48 proc.) pareiškėjų finansinei paramai gauti pagal priemonę „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“ dalyvavo ir kitose KPP priemonėse. Priemonėje „Standartų laikymasis“ dalyvavo 40 proc. visų pusiau natūrinių ūkių pareiškėjų, priemonėje „Agrarinė aplinkosauga“ – 7 proc., o BPD priemonėje „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ – 1 proc. Daugiau kaip 2,6 tūkst. pusiau natūrinių ūkių žemdirbių, ypač tie, kurie kartu dalyvavo priemonėse įgyvendindami kokybės ir standartų reikalavimus, bus ekonomiškai stipresni ir galės siekti paramos dalyvaudami kitose KPP priemonėse 2007–2013 metais.

Geros ūkininkavimo praktikos pavyzdžiu, kai lėšos maksimaliai panaudojamos pusiau natūrinio ūkio ekonominiam stiprinimui, dalyvaujant keliose priemonėse - „Standartų laikymasis“ ir „Agrarinė aplinkosauga“, yra Daniaus Paliukėno ūkis (Alantos k., Alantos sen., Molėtų raj.). Šis ūkininkas 29,4 tūkst. Lt investicijas panaudojo ūkio darbų mechanizavimui, įsigydamas frontalinį krautuvą ir šienpjovę. Be to, šiame ūkyje sėkmingai įgyvendinami Pieno ir Nitratų direktyvos reikalavimai, plėtojama ekologinė žemdirbystė. Per 2004-2006 metus ūkis padidėjo nuo 9 iki 54 ha, o karvių skaičius - nuo 8 iki 20. Kitas pavyzdys: Algis Stakeliūnas, ūkininkaudamas mažiau palankioje ūkininkauti vietovėje (Neravų k., Paparčių sen., Kaišiadorių raj.), paramą pagal priemones „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“ ir „Standartų laikymasis“ (31 tūkst. Lt) panaudojo

žemės ūkio technikai, melžimo agregatui įsigyti ir Pieno bei Nitratų direktyvai įgyvendinti. Šis pieno gamybos ūkis nuo 19,9 ha padidėjo iki 70 ha, karvių skaičius - nuo 5 iki 17.

Vertinant paramos 2004–2006 metais įsisavinimo efektyvumą, tenka pažymėti, kad šalies žemdirbiai nepakankamai aktyviai dalyvavo, įsisavinant šios priemonės teikiamą paramą. Dalyvių skaičius, palyginti su planuotu, buvo nedidelis – 19 proc., o įsisavintų lėšų dalis – 52 proc. Kadangi parama ūkiui tęsiasi 5 metus, dauguma šių projektų yra dar įgyvendinami, todėl įvertinti paramos efektyvumą ūkio lygmeniu bus galima pasibaigus ūkio paramos laikotarpiui. Remiantis respondentinių ūkių duomenimis, ūkiuose, kurie pasinaudojo parama pagal KPP priemonę „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“, vyko teigiamų pokyčių: **didėjo darbo našumas**, darbuotojų skaičius, tenkantis 100 ha ŽŪN, vidutiniškai sumažėjo 4 proc., pienininkystės ir daržininkystės – apie 8 proc. Didėjo ūkio EDV, todėl dirbamos žemės plotas, tenkantis vienam EDV, vidutiniškai sumažėjo 24 proc., pienininkystės ūkiuose – 30 proc., daržininkystės ūkiuose – 11 proc. Ūkiai, dalyvavę šioje priemonėje, **geriau apsirūpino įrengimais ir inventoriumi**, jų vertė 1 ha ŽŪN vidutiniškai padidėjo apie 50 proc., pienininkystės ūkiuose – apie 2 kartus.

Priemonės įtaka žemės ūkio ir kaimo situacijai

Priemonei „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“ skirtų lėšų 2004–2006 metais suma sudarė tik apie 2 proc. visų KPP paramos lėšų, todėl ši priemonė išskirtinės reikšmės bendrai ekonominei žemės ūkio situacijai neturėjo. Tačiau tai, kad 2004 – 2007 metais didėjo pusiau natūrinis vidutinis ūkis, rodo šios priemonės įgyvendinimo teigiamą poveikį ir šalies vidutinio deklaruoto ūkio pokyčiui, kuris 2007 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 21 proc. Ši priemonė taip pat buvo svarbi sprendžiant kaimo žmonių socialines problemas, nes pusiau natūriniai ūkiai (2,6 tūkst.), kurie pasinaudojo priemonei skiriamomis lėšomis, geriau apsirūpino gamybos priemonėmis, didino gamybos apimtį, gerėjo ūkio narių užimtumas, o tai turėjo įtakos žemdirbių darbo pajamoms augti (žemdirbių žemės ūkio pajamos 2007 m., palyginti su 2004 m., padidėjo apie 2,5 karto). Priemonė „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“ yra svarbi įgyvendinant Geteborge patvirtintus darnios raidos tikslus ir atnaujintą Lisabonos strategiją, kurios pagrindiniai tikslai – didinti užimtumą, socialinę sanglaudą, papildomai pabrėžiant aplinkos apsaugos svarbą, atitiko ir pusiau natūrinių ūkių priemonės įgyvendinimo siekius.

PRIEMONĖ „STANDARTŲ LAIKYMASIS“

Lietuvos ekonominės – socialinės raidos įtaka priemonės įgyvendinimui

Naujos Lietuvos ūkio tendencijos, skatinančios svarbiausių maisto produktų vartojimo augimą, eksportą į ES ir trečiąsias šalis, augantis konkurencinis spaudimas ir inovacinis poreikis orientuoja žemės ūkį tapti dinamišku, gebančiu prisitaikyti prie nuolat kintančių rinkos sąlygų. Įvairūs valstybės ir ES paramos fondai bei bankų naujos kreditavimo galimybės sudaro prielaidas žemės ūkio įmonėms ir ūkininkams investuoti į naujų technologinių procesų ir įrangos įsigijimą – tai leidžia didinti žemės ūkio produktų gamybą bei stambinti ūkius. Augalininkystės ir gyvulininkystės sektorių atsilikimas nuo ES vidutinio lygio dar gana didelis tiek našumo, tiek produktyvumo ir derlingumo prasme. Maži ūkiai nėra pajėgūs pasiekti aukštą produktyvumo lygį, techniškai ir morališkai pasenusi technika pirminėje žemės ūkio produkcijos gamybos stadijoje lemia žemą produktų kokybę, didesnius nuostolius. Tačiau didėjant gyvulininkystės ūkiui, aktualios tampa higienos, gyvūnų gerovės ir aplinkos apsaugos reikalavimų užtikrinimo problemos. Lietuvoje vyksta mažai konkurencingų valdų stambėjimas. Pieno ir mėsos gamyba tradiciškai yra svarbiausi žemės ūkio gamybos sektoriai. Lietuvoje 2008 metų pradžioje galvijus augino 139 tūkst. galvijininkystės ūkių, iš jų karves laikė 121 tūkst. pienininkystės ūkių. Pieno gamybos sektoriuje dominuoja smulkūs, mažo našumo ūkiai, tačiau per 2004–2007 metų laikotarpį vidutinis karvių ūkis padidėjo beveik 40 proc. Kaip rodo 2003 metų žemės ūkio visuotinio surašymo rezultatai, daugumoje ūkininkų ir šeimos ūkių gyvulius laiko mišrios paskirties ūkiniuose pastatuose. Specializuotas karvides turėjo tik 2 tūkst. ūkių, kuriuose buvo laikoma tik 16 proc. karvių. Didžioji dauguma (41 proc.) karvidžių priklausė žemės ūkio bendrovėms ir įmonėms, nors jose laikoma tik 9 proc. karvių. Rekonstruotos po 1991 metų karvidės taip pat sudarė mažą dalį – 17 proc. Ne geresnė situaciją tvarkant gyvulių mėšlą. Srutų kaupyklas turėjo 13,4 tūkst., mėšlides – 5 tūkst. ūkių. Neturinčių šių įrenginių dar buvo apie 11 tūkst. ūkių, laikančių daugiau kaip 10 sąlyginių gyvulių vienetų (SGV). Net 97 proc. yra galvijininkystės ūkiai. Visa tai susiję su papildomomis investicijomis, todėl ūkininkams suteikiama galimybė pasinaudoti KPP priemonės „Standartų laikymasis“ teikiama finansine parama naujos pieno melžimo ir šaldymo įrangos, karvių fermų rekonstrukcijos ir kitų panašaus pobūdžio priemonių, mėšlidžių ir srutų kauptuvų, mėšlo ir srutų transportavimo priemonių, šachtinių šulinių apsaugos priemonių įgyvendinimui. Esant minimaliam ūkių pelningumui, beveik šimtaprocentinė valstybės parama palengvina ES reglamentų įgyvendinimą.

Per 2004–2006 metų laikotarpį KPP priemonės „Standartų laikymasis“ investicijų įgyvendinimui skirta beveik 2 kartus daugiau lėšų (134,5 mln. eurų) negu BPD priemonei „Investicijos į žemės ūkio valdas“ (77 mln. eurų). KPP priemonės „Standartų laikymasis“ Pieno direktyvos parama skiriama tik ūkiams, turintiems ne mažiau kaip 5 ir ne daugiau kaip 200 karvių. Todėl šios priemonės parama gali pasinaudoti tik apie 8 proc. (11,5 tūkst.) visų pieno ūkių. Mažesni pieno ūkiai higienos, gyvūnų gerovės ir aplinkos apsaugos problemas sprendė per kitą KPP paramos priemonę „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“.

Lietuvoje aktualią užterštumo azoto junginiais problemą siekiama išspręsti įgyvendinant ES Nitratų direktyvą. Šalyje beveik 1 mln. gyventojų (daugiausia kaimuose ar priemiesčiuose) maistui vartoja šulinių vandenį. Gruntinio vandens monitoringo duomenimis, šalyje per 40 proc. tirtų šachtinių šulinių vandens užteršta nitratais, iki 50 proc. – nustatyta mikrobinė tarša. Tai arčiausiai žemės paviršiaus esantis požeminis vanduo (dažniausiai – 5–15 m gylyje). Žmogaus ūkinė veikla kaimuose turi tiesioginės įtakos vandens kokybei. Kadangi mažuose sodybiniuose sklypuose intensyviai ūkininkaujama, rasti atokesnę vietą šuliniui iškasti dažnai nėra galimybės. Trąšų, mėšlo perteklius, kurio nepasisavina augalai, patenka į požeminius vandenis ir užteršia geriamojo vandens šaltinius azoto junginiais ir bakterijomis. Lietuva 2004–2008 metais įsipareigojo vykdyti veiksmų programą, susijusią su tinkamu tręšimu organinėmis ir mineralinėmis trąšomis, žemės naudojimu, sėjomainomis. Privaloma įrengti tinkamas mėšlides ir srutų rezervuarus gyvulininkystės ūkiuose, kuriuose yra daugiau nei 300 SGV ir visuose naujai steigiamuose ūkiuose. Vėliau bus privaloma įrengti mėšlides ir mažesniuose (daugiau nei 10 SGV) ūkiuose.

KPP 2004–2006 metams priemonė „Standartų laikymasis“ atitinka Lisabonos ir Geteborgo strategijos principines nuostatas.

Priemonės rodiklių įgyvendinimo įvertinimas

Nitratų direktyvos įgyvendinimo bendrieji tikslai – Lietuvos Respublikos teritorijoje įgyvendinti Nitratų direktyvą, sumažinti vandens taršą, ypač atsižvelgiant į nitratus ir cheminius veiksnius, galinčius turėti neigiamos įtakos gyventojų sveikatai, biologinei įvairovei, pakeisti tradicinį kraštovaizdį bei saugoti vandenį nuo eutrofikacijos. Šiai priemonei 2004–2006 metais keliami tokie *bendrieji tikslai*:

- 2650 ūkių atitiks Nitratų direktyvos reikalavimus;
- aplinkos būklės pagerinimas dėl sumažėjusios taršos azoto junginiais;

- padidėjęs konkurencingumas dėl pagerintos pieno kokybės, įdiegus ES reikalavimus.

Priemonės *specialieji tikslai*:

- pastatyti 2650 mėšlidžių/srutų rezervuarų, atitinkančių ES reikalavimus. Numatoma bendra talpa – 150 tūkst. t;
- įdiegti 8 tūkst. vnt. pieno melžimo įrangos;
- nupirkti 8 tūkst. vnt. pieno šaldymo įrangos.

Priemonės *veiklos tikslai*:

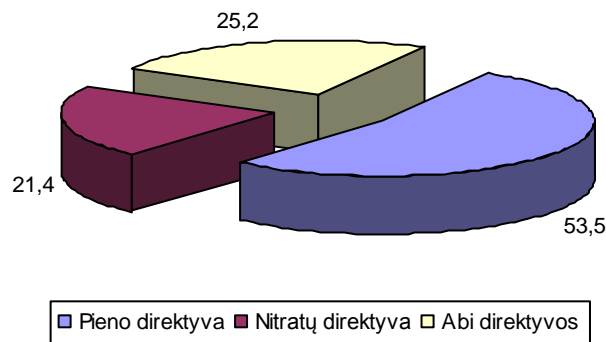
- 2650 ūkių, kuriuose laikoma 100 tūkst. SGV, pasinaudos parama diegiant Nitratų direktyvos reikalavimus;
- 8000 ūkių, kuriuose laikoma 75 tūkst. karvių, pasinaudos parama melžimo, pieno saugojimo ir transportavimo sąlygų pagerinimui diegiant Pieno direktyvą.

Siekdama įgyvendinti ES Nitratų direktyvą, Lietuva įsipareigojo vykdyti dvi veiksmų programas. Pirmą veiksmų programą 2004–2008 metų laikotarpiu bus įgyvendinta visoje Lietuvos teritorijoje. Ji, patvirtinta LR Vyriausybės 2003 metais, susijusi su tinkamu tręšimu organinėmis ir mineralinėmis trąšomis, žemės naudojimui, sėjomainomis. Antroji kryptis – bus privaloma įrengti tinkamas mėšlides ir srutų rezervuarus gyvulininkystės ūkiuose, kuriuose yra daugiau nei 300 SGV ir visuose naujai steigiamuose ūkiuose. Toliau pagal antrą veiksmų programą bus privaloma įrengti mėšlides ir mažesniuose ūkiuose.

KPP 2004–2006 metams priemonės „Standartų laikymasis“ finansinis planas vienas didžiausių bendrame finansiniame plane. Daugiau finansuojama tik priemonė „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“. Per 2004–2007 metų laikotarpį priemonės „Standartų laikymasis“ įgyvendinimui skirta 134,5 mln. eurų, arba 28 proc. bendro KPP finansavimo.

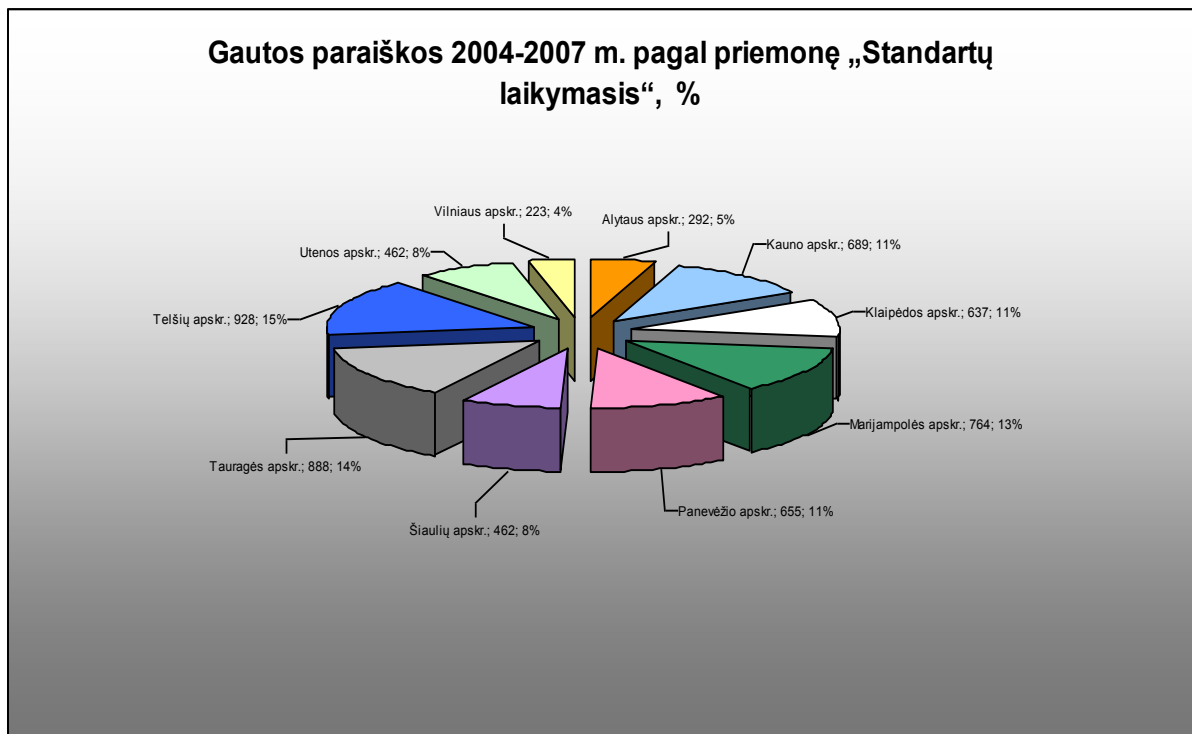
Vykdamas Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Standartų laikymasis“ per 2004–2006 metus surinkta 6 tūkst. paraiškų. Paraiškų struktūra pagal direktyvas pasiskirstė nevienodai (20 pav.).

Nors daugiausia paraiškų pateikta Pieno direktyvos priemonių įgyvendinimui, finansine išraiška Nitratų direktyvos priemonių finansinis planas yra daugiau kaip 2,5 karto didesnis nei Pieno direktyvos.

20 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal direktyvas

Įgyvendinant Pieno direktyvos priemones, aktyviausi Skuodo (1,45 mln. eurų, 195 paraiškos), Raseinių (1,17 mln. eurų, 115 paraiškų) ir Telšių (1,0 mln. eurų, 151 paraiška) rajonai. Įgyvendinant Nitrātų direktyvos priemones, aktyviausi Panevėžio (3,1 mln. eurų, 30 paraiškų), Radviliškio (2,7 mln. eurų, 29 paraiškos) ir Marijampolės (2,6 mln. eurų, 33 paraiškos) rajonai, o iš karto abiejose aktyviausiai dalyvavo Šilalės, Tauragės ir Šilutės rajonai. Gautų paraiškų ir suteiktos paramos pasiskirstymas pagal regionus pateikiamas 21 paveiksle.

21 pav. Gautų paraiškų ir suteiktos paramos pasiskirstymas pagal apskritis

KPP priemonės „Standartų laikymasis“ įgyvendinimui 2007 metais pagal kasmetinius paraiškų prašymus buvo išmokėta 23,8 mln. eurų paramos, o per 2004–2007 metus – 80,9 mln. eurų, t.y. 60 proc. priemonei skirtų lėšų.

Priemonės bendrųjų, specialiųjų ir veiklos tikslų įgyvendinimo įvertinimas pateiktas 16 lentelėje.

16 lentelė. Priemonės bendrųjų, specialiųjų ir veiklos tikslų įgyvendinimo įvertinimas

Rodikliai	Matavimo vnt.	Įvykdyta per 2007 m.	2004–2007		Įvykdymo proc.
			planuota	įvykdyta	
Priemonė „Standartų laikymasis“					
Paramos gavėjų skaičius	vnt.	510	-	5.684	-
Pieno direktyva					
Ūkių, pasinaudojusių Pieno direktyvos parama, skaičius	vnt.	28	8.000	4.131	52
Paramos gavėjų karvių skaičius	tūkst. vnt.	1,8	75	72,9	97
Sumontuota pieno melžimo įrangos	vnt.	40	8.000	2.601	33
Sumontuota pieno šaldymo įrangos	vnt.	39	8.000	1.837	23
Nitratų direktyva					
Ūkių, pasinaudojusių Nitratų direktyvos parama, skaičius	vnt.	154	2.650	2.496	94
Paramos gavėjų SGV skaičius	tūkst. SGV	11,5	100,0	170,5	170,5
Pastatyta mėšlidžių/srutų rezervuarų, atitinkančių ES reikalavimus	vnt.	80	2.650	914	34,5
Bendra pastatytų mėšlidžių/srutų rezervuarų talpa	tūkst. t	69,9	150	540	313,4

Per 2007 metus paramos gavėjų skaičius išaugo 10 proc. Iš 5 684 pareiškėjų, įgyvendinusių priemonės „Standartų laikymasis“ reikalavimus, daugiausia parama pasinaudojo 2006 metais. Pagal deklaruotų karvių skaičių galima spręsti, kad parama pasinaudojo daug stambesni (beveik du kartus) ūkiai, nei buvo planuota. Todėl daug mažiau sumontuota pieno melžimo linijų ir pieno šaldymo įrangos. Nors dar 2008 metais bus įgyvendinama dalis Pieno direktyvos priemonių, abejotina, kad šios priemonės specialieji tikslai bus įgyvendinti. Per 2007 metus Nitratų direktyvą įgyvendinančių ūkių ir parama pasinaudojusių skaičius išaugo 7 proc. Vidutinis ūkių, įgyvendinančių Nitratų direktyvos reikalavimus, SGV skaičius buvo 1,8 karto didesnis nei planuota. Tikėtina, kad planuotas ūkių, pasinaudojusių parama diegiant Nitratų direktyvą,

pasekmės rodiklis bus įvykdytas. Tačiau per 2007 metus mėšlidžių ir srutų rezervuarų, atitinkančių ES reikalavimus, pastatyta mažiau nei 10 proc. viso 2004–2007 metų laikotarpio skaičiaus. Bendras šio rodiklio įvykdymas – tik 34,5 proc. Abejotina, kad po 2008 metų priemonių įgyvendinimo jis bus įvykdytas, nes dalis ūkių pasinaudojo parama mėšlo, srutų išvežimo technikai pirkti.

Priemonės įtaka žemės ūkio ir kaimo situacijai

Pieno direktyvos parama, kurią per 2004–2007 metų laikotarpį gavo 4 131 vidutinis ūkis, turėjo nemažos įtakos pieno kokybei bei darbo sąlygų gerinimui. Sumontuota pieno melžimo ir šaldymo įrangos karvidėse, kuriose laikoma apie 18 proc. visų Lietuvos karvių. Tai, be abejo, turėjo įtakos pieno kokybei. Per 2004 – 2007 metų laikotarpį pieno, atitinkančio ES reikalavimus, dalis padidėjo 5 proc. punktais ir sudarė 96 proc. viso supirkto kiekio. Per trejus metus karvių primilžis išaugo 8,3 proc.

Aktuali Nitratų problema kaime sprendžiama statant mėšlides ir srutų rezervuarus. Dveju metų investicijų į šias priemones dar nepakanka iš esmės pakeisti situacija, tačiau poslinkių yra. 2006 metais į paviršinius vandens telkinius pateko mažesnis pagrindinių teršalų kiekis (apie 10 proc.) nei 2005-aisiais. 2006 metais šalies upių vandens kokybė dar pagerėjo – jis buvo švarus 38 proc. visų tirtų upių intensyvaus monitoringo vietų, o 2005-aisiais – 36 proc.

PRIEMONĖ „TECHNINĖ PARAMA“

Kaimo plėtros 2004-2006 m. plano (toliau – KPP) priemonės „Techninė parama“ (toliau - TP) tikslas – remti veiklas, reikalingas KPP įgyvendinimo, valdymo, efektyvumo bei pristatymo visuomenei gerinimui. Parama gali būti skiriama kompensuoti išlaidas, susijusias su KPP rengimu, priežiūra ir įvertinimu taip pat pasirengimu įgyvendinti programą, kitą programavimo periodą pakeisiančią dabartinę KPP. Šia priemone siekiama užtikrinti efektyvesnę KPP įgyvendinimą ir sėkmingą pasirengimą sekančiam programavimo periodui.

Projektus paramai pagal šią priemonę gauti teikia Žemės ūkio ministerija ir Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos.

Su Nacionaline mokėjimo agentūra per 2007 m. pasirašytos 3 paramos sutartys pagal KPP priemonę „Techninė parama“.

Pagal 2007 m. balandžio 23 d. paramos sutartį Nr. 8P-203/KPPGA2006006-S-009 įgyvendinamas projektas „Personalo, tiesiogiai susijusio su KPP mokymas“ (Personalo ir socialinių-ekonominių bei kitų partnerių mokymas, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos darbuotojų dalyvavimas renginiuose, susijusiuose su KPP, kai jų išlaidos neapmokamos renginių organizatorių).

Pagal 2007 m. balandžio 25 d. paramos sutartį Nr. 8P-216/KPPGA-2007001-S-010 įgyvendinamas projektas „Esamų Kaimo plėtros 2004-2006 metų plano priemonių administravimo informacinių sistemų pritaikymas Lietuvos 2007-2013 metų kaimo plėtros fondo programai“ (Kaimo plėtros priemonių administravimo informacinės sistemos pritaikymas, analizė, projektavimas, kūrimas ir diegimas).

Pagal 2007 m. lapkričio 7 d. paramos sutartį Nr. 8P-802/KPPGA-2007002-S-012 įgyvendinamas projektas „Kompiuterinių sistemų, susijusių su Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonių administravimu, įsigijimas“. Esamas KPP priemonių administravimo informacinės sistemos funkcionalumas priklauso nuo ES reglamentų ir direktyvų, įvairių Lietuvos Respublikos teisės aktų, Agentūroje patvirtintų darbo procedūrų bei išorės ir vidaus audito pateiktų pastebėjimų dėl paramos administravimo eigos. Kadangi tokių teisinio reglamentavimo pasikeitimų yra pakankamai daug, buvo įsigytos naujos kompiuterinės sistemos, kurios užtikrina reikalaujamą naują funkcionalumą ir efektyvų KPP priemonių administravimą.

Pagal 2005 m. pasirašytas paramos sutartis įgyvendinamas projektas „Kaimo plėtros planas: ūkiškas požiūris“ (2005-06-16 Nr. KPPGA2005002-S-001/8P-398), skirtas Agentūros viešinimo kampanijoms organizuoti, bei projektas „Personalo plėtra Kaimo plėtros 2004-2006 m.

plano priemonių įgyvendinimui užtikrinti.“ (2005-10-26 Nr. LPPGA2005003-S-002/8P-557), skirtas darbuotojų, kurių funkcijos tiesiogiai susijusios su KPP įgyvendinimu ir administravimu, bei pasirengimu įgyvendinti programą, kitą programavimo periodą pakeisiančią dabartinę KPP darbo užmokesčiui ir jų išlaikymo išlaidoms padengti.

Žemės ūkio ministerija 2007 m. pasirašė vieną paramos sutartį pagal KPP priemonę „Techninė parama“. Įgyvendinant šį projektą samdomi valstybės tarnautojai ir darbuotojai dirbantys pagal darbo sutartis, kurių funkcijos tiesiogiai susijusios su KPP įgyvendinimu ir administravimu bei pasirengimu įgyvendinti programą, kitą programavimo periodą pakeisiančią dabartinę KPP, vadovaujantis daugiamečių finansavimo sutarties nuostatomis SAPARD programai pasibaigus yra atliekamas ex-post įvertinimas, kurį privalo atlikti nepriklausomi vertintojai. Todėl Žemės ūkio ministerija pirkė Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000–2006 metams programos (SAPARD) ex-post (įgyvendinimo) įvertinimo paslaugas.

Pagal 2006 m. pasirašytą paramos sutartį valstybės tarnautojai ir darbuotojai dirbantys pagal darbo sutartis, kurių funkcijos tiesiogiai susijusios su KPP įgyvendinimu ir administravimu bei pasirengimu įgyvendinti programą, kitą programavimo periodą pakeisiančią dabartinę KPP, pirktos konsultavimo paslaugos rengiant Lietuvos Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą, organizuoti seminarai žiniasklaidos atstovams, seminarų ciklai apie Lietuvos kaimo plėtros politiką 2007-2013 m.“, darbuotojai dalyvavo seminaruose, konferencijose ir kituose renginiuose, susijusiuose su KPP įgyvendinimu ir pasirengimu įgyvendinti programą, kitą programavimo periodą pakeisiančią dabartinę KPP.

3. FINANSINIS ĮGYVENDINIMAS

17 lentelė. Priemonių įgyvendinimo 2004-2007 metais finansinė lentelė, EUR

Eil. nr.	PRIEMONĖ	Visos tinkamos finansuoti išlaidos pagal 2004-2006 m. KPP *	Išmokėta paramos gavėjams nuo 2007-01-01 iki 2007-12-31	Išmokėta paramos gavėjams nuo 2004-01-01 iki 2007-12-31		% nuo tinkamų finansuoti išlaidų
				Viso viešųjų išlaidų	ES paramos dalis	
1	2	3	4	5	6	5/3
1	Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos	76.541.419	22.210.701	71.004.077	56.803.221	93
2	Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinko-saugos apribojimais	179.948.871	33.504.928	177.546.949	142.036.320	99
3	Agrarinė aplinkosauga	68.091.538	31.644.195	62.446.918	49.957.529	92
4	Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	13.032.901	2.718.998	4.926.534	3.941.225	38
5	Parama pusiau natūriniais restructūrizuojamiems ūkiams	9.970.450	1.788.984	5.156.955	4.125.557	52
6	Standartų laikymasis	134.547.759	23.786.921	80.911.262	64.729.003	60
7	Techninė parama	5.921.000	1.957.712	3.917.907	3.134.326	66
8	Papildomos nacionalinės išmokos	120.450.000	11.451.453	119.411.140	95.528.966	99
9	SAPARD projektams finansuoti	3.371.062	227.188	2.387.584	1.794.497	71
KPP viso:		611.875.000	129.291.089	527.709.326 **	422.050.645	86

* lėšų pasiskirstymas tarp priemonių pagal KPP pakeitimą, registruotą EK 2007 m. gruodžio 6 d.

* Iš jų iki 2007-11-29 Komisijai deklaruota 404.983.954,69 EUR (už laikotarpį nuo 2007-01-01 iki 2007-11-29 – 156.172.128,05 EUR)

4. PROBLEMŲ, KILUSIŲ ĮGYVENDINANT PRIEMONES, SUVESTINĖ

Bendrosios problemos

Atumas tarp Agentūros teritorinio padalinio ir pareiškėjo.

Nepakankami žmogiškieji ištekliai.

2004-2007 metais pateiktų paraiškų vertinimas dėl objektyvių priežasčių (pateiktų paraiškų netikslumai bei didelis suminis pareiškėjų aktyvumas, aktyvumo pikai ties paraiškų rinkimo laikotarpių pabaiga, pratęsti paraiškų rinkimo laikotarpiai) buvo ilgesnis nei planuota.

Pateiktų paraiškų netikslumai:

- ne(sutampa deklaruotas ir blokų registre nurodytas lauko nepalankumas (2005 m.- 2198 paraiškos, 2006 m.- 1426) ;
- prašant MPŪT išmokos, nėra pateikiami privalomi dokumentai (2005 m. - 187 paraiškos, 2006 m. - 210);
- įsipareigojimo MPŪT ūkininkauti mažiausiai 5 metus nesilaikymas (2005 m. - 2195 paraiškos, 2006 m. - 2423 paraiškos).

Sprendimo būdai:

Buvo supaprastintos KPP priemonių paraiškų formos.

Atsižvelgiant į paramos administravimo praktiką, imtasi veiksmų, kad būtų išvengta paraiškų pildymo klaidų:

papildytos paraiškų pildymo instrukcijos;
organizuojami susitikimai su pareiškėjais, konsultavimo institucijų atstovais ir kitais socialiniais partneriais;

Informacija platinama per spaudą.

Pakoreguoti Agentūros Kontrolės departamento teritorinių skyrių (KDTS) tarnautojų darbo grafikai, pagal kuriuos yra vykdomas paraiškų surinkimas savivaldybėse.

Dokumentus, kuriuos pareiškėjas turi siųsti į Agentūros centrinį padalinį, galima pateikti ir visose apskrityse esantiems Agentūros teritoriniams skyriams, kurie šiuos dokumentus persiunčia į Vilnių.

Žemės ūkio ministerija kartu su agentūra, siekdama supaprastinti pareiškėjams teikiamos paramos už plotus administravimą, siekia sujungti kuo daugiau paramos už plotus priemonių bei schemų į vieną bendrąją paraišką.

Nuo 2006 m. kasmetinės investicijų ataskaitos ir kasmetiniai prašymai pagal KPP 2004–2006 m. priemones „Agrarinė aplinkosauga“, „Standartų laikymasis“, „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“, „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“ surenkami Agentūros KDTS. Juose tvirtinamos ir mokėjimo dokumentų kopijos, kurios pateikiamos kartu su kasmetinėmis investicijų ataskaitomis arba kasmetiniais prašymais.

KPP priemonėje „Standartų laikymasis“ yra supaprastinta kai kurių dokumentų pateikimo tvarka – prie paraiškos nereikalaujama pateikti žemės nuosavybės dokumentų.

Iš pareiškėjų pagal priemones „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“, „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“ bei „Standartų laikymasis“ nereikalaujama pateikti dokumentų, įrodančių apie įsipareigojimų vykdymą Muitinės departamentui. Tai Agentūra patikrina gaudama informaciją tiesiogiai iš Muitinės departamento.

Specifinės problemos 2007 metais:

Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos

1. EŽŪOGF Garantijų skyriaus 2006 m. išlaidų ataskaitų patvirtinimo audito metu nustatyta, kad parama, skirta už ateinančius metus, yra mažinama planuojamos gauti pensijos suma (pažymoje apie socialinio draudimo išmokas nurodytą pensijos dydį einamajam mėnesiui dauginant iš 12). Minėtiems metams pasibaigus, Agentūra netikslina paramos sumos pagal faktiškai gautą pensiją. Tuo atveju, kai planuojama gauti pensija skyrėsi nuo faktiškai gautos per metus pensijos, pareiškėjams buvo išmokėta neteisinga paramos suma (o tai prieštarauja KPP 1 priedo 1.5 dalies nuostatom).

2. KPP numatyta išmoka už perleistą pieno kvotos toną tik pirmiesiems trims paramos metams, todėl neaišku, koks išmokos dydis turėtų būti tolesniais paramos metais.

Sprendimo būdai:

1. Administravimo taisyklėse patikslinta paramos apskaičiavimo ir mokėjimo tvarka.
2. Buvo numatyta išmoka už perleistą pieno kvotos toną 4-tiems ir vėlesniems paramos gavimo metams.

Agrarinės aplinkosaugos išmokos

Valstybės kontrolė pateikė pastabas dėl Administravimo taisyklių:

1. Nėra aišku, kada pareiškėjas gali patikslinti Agentūrai pateiktų dokumentų duomenis.
2. Neaišku, kas yra “duomenų neatitiktis”.
3. Neaišku, ar pagal šią priemonę sankcijos skaičiuojamos laukui, ar pasėlių grupei.

Sprendimo būdai

Atlikti Administravimo taisyklių pakeitimai:

1. Patikslinta, kad duomenis pareiškėjų/paramos gavėjų prašymai dėl duomenų keitimo gali būti siunčiami centriniam Agentūros padaliniui iki paramos gavimo dienos, tačiau tik tuo atveju, jei pareiškėjas/paramos gavėjas nebuvo informuotas apie Agentūros planuojamą patikrą vietoje arba minėtuose dokumentuose aptiktas klaidas, išskyrus nustatytus duomenų neatitiktis atvejus.
2. Apibrėžta, kas laikoma “duomenų neatitiktimi”.
3. Patikslinta, kad sankcijos skaičiuojamos laukui.

Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku

1. Pasibaigus 2004–2006 metų laikotarpiui paaiškėjo, kad lėšos, skirtos Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonei „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ bus neįsisavintos.

2. 2007 metais žymiai pakilo miško želdinimo darbų ir sodmenų kainos, todėl teikdami paraiškas pagal „Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ pareiškėjai teikė maksimalius įmanomus mokėjimo prašymus. Nebuvo prasmės reikalauti, kad pareiškėjai pateiktų trijų komercinių pasiūlymų miško želdinimo darbams atlikti dokumentus, nes jų kaina vis tiek viršijo maksimalią paramos sumą.

3. 2006 metų vasara Lietuvoje paskelbta ekstremali situacija žemės ūkyje dėl stichinės sausros. Pareiškėjai pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties

žemės apželdinimas mišku“ kreipėsi į Žemės ūkio ministeriją, prašydami kompensuoti sausros padarytus nuostolius.

4. Pareiškėjams, įveisusiems mišką pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ rudenį, nebuvo galimybių pilnai išnaudoti pirmiems metams skirtų įveisto miško priežiūros ir apsaugos išmokų.

5. Taip pat nebuvo numatyta galimybės Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos susigrąžinti išmokėtos paramos, jei įveistas miškas žuvo dėl pareiškėjo kaltės.

Sprendimo būdai

1. Pratęstas paraiškų rinkimas pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“.

2. Nuspręsta atsisakyti reikalavimo dėl trijų komercinių pasiūlymų miško želdinimo darbams atlikti.

3. Norint kompensuoti pareiškėjams sausros padarytą žalą jų įveistam miškui, inicijuotas Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano 1 priedo ir Administravimo taisyklių keitimas, kuris leido iki 100 proc. kompensuoti patirtą žalą ir leido pirmais metais nepanaudotas įveisto miško priežiūrai ir apsaugai skirtas lėšas panaudoti kitais metais.

4. Inicijuotas Administravimo taisyklių pakeitimas, kuris leidžia įveisto miško priežiūrai ir apsaugai skirtas ir nepanaudotas lėšas panaudoti kitais metais.

5. Numatytos naujos sąlygos, leidžiančios Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos susigrąžinti išmokėtą paramą, nustačius jog įveistas miškas yra žuvęs dėl pareiškėjo kaltės.

5. LIETUVOS 2004-2006 METŲ KAIMO PLĖTROS PLANO ATITIKIMO ES HORIZONTALIOMS POLITIKOMS ĮVERTINIMAS

Svarbiausi horizontalūs prioritetai, kurie buvo realizuojami KPP priemonių pagalba yra: lygios galimybės, darnus vystymasis, informacinė visuomenė ir regioninė plėtra

Lygios galimybės. Įgyvendinant KPP priemones buvo garantuota, kad vyrai ir moterys vienodai naudotųsi visomis plano siūlomomis galimybėmis, nepriklausomai nuo lyties, jei jie atitinka nustatytus kriterijus.

Darni plėtra. Lietuva prisijungė prie tarptautinių iniciatyvų ir procesų, susijusių su aplinkosauga, ir aktyviai bendradarbiauja su Europos bei pasaulio šalimis, siekiant užtikrinti darnų gamtinių išteklių naudojimą bei jų išsaugojimą ateities kartoms. Aplinkosaugos sektorius yra vienas iš sektorių, kuriems labiausiai įtakos turėjo tarptautinės konvencijos ir sutartys, nustatančios aplinkos apsaugos ir darnaus vystymo gaires pasauliniu ir regioniniu lygiu. Todėl, įgyvendinant KPP, buvo atsižvelgta ir į tarptautinius įsipareigojimus bei su aplinkosauga susijusias iniciatyvas, kurias Lietuva turi vykdyti. Pagrindiniai tarptautiniai įsipareigojimai, turintys tiesioginį poveikį žemės ūkio ir miškininkystės plėtrai į kuriuos buvo kreipiamas pastoviai ypatingas dėmesys:

- Kioto protokolas pagal kurį Lietuva, įsipareigojusi sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų teršalus 8 proc. Mažinant išmetamo anglies dvideginio teršalų kiekį buvo deginama mažiau organinio kuro, efektyviau naudojama atsinaujinantys energijos šaltiniai;
- tolimesnė miškininkystės plėtra, siekiant vykdyti tarptautinius įsipareigojimus dėl dujų emisijos mažinimo.
- klimato kaitos mažinimo klausimai buvo sprendžiami per Geros žemės ūkio praktikos kodekse nustatytus reikalavimus;
- bioįvairovės stabilumo užtikrinimas, plėtojant žemės ūkį, pirmenybę teikiant ekologiškai žemdirbystei; saugojami ir plečiami natūralių pievų ir ganyklų plotai, derinant derliaus nuėmimą su biologinių rūšių (augalų, grybų, gyvūnų) apsauga; skatinama domėjimasis veikla, kuri lėtina pievų ir pelkių kaitos procesus ir kuri neprieštarauja floros ir faunos apsaugos principams ir kt.;
- vandens šaltinių naudojimas ir apsauga, mažinant vandens teršimą buitinėmis ir pramoninėmis vandens atliekomis, gerinant geriamojo vandens kokybę, mažinant vandens užterštumą toksiškomis medžiagomis, mažinant vandens taršą iš žemės ūkio šaltinių, gerinant poilsinių vandenių būklę, gerinant vandens ekosistemų būklę, racionaliai naudojant vandens energijos išteklius, mažinant jūros taršą.

- Nitratų direktyvos reikalavimai, pastoviai stebint nitratų, nitritų, amonio kiekio kitimą sekliame gruntiniame vandenyje, imant vandens bandinius.

Realizuojant horizontalaus prioriteto „Informacinė visuomenė“ įgyvendinimą pagrindinai buvo koncentruojamasi į mokymus, informacijos perdavimą, mokslinius tyrimus ir jų sklaidą. Moksliniais tyrimai buvo susiję su įgyvendintų priemonių poveikiu aplinkai vertinimu, parengtos tolesnės priemonių įgyvendinimo rekomendacijos, taikant mokslo ir technikos naujoves. Labai svarbi šio prioriteto priemonė mokymai agrarinės aplinkos ir ekologinės žemdirbystės klausimais.

KPP priemonės darė teigiamą įtaką **regioninei plėtrai**. Jos padėjo ūkiams gauti papildomų pajamų įvairinant ūkio veiklą tuose regionuose, kur tradicinei žemdirbystei sąlygos yra nepalankios. Šios priemonės parama taikoma nustatytoje Lietuvos teritorijoje. Didesnė parama teikiama ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse.

Lietuvos kaimo plėtros priemonės padeda Lietuvai siekti Lisabonos strategijos tikslų:

1 priemonė „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos. Ši priemonė sudarė galimybes pasitraukti ir prekinės žemės ūkio gamybos vyresnio amžiaus ūkininkams. Ypač tai aktualu turintiems smulkius ūkius, kurie ateityje negalėtų konkuruoti su didesniais ir modernesniais ES ūkiais. 2003 metais vidutinis šalies ūkių dydis buvo tik 9,3 ha žemės ūkio naudmenų, kai tuo tarpu ES-15 – 18,7 ha. Apie 40 proc. žemės ūkyje užimtų žmonių buvo pensinio amžiaus. Jauni ūkininkai iki 40 metų amžiaus tesudarė 14 proc. bendro ūkininkų skaičiaus. 52 proc. pieno kvotų turėtojų buvo vyresni nei 55 metų amžiaus. Nemažai vyresnio amžiaus smulkiųjų ūkininkų labai prisirišę prie tradicinio ūkininkavimo ir savo verslo, tačiau jie turi mažiau paskatų ir galimybių ūkius plėsti ir modernizuoti. Naudodamiesi ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonės parama, tokie žemdirbiai turi galimybę perleisti savo ūkius jaunesniems, taip sudarydami sąlygas stambinti ūkius, diegti naujas modernias technologijas. Be to ši priemonė, numatanti ūkių perdavimą darbingo amžiaus ūkininkams, turi teigiamos įtakos demografini kaimo situacijai, nes sulaiko jaunus gyventojus kaimo vietovėse.

2 priemonė „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“. MPŪV aspektas iš dalies buvo naudojamas įsisavinant ES paramą 2004–2006 metais investicijoms pagal BPD 4 prioriteta „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“. Siekta tolygiai didinti kaimo gyventojų užimtumą, gerinti gyvenimo kokybę visuose šalies regionuose. Pagal 4.1 priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ ūkininkaujantiems MPŪV buvo nustatytas maksimalus paramos dydis – 60 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, t.y. 10 proc. didesnis nei įprasta. Pretendentams į paramą pagal 4.4.4 priemonę „Žemės ūkio ir artimų

ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių“ bei 4.4.5 priemonę „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“, vertinant projektų naudą ir kokybę, buvo suteikiami papildomi 25 balai. Vertinant vietos veiklos grupių strategijas pagal 4.6 priemonę „LEADER+ pobūdžio priemonė“, buvo suteikiami papildomi balai toms vietos veiklos grupėms, kurios atstovavo kaimiškosioms vietovėms, priskirtoms MPŪV. Tai skatino ūkininkaujantiems MPŪV siekti ne tik investicinės, bet ir kompensacinės paramos sinergijos ir saugoti kraštovaizdį ir žemės ūkį MPŪV, kadangi tai svarbi kaimo vietovių patrauklumo sąlyga. Gana aktyvūs pareiškėjai iš MPŪV, įgyvendinant standartus (49 proc. paraiškų) bei restruktūrizuojant pusiau natūrinius ūkius (52 proc. paraiškų). Ūkininkaujantieji MPŪV aktyviai dalyvavo įsisavinant paramą pagal priemonės susijusias su tvarių žemės ūkio paskirties naudojimu, kraštovaizdžio išsaugojimu: po 61 proc. paraiškų žemės ūkio paskirties žemės apželdinimui mišku bei agrarinės aplinkosaugos išmokoms pateikta MPŪV pareiškėjų.

3 priemonė „Agrarinė aplinkosauga“. Priemonė „Agrarinė aplinkosauga“ svarbi įgyvendinant Lisabonos ir Geteborgo strategijos uždavinius – darbo užimtumo didinimas ir agrarinės aplinkosaugos gerinimas. Įgyvendinant bendruosius aplinkosaugos tikslus, prisidedama prie sveikesnio žmonių gyvenamosios aplinkos formavimo, gamtinių ir kultūrinių kraštovaizdžio vertybių kūrimo bei bendrojo ekologinio stabilumo užtikrinimo. Ekologinis ūkininkavimas yra grindžiamas moderniomis, aplinkai palankiomis technologijomis. Kita vertus jis turi sukurti prielaidas didesnės pridėtinės vertės kūrimui kaime, pereiti nuo standartinių prie nišinių produktų, kas savo ruožtu didina ūkių konkurencingumą, didesnes žemdirbių pajamas bei naujas darbo vietas.

4 priemonė „ Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“. Įgyvendinant šią priemonę ypatingas dėmesys buvo skiriamas užimtumo, pajamų didinimo bei subalansuotos aplinkos problemoms spręsti, kas numatyta ir Lisabonos strategijoje. Išaugusios miško įveisimo privačioje žemėje apimtys 2004 – 2006 metais ir šios veiklos patirtis duos impulsą 2007-2013 metų paramos naujų miškų įveisimui efektyviam panaudojimui. Paramos efektyvumą rodo ir tai, kad įveisę savo žemės valdose mišką ūkininkai užsitikrino sau potencialias papildomas pajamas iš miškų ūkio veiklos ateityje. Kadangi pirmiausia apželdomi mažo našumo ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse esantys plotai, tai šios priemonės pagalba buvo sumažintas ūkinei veiklai laikinai nenaudojamos žemės plotas ir tuo pačiu užtikrintas racionalesnis žemės panaudojimas virš 5 tūkst. ha plote. Be to, įveisiant mišrius įvairios rūšinės sudėties miškus, prisidedama prie biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės išsaugojimo, ekologiškai stabilesnių medynų formavimo. Tuo pačiu, reguliuojant leidžiamų įveisti medžių ir krūmų rūšių sąrašą, apsaugota nuo Lietuvos sąlygomis nepageidaujamų svetimų kraštų medžių ir krūmų rūšių plitimo.

5 priemonė „Parama pusiau natūriams restruktūrizuojamiems ūkiams“. Per 2004 – 2006 Kaimo plėtros programos įgyvendinimo laikotarpį 15 proc. padidėjęs mišrus pusiau natūrinis vidutinis ūkis rodo, kad iš dalies, ši priemonė turėjo įtakos žemės ūkio konkurencingumo augimui. Ši priemonė taip pat buvo svarbi sprendžiant kaimo žmonių socialines problemas, nes stambėjo ūkiai, gerėjo ūkio narių užimtumas ir gaminamos produkcijos apimtys. Šie pokyčiai turėjo įtakos darbo pajamoms augti, ir, iš dalies, prisidėjo prie žemdirbio disponuojamų pajamų augimo, kurios 2007 metais, palyginti su 2004-aisiais padidėjo apie 2,4 karto. Priemonė „Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas“ yra svarbi įgyvendinant Geteborge patvirtintus darnios raidos tikslus ir atnaujintą Lisabonos strategiją, kurios pagrindiniai tikslai - didinti užimtumą, socialinę sanglaudą, papildomai pabrėžiant aplinkos apsaugos svarbą, atitinka ir pusiau natūrinių ūkių kūrimo tikslus ir įgyvendinimo siekius.

6 priemonė „Standartų laikymasis“. Nitratų direktyvos bendrieji tikslai - Lietuvos Respublikos teritorijoje įgyvendinti Nitratų direktyvą, sumažinti vandens taršą, ypač atsižvelgiant į nitratų ir cheminius veiksnius, galinčius turėti neigiamos įtakos gyventojų sveikatai, biologinei įvairovei, pakeisti tradicinį kraštovaizdį bei saugoti vandenį nuo eutrofikacijos. Nors ši priemonė labiau realizuoja aplinkosauginius tikslus, tačiau tuo pat metu ji turėjo įtaką ūkių konkurencingumui didinti ir aplinkosauginės situacijos gerėjimui. Parama įgyvendinant pieno direktyvą turėjo nemažą įtaką pieno kokybei bei darbo sąlygų gerinimui. Lietuvoje aktuali nitratų problema. Dviejų metų investicijos į šios problemos sprendimui, nors ir nesugebėjo iš esmės pakeisti situacijos, tačiau matosi geri poslinkiai.

I.1	Other afforestation (art. 30, 1st indent)
I.2	(art. 30, other indents; art. 32)
j to v	Promoting the adaptation and development of rural areas (Ch. IX, art. 33)
j	Land improvement
k	Reparcelling
l	Setting-up of farm relief and farm management services
m	Marketing of quality agricultural products
n	Basic services for the rural economy and population
o	Renovation and development of villages and protection and conservation of the rural heritage
p	Diversification of agricultural activities and activities close to agriculture to provide multiple activities or alternative incomes
q	Agricultural water resources management
r	Development and improvement of infrastructure connected with the development of agriculture
s	Encouragement for tourist and craft activities
t	Protection of the environment in connection with agriculture, forestry and landscape conservation as well as the improvement of animal welfare
u	Restoring agricultural production potential damaged by natural disasters and introducing appropriate prevention instruments
v	Financial engineering
	<i>Mixed table</i>
T.7	Agricultural area under agri-environment contracts and Natura 2000: share UAA receiving agri-environmental or compensatory allowance payments

Presented in electronic format; file name v1_en-2006-04-26.xls